POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU.

BOG
NAROD
SOCIJALNA
PRAVDA

LUČ

ZAGREB

GODINA XXVI. · BROJ. 4-5

UREDNIKOVA POŠTA

Ovaj dvobroj »Luči« smo u glavnom posvetili Americi, o kojoj se danas toliko govori. U prvom ovogodišnjem broju smo već opširno obradili studentski život u Americi, a u ovom dvobroju obrađujemo glavne manifestacije američkog života, na način kako ga se iz Evrope promatra. U jednom od narednih brojeva zaokružit ćemo donekle naše informacije o USA s jednim prikazom o američkoj grani engleske literature, koju smo već u zadnje vrijeme počeli smatrati za sasvim posebnu literaturu, radi novine predmeta, koji obrađuje. Radi svega ovoga morala je izostati druga suradnja, koja će biti uvrštavana u naredne brojeve. Molimo stoga sve suradnike, da ovo uvaže.

*

D. B. K. — S. Da li imaš talenta, to ne mogu po ove dvije pjesme, koje nisu za štampu, prosuditi. Preporučio bi Ti, da čitaš modernije pjesnike. Ti se nalaziš ondje, gdje su se nalazili Bogović, Vukotinović i dr. Razmak je ipak prevelik. Uza sve to, ako što napišeš, pošalji.

Savin — Sinj. Lijepo je od Tebe, da širiš »Luč«. Nastavi i dalje. Što se tiče suradnje, ona je i suviše početnička. Ipak nastavi dalje, pa, ako misliš, da si nešto dobra napisao, opet pošalji. Puno pozdrava.

Šarinić Josip, Karlovac. Iz Tvojih stihova, kroz svu banalnost motiva i obradbe, izbija neka simpatična talentiranost. Vježbaj se mnogo, čitaj mnogo, stvari čitaj po više puta, a onda mi se ponovno javi. Širiš li »Luč«?

Stjepan Banek. K. Od poslanih stvari ulazi jedna. Možda će neštoući i u naredne brojeve. Čini mi se, da imaš talenta, s toga se nemoj zapustiti, već ozbiljno živi, radi i šalji.

J. U. B. Ne bih mogao reći da nemaš talenta. Od prve pjesme uvrštavam dvije prve kitice, jer si u njima dao jednu uspjelu sliku. Drugim dijelom pjesme ubijaš usporedbom sav štimung prvih dviju kitica. Zato sam ih rađe ukinuo. Međutim radi i dalje. Širi »Luč« u svojoj okolini.

M. Miroslav. Pjesmu »Prahu J. K. Polića« ne bih uvrstio u »Luč«, pa da je i najbolja. Međutim ova pjesma je vrlo loše zamišljena i obrađena. Deseterci u kojima upravno oslovljuješ pjesnika, neuspjelo su gomilanje traženih fraza. Ne zamjeri. Mislim da imaš talenta, pa se javi nečim boljim i pametnijim. Pozdravljam sve naše tamo.

Tomo i Franc. Pjesme vas dvojice uz najbolju volju ne mogu uvrstiti u list jer su vrlo početničke. Čitajte mnogo naše modernije pjesnike.

Z. Đ. M. — Prva pjesma potsjeća isključivo na Sudetu. »Pred Uskrs na predgrađu«, pjesma sa socijalnom notom, koja je već banalna postala, po svoj prilici ne će moći u list. Ako možeš, posjeti me i onda ćemo se potanje razgovarati.

Ostalim suradnicima odgovorit ću kasnije. Uredništvo prima pjesme i samo pjesme. Čini se, da pjeva čitav svijet. Urednik »Luči« nema ništa protiv toga, da ljudi pjevaju, ali mu nije svejedno da ga obasiplju samo jednostranom suradnjom. Mnogi pišu crtice i novele, što bi također mladi drugovi mogli poslati na uredništvo, koje bi ovakvu suradnju rado uvrstilo u »Luč«, dakako, ako bude vrijedno svijetla Božjega.

Šaljite pretplatu i širite »Luč«. Najozbiljnije uvjeravamo naše pretplatnike, da je već skrajnje vrijeme, da se podmire stari računi i pošalje pretplata, ako žele da list redovito izlazi.

UPRAVA: Zagreb, Kaptol 27. — Na upravu se šalju narudžbe, reklamacije i pretplata. »Luč« izlazi svaki mjesec.
PRETPLATA za đake 30.— Dinara, za ostale 60.— Dinara.
UREDNIŠTVO: Zagreb, Trenkova ul. 1. — Na uredništvo se šalje suradnja za list.
»LUČ« UREĐUJE Ivo Lendić. — Za uredništvo odgovara: dr. Mijo Maričić, Zagreb, Trg Kralja Tomislava 2,
TISKARA »NARODNE PROSVJETE« Zagreb, Trenkova 1. (Za tiskaru odgovara Dragutin Heim, Maksimirska 42.)

L U Č

KULTURNO SOCIJALNI LIST ZA ĐAKE

G. XXVI. *ZAGREB, 1. II. 1931.* *BROJ 4-5.*

AMERICANA

Dok Amerika osvajajući svijet juri brutalnom bezobzirnošću samosvijesti o svojoj nadmoći, civilizovana Evropa, ni u svojoj životnoj samoobrani ne može da napusti metode, koje joj nalaže njezina drevna i duboko produhovljena kultura: trijeznost, objektivnost i pravilna procjena svega što je pozitivno, dobro, korisno, prihvatljivo i, tek nakon toga ili upravo pored toga, obračun i odlučno otklanjanje svega što je negativno, deteriorno, zlo, loše ili neprihvatljivo. Takva je bar ponajbolja knjiga svoje vrsti, Morandov sjajno, upravo fascinantno napisani »New York« (izd. E. Flammarion, Paris). Čudnodivna knjiga koja nije ni monografija ni putopis, a ipak sadrži sve odlike i tih književnih vrsta; možda bismo je najprije mogli nazvati portretnom biografijom i, u jedan mah, biografijom jednoga grada koji se, kao skup kuća i građevina, obično smatra mrtvom stvari, a u istinu je, naročito nakon čitanja ovakve knjige, živo i jedinstveno lice sa svojim karakterističnim životom, razvojem, rastenjem, sa svojom materijalnom i intelektualnom ekspanzijom. Tu svoju sudbinu ima da zahvali Morandova knjiga možda najprije tome, što to nije opis u tradicionalnom smislu riječi, i što nije ni kompleks dojmova zapaženih s jednog naročitog mjesta s kojega je pogled na grad najljepši, kako bi se to nekad činilo. Morand počinje s časom kada New-Yorka uopće nije ni bilo ili, kada je njegovo buduće tlo prvi put ugledao smioni Englez Hudson, pred više od tri stotine godina i kada su ga, sasvim sitna i nepoznata, osnovali čestiti nizozemski kolonisti. To je ujedno onaj komad zemlje koji se prvi pruža oku putnika što dolazi iz Evrope u Ameriku: dulje komponente dakle, postupno prodiranje putnika u grad, i postupno historijsko razvijanje milijunske grdosije, vode pisca od ulice do ulice, od zgrade do zgrade, do srca New-Yorka, pa do njegove periferije sve do Brooklyna. Isprepleten historijom, Morandov je opis upravo jednostavna šetnja najbujnijim i najmondenijim New-Yorkom; a o nju se, kao naknadna saznanja, priključuju dojmovi i likovi iz najudaljenijih četvrti i mjesta koja, kao veliki new-yorški muzej, sama za sebe traže po više dana razgledanja. Pisac ne hoda New-Yorkom kao stranac kojemu je sve to nepoznato i novo; elementarno ulaženje u bezbroj stvari koje su svaka za sebe goleme i gotovo neiscrpne iziskivalo bi i suviše vremena, bilo bi zamorno, a i previše bi se gubilo u pojedinostima: Morand poznaje već dobro New-York i njegov život, i on kao iskusan i već prokušan pilot provodi nas, nove i neorijentirane putnike, kroz taj bajoslovni kraj, ušteđujući nam svako nesigurno okušavanje, sav besmisleni gubitak vremena. Brzo i vješto, američkom ekspeditivnom metodom, autom i liftovima, provede nas kroz ulice i nebrojene katove

golemih »buildinga«, dopuštajući nam da tek, polumrtvi od gladi i umora, čalabrknemo istom štogod, uz put, stojećke, u kojem od karakterističnih new-yorških buffeta. Tek na večer, kad i Američanin dolazi k sebi od posla, možemo da se okrijepimo i da uživamo u čarima fantastično osvijetljenog Broadwaya i njegovih zabavnih mjesta, u koliko se u tom može uživati. Paul Morand koji sve to u sitnice zna, jer je već u nekoliko navrata bio u Americi i već se s njom podrobno upoznao, može da nam po duši kaže, koliko sve to pruža istinskog užitka. Napola Američanin, on voli taj intenzivni život sa svojom sugestivnom okretnošću, neumornošću, puninom; on se s užitkom služi svim tim pomagalima do vrhunca dotjerane materijalne kulture. Ali on je uza sve to, Evropljanin, i to od jedne od najevropskijih, starinski profinjenih rasa. Francuz, isto tako živ duhom kao što su Američani okretni tijelom, najsposobniji je da zapazi sve mane i nedostatke, sve praznine i sve osjetljive točke u tom čudnom konglomeratu rada i života, koji se na prvi pogled čini sjajniji, moćniji, neodoljiviji nego što u istinu jest. Takvu oku ne će dakako, izbjeći činjenica, da sav taj zamamni sjaj ne znači ujedno i sreću stanovnika, da to materijalno blagostanje redovno imponuje brojkama, ali da te brojke ujedno znače seriju, šablonu, nestašicu individualnog stila, individualne slobode, individualnog stvaranja i prema tome, onoga što čini bilo koji starinski evropski grad slikovitim, zanimljivim, živim, što ga čini žarištem jedne osobite kulture . izvorom kreativnih misli koje preporađaju čovječanstvo. Morand ne filozofira, on nema kada da se zadrži u refleksijama; njegov je stil lagan, putnički gibljiv, impresivan; ali, iako to nipošto nije žurnalizam u lošijem smislu, t. j. površnost, neizrađenost, bezidejnost, Morand je prošao kroz školu moderne reportaže i zna vrlo dobro što znači zapaziti sitnice, računati s neznatnim događajima svakidašnjeg života, a naročito što znači operirati statističkim brojkama, naročito u zemlji u kojoj cijena, množina i veličina igraju glavnu uloge. Morand nije kritički negativno nesmiljen kao sami američki pisci ironisti; zato u prvom redu on ne poznaje ni ne priznaje američkih razlika u kastama: ekskluzivni miljarderi, bogataši, sirotinja i — Crnci. Intelektualci gotovo iščezavaju, kao društveni faktor. A sve to stvara mržnju, prezir, ogorčenje, nepravednost. Morand, kao Evropljanin, poznaje čovjeka, i samo čovjeka: on voli i šofera s kojim uporedo doručkuje, oko mu zapne i za dražesnu tipkačicu u banki (inače ne bi bio Francuz), poznaje svoje drugove pisce i književnike, divi se novčanim magnatima, ali samo kao predstavnicima istrajnog rada, suosjeća s Crncima i s užitkom šeta po njihovom predgrađu. I, na kraju svega, voli više Pariz, Francusku, Evropu, jer New-York lomi živce, proždire ljude, ubija bez ubistva. A to je, kako je jasno, vrlo daleko od onog što se, makar i u najelementarnijem smislu, može nazvati srećom.

*

Uza sve to, Morandov New-York ne će biti podoban da stavi hladan oblog na čelo svim onima koji se, danas, u Evropi zanose Amerikom. Morand je umjetnik, aktivan čovjek, svjetski putnik, radoznao na sve što je novo i zanimljivo, te se zanosi i onda kad, uz to, osuđuje. Georges Duhamel, naprotiv, pristupa k stvari kao eminentan intelektualac koji ovako krupnije probleme ne može da zaboravi, a da prema njima ne zauzme stav dosljedan njegovom čitavom gledanju života. Ako je dakle Duhamel u svojoj knjizi o Americi (Scenes de la vie future, Paris 1930., Mercure de France) donekle jednostran, rekompezirano je to s druge strane s tim što on, već prema samom naslovu

djela, ne će da sudi samoj Americi kao takvoj, ne će da prikaže opsežnu panoramu njena života uopće, nego iz onih loših strana američkog života, koje se smatraju kao njegova karakteristična tečevina, izvodi konsekvencije za čitav budući život svijeta, a naročito Evrope: ako je Amerika uzor i konkretni ideal, američke osebine pojačane i pooštrene na cio svijet, stvorit će se u budućnosti život koji će biti naprosto nemoguć, kao propast svake lične slobode i svake individualne, dakle uopće dublje, kulture. Duhamel smatra liberalizam najkarakterističnijom i najdragocjenijom tekovinom francuskog duha; ne ćemo sada diskutovati s njime o potpunom opsegu i značenju toga pojma; ali je svakako, praktično govoreći, Duhamel potpuno u pravu kada traži da se u prvom redu svako ima brinuti za sebe i za svoju sudbinu, za to kuda će ići i kako i šta će raditi, za to kako će se obući i koliku će naplatu tražiti za svoj rad. Međutim mehanizacija i mašinizacija, standardizacija i šablonizacija čitavog života koči svaku individualnu slobodu i dovode do katastrofalnih apsurda. Tko se samo sjeti vanjske rigoroznosti u t. zv. prohibiciji u Americi, a zaviri u kulise i vidi da se, stvarno, danas kud i kamo više t. j. groznije opijaju oni, koji dolaze do pića, taj može lako vidjeti kako su i mnoge ostale stvari, da ne reknemo većina njih, u Americi postavljene na glavu, tako da su naprosto lišene svakog čovječjeg smisla. Tako je s američkom apsurdnom kontrolom morala, tako je s liječničkom pregledbom iseljenika, koja sa sobom donosi više opasnosti od zaraze no što bi se bez nje dešavalo — primjeri, koje navodi Duhamel upravo su klasični! Istina, Duhamel donekle pretjeruje, kad se obara na kinematografiju uopće zato što ima loših filmova, ili kad optužuje Ameriku zato što se pratnja filmova sastoji iz očajno iskasapljenih isječaka velikih muzičkih djela — to je stvar akcidentalna koju je već zvučni film dobrim dijelom uklonio —, ili kad se suviše sablažnjava nad nametljivošću američke svijetlonosne reklame; no rekli smo već da njegov prikaz nije realna slika već vučenje krajnjih konsekvencija. Ali je Duhamel svakako najuvjerljiviji kada daje istinske momentne sličice američkog života, koje više govore nego sve karikature i sve refleksije. Liječnički pregled na brodu, scena s paketom pristojne dame u hotelu, koju u ime »morala« silom tjeraju dok izvjesne Američanke s »propusnicom« imaju slobodan pristup i u najdelikatnijim situacijama, brutalna indiskretnost javnih zahoda radi »morala«, »prohibiciona« pijanka u klubu američkih bogataša — sve su to scene koje same po sebi govore i suviše plastično, a da bi trebalo kakva komentara.

Konačno, ni sami Američani, kao pisci, nisu uspjeli da dadu do sada, povoljniju i simpatičniju sliku američkog života. Bar oni ne, koji su uspjeli da prodru u Evropu, kao ponajbolji, i ako se i tu može samo relativno govoriti o superiornosti tih pisaca. André Levinson, poznati odlični kritik baleta i temeljiti poznavač suvremene svjetske književnosti, prikazao je u 18 studija (Figures américaines, 18 Etudes sur les écrivains de ce temps, Paris 1930., Edit. Victor Attinger, Coll. Accistent) najrepresentativnije pisce sadanje Amerike. Paul Morand, prikazujući tu knjigu u »Nouvelles Littéraires«, tvrdi doduše da osim ovih pisaca »negativista«, satirika i ironista, ima i jedno novo kolo pisaca u čijim djelima izlazi Amerika pozitivna, ali je čudno da baš ni jedan od njih nije uspio da se afirmira izvan Amerike. Još uvijek ostaje Levinsonova knjiga pouzdani vođ o vrijednosti američkih pisaca za kulturnog Evropljanina, a najljepši poem o Americi Morandova zbirka bizarnih ali lijepih pjesama u slobodnom ritmu »U. S. A. 1927.«

DR LJUBOMIR MARAKOVIĆ

AMERIČKI PRAGMATIZAM

(OSVRT NA NJEGOVE GLAVNE PREDSTAVNIKE)

Pragmatizam je filozofski sistem, u kojem djelovanje izbija kao prva norma i glavni elemenat u rješavanju pitanja i prosuđivanju vrednota. Kao ustuk intelektualizmu naučava pragmatizam, da djelo ima prednost nad idejom i da ono ne ovisi o ideji, već naprotiv ideja i uvjerenje zavise od djela koje moramo učiniti. Ne moramo djelo udešavati prema ideji već naprotiv uči pragmatizam, ideju prosuđujemo po djelu; jer djelo ima vrijednost i ono je prvi princip u našem životu.

I ako je tu teoriju najviše razvio i popularizirao moderni američki filozof W. James, on zapravo nije njezin začetnik. Već kod njemačkih nekih filozofa nalazimo početke te struje, među kojima se ističe nad ostalima, pozitivista Avenarius. On je jedan od prvih, koji je naglasio t. zv. socijalnu vrijednost predmeta i prema toj vrijednosti počeo rješavati filozofske probleme. Svojstva predmeta, koja upoznajemo, ne opstoje niti u predmetu niti u nama, već je to neka dana činjenica, koja nam je potrebna za uzdržavanje života, date elemente moramo ekonomski uporediti, da se možemo svakom prigodom poslužiti s njima u potrebama života. Spoznaja, dakle, jest neko sredstvo, kojim postizavamo određene svrhe u praktičnom životu. Ona je određena nečemu drugome. Već ona nema vrijednosti samo po sebi u sebi, kako je to naučavao Aristotel. Za grčkoga filozofa istina je sama za sebe dobro i ona ne može biti podređena drugome. Šta više, što je neka istina uzvišenija i savršenija ona je manje korisna; a najapstraktnija istina metafizike upravo je beskorisna — rekao je Aristotel. Time je htio naglasiti kako istina, prvo dobro čovjeka, ne može biti instrumenat nekih praktičnih potreba i sredstvo kojim da dođemo do nekih partikularnih ciljeva. Dok je tako za grčkog filozofa istina sama po sebi dobro, za modernog je mislioca ona sredstvo za praktični život. Ne samo, već — kako zaključuje nadalje E. Machson, spoznaja istine izvire iz životnih potreba. Nešto upoznajemo i znamo

NEW-YORK: PARAMOUNTOVO KINO

da u istinu opstoji, jer tako zahtjevaju praktični razlozi i životni interesi. Kad bi nam se ti interesi drukčije namećali i kad bi nam život drukčije potrebe predstavljao, naši bi nazori bili sasma drukčiji. Prizma, kojom bismo promatrali ovaj svijet sasma bi se promijenila, a naši bi se pojmovi radikalno preinačili. To bi bilo zato, jer naši pojmovi ovise o praktičnom djelovanju.

Tim putem prešao je William James glavni pobornik američkog pragmatizam. Već prije njega njegov zemljak Ch. Peircy naglasio je kako misao ili uvjerenje mora odgovarati djelovanju. Između ideje i djela treba da vlâda harmonija. Jer jedno i drugo je djelo čovjeka, jedno i drugo (ideja i djelo) nastaju u čovjeku i od čovjeka. Napokon čovjek kao intelektualno biće mora postaviti harmoniju između svoje ideje i svoga djela.

U ostalom ta misao nema ništa originalna, i njezin izvor nalazimo u grčkoj filozofiji. Originalan je bio zaključak, što su ga američki filozofi učinili iz te već davno poznate premise. Razumije se, da su oni učinili taj zaključak potpuno u američkom svom duhu i time pokazali svoju neobičnu sposobnost i naklonost za razumijevanje za apstraktne probleme. Radilo se, naime, o tome, da se odredi odnos između ideje i djela. Da mora vladati među njima harmonija i suvislost, to znamo. Da jedno odgovara drugome, to je jasno. Što više, da jedno ovisi o drugome i to nije teško dokučiti. Ali nastaje pitanje: kako jedno ovisi o drugome? Koje je prvo među njima? Da li djelo zavisi o ideji ili naprotiv ideja o djelu? Mjeri li se ideja djelom ili djelo prosuđujemo idejom?

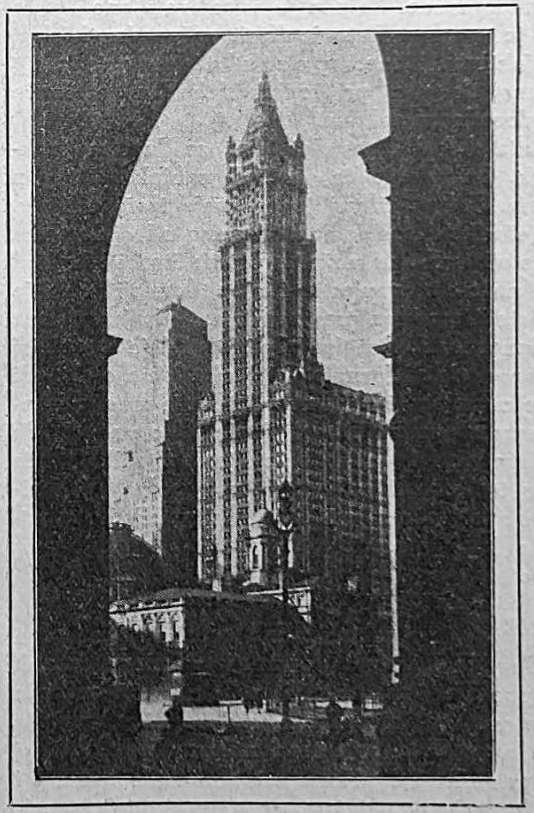

POGLED NA JEDAN VELIČANSTVENI NEBODER U NEW-YORKU

Za intelektualizam je riješenje tog problema već samo njegovo postavljanje. Ali praktični američki duh ne zanosi se baš za spekulativna rješenja. Apstraktni pojmovi, koje je stvorila njemačka filozofija o Bogu, o duši, o biću i o svim metafizičkim problemima, malo interesa imaju za nj. To više što se pokazalo, u ovo zadnje doba vrludanja različitih sistema kada uvijek nova riješenja izbijaju na javu, a nijedno nas nimalo ne zadovoljava, da ćemo intelektualnim smjerom teško doći do rješenja problema. Neprestano izmišljanje novih sistema pokazuje sterilnost te struje i opominje

nas, da se postavimo na sasma drugu bazu i udarimo sasma oprečnim putem. S druge strane rezonirao je James, koja korist od svih tih apstraktnih ideja, koje nikakvu ulogu ne igraju u praktičnom životu, pa nimalo ne znače u svakdanjem djelovanju. Na kraju krajeva čovjek mora biti praktičan, a ne gubiti se u neshvatljivim pojmovima. To sve nema nikakvog dodira sa životom, a filozofija treba da bude puna života. Život vrijedi nešto i on je prvi. Ali život, koji se odigrava u svagdanjem našem praktičnom životu, koji uistinu radimo i razvijamo svoju mnogostruku djelatnost. Zato, zaključuje praktični Amerikanac, djelo je prvo: ono je norma istine. Drugim riječima: u djelovanju i isključivo u djelovanju nalazimo normu istine. Nešto je istina što odgovara potrebama djelovanja. Način, kojim djelujemo, jest značenje misli, kojima mislimo. Sve ono, dakle, što se pokaže zgodno u djelovanju, što u istinu razvija i unapređuje djelovanje, jest istina za nas. Ako je nešto korisno za djelo, ako je shodno da razvije našu djelatnost, to je onda za nas istina. Mjerilo istine moramo tražiti u unapređenju djelovanja.

Stoga, kad postavimo metafizička pitanja o Bogu, o duši, o materiji i drugo, ne moramo intuitivnim načinom istraživati narav tih apstraktnih predmeta. Već je K a n t pokazao u kritici čistog uma, kako je metafizika nemoguća i kako tim putem ne možemo doći do istine. Zaludu je istraživati ono što je iznad nas; mi poznajemo samo što je u nama. Zato je Kant našao drugi izlaz, po kojem možemo doći do vansubjektivne istine: p o s t u l a t m o r a l n o g d j e l o v a n j a. Po njemu mi znamo, da je n. pr. čovjek slobodan, jer inače nam je neshvatljivo uvjerenje o ćudorednom zakonu.

U glavnom to što je za Kanta moralni postulat jeste za Jamesa praktično djelovanje. James nije skeptik. On čak ne će da bude subjektivista. On drži spoznaju objektivnom i realnom. Samo kriterij te spoznaje traži u djelu. Pa zato, kako smo već naglasili, rješavanje problema dobivamo od djelovanja. Kad istražujemo n. pr. da li Bog opstoji, onda se možemo pitati: što bi bilo kad Bog ne bi opstojao! Što je bolje za naše djelovanje: to da Bog opstoji ili da je sve samo materija? Ako Bog ne opstoji, rezonira pragmatizam, onda je sve bez reda, nema živahnosti, nema plodonosnosti. Drugim riječima: ideja o Božjoj opstojnosti jest plodonosna; ona unapređuje djelovanje. Isto tako ideja o slobodi volje jest korisna. Bez slobode volje u svijetu će biti sve determinirano, napredak se neće moći zamisliti. Zato moramo prihvatiti ove ideje. One unapređuju naše djelo. Razumije se, mi ne prihvaćamo te istine zato što bismo ih tobože vidjeli u njima samima ili što bismo to doznali na temelju racionalnog dokazivanja. To je samo postulat djelovanja; to traži naše djelo. U jednu riječ: p r a g m a t i z a m r a s p r a v l j a o n a k o k a k o r a d i.

* * *

Iz ovoga se vidi, da je pragmatizam pokušaj rješenja temeljnog problema filozofije, onog problema, koji je oduvijek interesirao mislioce i koji još uvijek zanima filozofe: problem ljudske spoznaje. Američki filozofi, u nastojanju da budu aktuelni, dali su se na rješenje onog pitanja, koje u moderno doba najviše zaokuplja filozofe, i koje je postalo prvo zanimanje modernih mislioca. Ali taj američki pokušaj, izgleda, pati od pesimizma i pokazuje dosta malodušnosti i nepovjerenja u ljudsku spekulativnu sposobnost. Čini se, da su praktični Amerikanci, ozlovoljeni dugim i besmislenim spekulacijama Evrope, izgubili nadu u spekulativno rješenje, pa udarili lakšim, jednostavnijim praktičnijim putem. Kad

već ne možemo nikako doći do sretnog rješenja putem apstraktnih spekulacija i apriornih dedukcija, kako to njemačka filozofija pokazuje, možda će nam to uspjeti praktičnim načinom. Možda treba promijeniti metodu pa rješenje tražiti ne već u ljudskoj svijesti, ne u ljudskoj misli, do li u ljudskom djelovanju. Možda kriterij istine nije u ideji već u djelovanju.

U istinu, pragramatizam jest prije svega m e t o d a, kojom se hoće riješiti problem životnog naziranja. I originalnost te metode jest u tome što hoće prenijeti središte naziranja iz ideje, kako se to do sada naučavalo, na djelo. Ali, moramo priznati: tu je i sva pogreška. Govoriti o nekoj metodi, koja bi iz principa zabacivala ideju, jest u sebi kontradiktorno. Stvarati metodu, a isključivati iz principa svaku intelektualnost, čini se, ne samo čudno već i nerazborito. Staviti djelo nad ideju znači: podrediti logiku svakidašnjem djelovanju. A takvo uništenje logike ne može dabome, dati dobre i racionalne metode. Jer kako možemo govoriti o nekoj metodi ako smo uništili i samo oruđe, kojim imamo racionalno i logično uređivati naša djela?

Tu je, dakle, najveća pogreška pragmatizma, što čini nesklad u ljudskim manifestacijama, i ne daje važnosti najvećim ljudskim moćima već ih podređuje nižim i neznatnijim djelima. Jer čovjek je prije svega intelektualno biće. Šta više on je po svojoj intelektualnosti čovjek. Ideja, misao izdiže čovjeka nad sva ostala bića i stavlja ga u posebni dio različnih savršenosti. Ta najviša moć u čovjeku, njegova intelektualnost, mora kao kraljica upravljati svim ostalim ljudskim manifestacijama i dati svoj žig drugim moćima. Inače djela čovjeka nijesu ljudska. Djela bez intelektualne direktive nemaju na sebi obilježja ljudske naravi, koja posvuda hoće da djeluje harmonijski i racionalno. Zato su svi stari filozofi ideji podređivali ostala ljudska djela. Ideja mora dominirati svim ljudskim manifestacijama i mora davati direktive svim našim djelima. Idejom moraju biti prožete sve naše kretnje, koje će imati vrijednosti samo onda kada budu pod direktivom našeg razuma. Pogreška je onda, veoma krupna je pogreška, kad obratno radimo i preokrenome taj naravni red, pa podredimo djelu ideju. Staviti djelovanje nad ideju znači izgubiti busolu u samom djelovanju i načiniti disharmoniju u ljudskim manifestacijama, koje su inače uređene i koordinirane.

Onda se nećemo začuditi, ako opazimo u američkom pragmatizmu kontradiktornih i neodrživih tvrdnja. Pragmatista se ne će ustručavati da usvoji najrazuzdaniji relativizam. Napokom što je njemu do doktrine, kad i onako ona ne igra glavnu ulogu u životu! Sve je u djelovanju. A to djelovanje može biti i različno i osebujno. Što je danas korisno sutra može biti suvišno. Ono što danas unapređuje napredak sutra, u doba razvijene mašine, može biti sasma beskorisno. A onda će i u shvaćanju sutra vrijediti sasma nešto drugo, nego što danas vrijedi. Naši sudovi će zavisiti od drugog djelovanja i oni će se mijenjati istim tempom, kojim se mijenja svagdanje naše djelovanje. Sve će biti relativno vrijedno. Nema stalnog i dicizivnog suda, nema univerzalne istine, koja bi bila za sva vremena i za sve ljude.

Ali onda nam je neshvatljivo čemu uopće rezonirati i raspravljati, kad nam svatko može primijetiti, da je naša istina vrijedna samo za neko vrijeme ili samo za stanoviti krug osoba? Ne znači li to pasti u očitu kontradikciju već samim pokušajem da nešto drugome kažemo? Jer pragmatisti svakako žele da drugome nametnu svoje ideje i da drugoga uvjere o svojim nazorima. Zato raspravljaju i zato pišu traktate. Ne samo već sigurno nastoje da njihove ideje

postanu nazor svih ljudi. Oni uporno traže da njihova nauka postane norma života svakog čovjeka. To više što je pragmatizam praktičan, pa hoće da služi praksi. Svojim moraliziranjem oni nastoje da njihove ideje postanu direktive našem svagdanjem životu. Oni faktično hoće da mi živimo, da se vladamo i da djelujemo potpuno prema tim idejama. Inače bi bilo neshvatljivo to moraliziranje, koje ne bi bilo neka direktiva našem djelovanju. — Ali kako se sve to slaže s temeljnim principima pragmatizma koji postavlja djelo nad nazor? Kako opet time što ne usvaja apsolutnu istinu?

Ne možemo zanijekati, pragmatizam je osvijetlio nekoliko istina vrijednih da se posebno naglase. Istaknuvši važnost djelovanja u formiranju ideja upozorio je na psihološku činjenicu, kojom više put naši sudovi zavise o okolini, isto kao o našem djelovanju i radu. S druge strane je naglasio normu, kojom čovjek mora kadikad reflektirati na svoje djelovanje, na razvitak i učinak svojih činova u formiranju praktičnih moralnih sudova. Ali pragmatizam, kao cjeloviti sistem, u istinu pokazuje boležljivu i degradiranu intelektualnu pojavu modernih mislioca, koji, na kraju dugih intelektualnih vrludanja i potpuno ubijaju sami svoju intelektualnu sposobnost. Mislimo, da ne pretjerujemo, ako ustvrdimo, da pragmatizam, dok svojim antiintelektualizmom mislioca, pokazuje svojom tendencijom pesimističko raspoloženje, koje već gubi nadu u istinu, očajava u svaki pokušaj zdravog filozofiranja i podaje se negativnim rješenjima filozofskih problema.

Međutim moramo naglasiti, da pragmatizam nipošto nije oficielna filozofija Novog Svijeta, kako bi to kome izgledalo. W. James je tako kod nas populariziran, što on to u ostalom nipošto ne zaslužuje, da su u pozadinu zašli svi ostali američki mislioci, koji inače obećavaju mnogo. Tako zvani neorealisti (Perry, Spaulding i t. d.) čini se da uviđaju sav nedostatak moderne filozofije, pa se vraćaju starom, klasičnom realističkom naziranju svijeta. Ako oni masama, pa bila ta masa i filozofska, nijesu poznati, to nipošto ne znači, da njihov rad i njihova misao nije značajna i važna, a i originalna. Svakako ne bi nipošto odgovaralo povijesnoj istini kad bismo htjeli američki pragmatizam identificirati s američkim duhom i s američkim shvaćanjem života. Time bismo učinili veliku nepravdu mnogim misliocima, koji u toj modernoj filozofiji nipošto ne nalaze izrazitu američku psihu, isto kao što ne nalaze ni izraziti karakter ljudski

DR HIJACINT BOŠKOVIĆ O. P.

DOLETJEŠE PTICE

Doletješe ptice negdje iz daljine
kroz maglu se sivu vide crna krila.
Iščeznuše brzo leteć' preko pustih
polja što su jučer izorana bila.

Preletješe redom preko sivih polja
Sve jedna po jedna polako nestaje
u sumornoj magli. Ne vidim ih više,
odoše u puste, tužne sive kraje — — —

ĐURO BALOKOVIĆ

HIMNA GOSPODU

I.

Učinio si, o Gospode, da u blatu grijeha i laži spoznamo Tvoju čistoću. Učinio si nas slobodnima, da u blatu i patnjama upoznamo blagost i mir Tvojih zapovijedi.

O Gospode! Ovdje smo samo da očutimo miris ljubavi koju ćeš nam Ti dati u dvorima Tvojim.

Kako da ja bijedan crv pun opačina i oholosti dignem glavu i gledam Tebe na prijestolju slave i mudrosti.

Oh! ja kaplja znoja sa božanskog Tvoga čela, ne mogu razumjeti Tvoje blage opomene.

O Gospode! Prah sam sa Tvojih nogu, ali sam zato ponosan što mogu bitisati po Tvojoj milosti.

O Tvoje milosrđe dublje je od svih dubina širokih okeana.

Neka Ti himnu pjevaju, o Gospode, neokaljani gorski vrhovi, neka Te hvale i slave nježni leptiri, neka Ti se klanjaju brda i doline, rijeke i mora, jer ja sam ništa, ja sam tek magla pram Tvojoj mudrosti, ja sam nezahvalni stvor.

Sve što dolazi od Tebe za moje je dobro, o Gospode, ali kako da sve razumije čovjek, kad ne može razumjeti miris cvijeća, što kiti Tvoje podnožje. Kako da Te upoznamo kad nam bliješti sunce, odsjev Tvoga oka.

O Gospode, velik si i neizmjeran u djelima svojim, daj da Te nađemo u boli koja nas prati do Golgote.

II.

Išao sam u hram Tvoj, o Gospode, lažno sagnute glave. Išao sam ne da Ti se klanjam.već da ti se rugam svojim grijesima. Želio sam da mi staneš pred oči, da mi se ukažeš i pokažeš svoju moć, a nisam se jadan sjetio da mi je težak i sam dodir Tvoga pravednoga prsta.

Sada znaš, o Gospode, zašto si u onaj čas otkrio pred mojim očima tek prosti sramotni križ.

Znam o Gospode zašto si moje oči prikovao uza nj'. Oh, Oče, blago si me opomenuo i sjetio da se tek stradanjem i bolima mogu približiti Tebi; Veliš mi, o Učitelju moj, da tek priprosta neotesana srca, kao što je hrapavo i neotesano ono drvo, mogu shvatiti Tvoju veličinu i prisutnost.

O Veliki Mučeniče, ulij u moje srce samo sjen one velike ljubavi, koja je patila na Golgoti, daj otvori mi oči, da u svakom stvoru spoznam svoga brata, dio Tvoje neiscrpive ljubavi.

O Gospode, dopusti da Ti se klanjam srcem onog nevinog djeteta, jer moje je slabo i nestalno. Kako si velik, o Vječni Duše, i dobar, što nam ostavljaš teški križ iza kojega tek postajemo potpuno sretni.

NIKOLA BARIĆ

ODISEJA BOSANSKIH FRANJEVAČKIH BOGOSLOVA OD 1735.-1908.

Austrijska vlada okleveće bos. franjevačke bogoslove u Rimu, da ništa ne uče, nego da šire panslavističke ideje te da su raskolnici. Rim povjeruje i franjevcima zapovijedi, da svoje bogoslove premjeste iz Đakova u Ostrogon. Kako je bilo franjevcima pri duši, kad je ta zapovijed stigla? — Moljakali su na sve strane, ali bez uspjeha. Koliko su samo Austro-Ugarsku vladu molili za stipendij i za ostanak u Đakovu, vidi se najbolje iz članka Dra B. Badrova u Franjevačkom vijesniku, br. 5. god. XXXI. — Kako se to dojmilo bos. klerika, opisuje nam tadašnji zborski tajnik fr. Franjo Ćurić.

On piše: »Osvanuo 20. srpnja dan, te premda slavimo svetkovinu našeg prvog zaštitnika sv. Ilije, to se ipak nije moglo opaziti na licih ovomjestnih članova nikakvo veselje. Isto si je nebo zastrlo sjajno ljetno lice koprenom gustih oblaka, te je škropilo sitnim kapljicami vode ovu crnu zemlju. Svi ti znakovi pokazivali su neku tugu i žalost, koja ne jednoga no je sve nas zatekla i jako rastužila.

Dobro smo naime biti izviešćeni, da ćemo na taj dan posljednju obdržavat sjednicu u našemu »Narodnom Domu«, stoga na glas zvona i na poziv brata predsjednika, turobna braća ovomjesni članovi stupiše u »Narodni Dom«, a za njima su slijedili: M. Po. Martin Nedić, vč. Antun Ćurić i dr., te se tako održi treća glavna sjednica...« (Arhiv Zbora »Jukić«, zap. II., br. 59). Ovako tužne bosanske bogoslove posla starješinstvo u Ostrogon dne 26. VI. 1876.

»Posve tiho, u žalobnoj povorci, u četverim kolima, ostavili smo naše udobno gnijezdo, koje nam raskopaše...« (Dr. fra Daniel Ban, Zapamćenja iz djaštva).

Bogoslovi ponesoše sa sobom samo 300 knjiga, a ostalo ostaviše. Imali su preko 1100 knjiga pred odlazak. Od vrijednijih stvari samo numizmatiku ponesoše.

Kad su se smjestili u Ostrogon, zamole mp. fra Martina Nedića, da im naknadno spremi samo neke vrijednije knjige i spise. On im rado posla, ali se sve na putu izgubi.

Lako je pogoditi, zašto su im ti spisi i knjige propale, kad se uzme u obzir uzrok njihova premještaja...

Spominje, tadašnji tajnik, da je madžarski kler simpatično primio mlade goste. Ali zbor nije imao onih dobrih pogodnosti kao u Đakovu, pa su tri mjeseca članovi pauzirali u radu.*

Za predsjednika izaberu fra Franju M. Ćurića, koji im održa patriotski govor. Vrlo lijepo nam crta stanje u Bosni u to doba, pa karakterističnije navodim:

»Bacimo oči na istok pa gledimo! Sa četiri kraja one tamo divne pokrajine — Bosne — vitlaju ispod neba gusti dimovi izgorelih kuća, topovi ore kao gromovi, prasak se puške na daleko čuje, a junačkom se krvcom crna natapa zemlja. Bijedne majke i nejaka djeca vape: Pomoć!«

---

* Trijestgodišnja povijest književnog društva red. mladeži bos., str. 55., Pečuh 1885.

»Zadojeni jugoslavenskim duhom, nijesu se mogli priviknuti na ekskluzivistički madžarski milieu, koji im je iz dana u dan postajao nesnosljivijim« (Dr. Badrov, o c. str. 161).

Dalje u govoru ističe položaj, u kojem se nalazili tada sami bogoslovi, pa veli s pjesnikom:

Eto naše srce plačno
Pečali se, boli gine
Er uživat sunce zračno,
Ne daju nam mrkle tmine.«

Kroz ovo vrijeme, dok su boravili u Ostrogonu, držali su sjednice svakog mjeseca, a teme su radile o gramatici, pravopisu i beletristici. S ponosom ističu, da su njegovali materinski — hrvatski — jezik. Jačanjem i podržavanjem narodne svijesti, izazovu reakciju s madžarske strane.

Razumije se, da se borba vodila mnogo i oko Bosne. Madžari je prisvajali sebi, a bos. bogoslovi branili njezinu samostalnost. Stanje se zaoštravalo, a kad je doprlo do vrhunca, moradoše bos. bogoslovi po zimi 12. studenog 1880. pobjeći u Bosnu, koja ih je uvijek primala kao majka svoju djecu.

Tom je zgodom mnogo stradala zborska imovina. Sad se pribjegli bogoslovi razmjeste u tri samostana: Guča Gora, Plehan i Tolisa.

Ubrzo iza toga dođe u Bosnu general franjevačkog reda preč. o. Bernardin a portu Romatino, koji odredi: I. i II. tečaj bogoslovije u Livno, III. i IV. u Guču Goru, studenti filozofije u Kr. Sutjesku, a Novicijat u Kreševo.

Još franjevci zamole preč. o. Generala, da im smjesti nekoliko bogoslova po Italiji. General im obeća, i zaista brzo dođe poziv da spreme: 3. bogoslova u Rim, 4 u Pesciu, 2 u Asiz. Slijedeće godine starješinstvo pošalje još 4 bogoslova na Otok sv. Bartola.

Kad je mađarsko ministarstvo opazilo, da su bos. franjevci počeli slati svoje bogoslove u Italiju, odmah se obrati s molbom na bos. provincijala Ćavarovića, da ih opet šalje u Ostrogon. Sve su mu pogodnosti obećavali. Ali provincijal ih najenergičnije odbije.

Međutim prilike su drukčije okrenule. Taj isti provincijal Ćavarović prisiljen, moli ugarsku vladu, da im dadne mjesto Ostrogona Pečuh. Vlada na sve najpripravnije pristade.

Početkom listopada 1883. preseli se 17 bos. bogoslova sa svojim duhovnikom Dr. fra Vidom Miljanovićem u Pečuh. Stanovali su u »Malom Seminaru«, a pohađali biskupsku bogosloviju.

Eto ponovno se smjeste bos. bogoslovi u tuđoj zemlji. Premda su voljeli studirati u inozemstvu radi što bolje naobrazbe, ipak su se i u Pečuhu osjećali kao tuđinci. Mađari su htjeli silom narinuti im svoj jezik. A bos. bogoslovi nastave radom u zboru. Sjednice su držali redovito. Najviše su se zanimali za hrvatski jezik i bosančicu. Opet naruče sve hrvatske novine i časopise. Posebno ističu, da im Matica Hrvatska i Srpska šalju sva izdanja besplatno.

Na 1 sjednici odluče izdati »Trijestgodišnju povijest književnog društva redovničke mladeži bosanske«, prigodom 30 g. opstanka svoga »Sbora«. Izaberu i urednika fr. Alfonza M. Bralića. Dadnu mu 10 for. a. v. iz društvene blagajne. Pošalju ga u Tolisu da tamo uz pomoć mp. fr. Martina Nedića sastavi knjigu.

Godine 1885. »Trijestgodišnja povijest« je doštampana. Uz svoju povijest dodali su nekoliko pripovijesti i više pjesama. Spominjem samo neke pjesme:

»Smrt fr. Lovre Karaule«, koju je spjevao fra Franjo M. Ćurić 1878. u Ostrogonu.

Dijeli se u 4 dijela, a ima 428 stihova. Evo da se vidi, koliko su nade polagali u ovog franjevca-mučenika:

»Oče Lovro! Ti ufanje naše,
Koga srce odavno željaše
Spasi našu ah! siročad
Koja jošter na životu budu«.

Zatim, druga pjesma »Ustanak u Bosni i Hercegovini« (1875—1877).

Treća znamenitija pjesma posvećena je trideset-godišnjici »Sbora«. Spjevao je fra Alfonz M. Bralić, a počinje ovako:

»Od istoka rujna zora
Jutro kako tamu skrši
Naviesti i našeg Sbora
Trijestljetnik da se svrši«.

Još iste godine započnu prevoditi »Porciunkulu«, a izdadoše je uslijed nekih neprilika istom godine 1887.

Ovo se djelo brzo raspačalo, te su na molbu nekih, iza 2 mjeseca priredili i II. izdanje. »Sbor« stalno napreduje, dok ga ne pomete reforma u franjevačkom redu, te radi još poznatih uzroka ode velik broj članova i drugih svećenika biskupu Stadleru. Ostali bogoslovi, vjerni sv. Franji, povratiše se u Bosnu, po želji provincijalovoj. Kroz ovo je vrijeme provincija bila u teškom stanju, a i »Sbor« isto.

Bogoslovi i studenti filozofije, sad smješteni u Kr. Sutjeskoj, osnuju »Akademiju« pod imenom »Duns Scot«.

Slijedeće školske godine 1899.-1900. bogoslovi odlaze u Livno. Tu opet nastavljaju rad. Godine 1902. držali su svečanu akademiju u čast biskupu, fr. Marijanu Markoviću, koji je zaredio za svećenike neke članove zbora. Kako se teško bilo rastati pokazuje bilješka što ju je napisao u zapisnik sam predstojnik o. fra A. Bašić:

»Ovom akademijom i posljednji čas našeg đaštva iščeznu, potonu u moru vječnosti«.

I nastavlja dalje:

»Preko trnja prodosmo, sad svijetom
Ko pčelice milovidnim cvijetom
Pohrlismo po rodnom si Domu
Krunu slave viti rodu svomu!«

Zbor radi u Livnu do godine 1904. Godine 1905. sele opet u Guču Goru, gdje samo godinu dana ostaju. Te godine radi selidbe i drugih razloga ne rade u Zboru bogoslovi, nego rad svoj nastavljaju opet slijedeće godine u Livnu. Tu pod vodstvom ondašnjeg svog profesora, a sad direktora bogoslovije, učenog fra Marijana Jakovljevića, živo rade. U ovo vrijeme dolaze do izražaja mladi pjesnici: Čičić, sad načelnik ministarstva pravde, fra Škarica i fra N. Dugonjić.

Istovremeno pokrenuše bogoslovi zabavno-poučni list »Polet«, koji je bio nastavak »Glasila i Đačkog Zabavnika«. Izlazio je 2 puta mjesečno. Dvadeset broja »Poleta« ima naš arhiv, koji se odlikuju zabavno-poučnim člancima iz narodnog života.

»Polet« je izlazio do 1908. Od te godine imamo samo jedan broj, i tu urednik najavljuje, da »Sbor« mijenja ime i da će se odsada zvati

II. ZBOR FRANJEVAČKIH BOSANSKIH BOGOSLOVA »JUKIĆ«.

Zbor je bio prisiljen silom prilika da uzme ime »Sbor red. mladeži bosanske«, kako se to može razabrati iz ovoga prikaza. Kasnije su ga promijenili u »Duns Scot«, kad je bilo moguće, i kad su prilike tražile. Sad su uzeli ime »Jukić« iz ljubavi, počasti prema slavnom patrioti i književniku, koji je prvi u Bosni budio narodnu svijest, i koji je mnogo prepatio, pa i svoj život žrtvovao za vjeru i domovinu.

Sada nastaje pravi zanos kod članova za zbor. Ova je godina 1908. najživlja u radu. S godinom 1909. presele se sasvim bogoslovi u Sarajevo i baš sada prestaje 173-godišnja odisejada bosanskih bogoslova.

Čim su se smjestili, predsjednik »Jukića« fra Ljudevit Franjičević, sadašnji profesor i predsjednik kolegija, sazove sjednicu i započinje rad.

Članovi unutar rade i prema vani. Tako prvih dana zaključiše prevesti Dehonovu »Socijalnu obnovu u Kristovu duhu«, djelo i sad savremeno. Tu se riješava socijalno pitanje po Kristovim načelima. Prevode i »Čistilište« od Ljudevita Delona i još neka djela. Od literarnih priloga iz tog razdoblja vrijedne su spomena lirske pjesme, koje su se sačuvale u zborskom arhivu. Ima ih u raznim formama: tercine, safine i alkejske strofe; u heksametru, pentametru. Nalazi se oveća zbirka pjesama fra Nikole Krilića, a darovao ju je zboru fra Vjenceslav Vlahović.

Ima i više dijelova Sv. Pisma istumačeno i dr.

Godine 1915. ponudi zboru Dr. fra Julijan Jelenić, ondašnji profesor u našoj bogosloviji, zbirku narodnih pjesama, što ju je sakupio biskup fra Marijan Šunjić, da je preurede i tiskaju. Bogoslovi rado prime, prepišu i original vrate Gučogoranskom samostanu.

Iza prepisa slali su bogoslovi na reviziju i to Dr. Vladimiru Ćoroviću, sadašnjem profesoru beogradskog sveučilišta, Josipu Milakoviću, dok konačno sredi rukopis, tumač dodade i predgovor napisa pok. fra Eugen Matić (Narcis Jenko).

Godine 1915. izađu iz štampe: »Narodne junačke pjesme iz Bosne i Hercegovine«.

Još su se iste godine mnogo trudili da izdaju »Almanah Jukiću«, pa još i »Kalendar sv. Ante«, ali im ratne strahote ne dopustiše.

I u vrijeme rata zbor ne životari, kao ondašnja društva, nego žilavo radi, prati razvoj događaja, živo se dopisuje. Prostor mi ne dopušta, da navodim.

Godine 1919.-1920. većina bogoslova odlazi na vanjske univerze, trajno se tako praktičira, pa od 1921.-1923. zbor »Jukić« prekida s radom, jer su samo dvojica bogoslova u Sarajevu, a ostalo je u stranim državama.

Godine 1923.1924. dolazi veći broj bogoslova u Sarajevo. »Jukić« je oživio. Osniva se i sociološka sekcija. Rad se proširuje. Već 1925. izdaju ponovno »Narodne junačke pjesme«, jer su se od 1915. rasprodale.

Napokon te godine ispunja se želja članova, nastavljaju tradiciju iz 1870. Izdaju »Kalendar sv. Ante«, koji je vlasništvo zbora. Uz velike žrtve i samoprijegor izdadoše kalendar. Ujedno zaključiše, da će ga zbor svake godine izdavati. I danas ga izdaju, finansiraju, raspačaju, a i surađuju u njemu.

Slijedeće godine 1926. na poticaj zaslužnog fra Leonarda Čuturića, sadašnjeg župnika u Brestovskom K. Kiseljaku osnuju »Misijsku sekciju«, kojoj je svrha, da potpomaže u svakom pogledu misije, a osobito »naše hrvatske misionare«.

Zbor je imao sve do 1923. »Filijalu zbora Jukić« na našoj gimnaziji u Visokom. Od te godine društvo samostalno postoji pod imenom »Organizacija jug. katoličkog đaštva«, a članovi su joj klerici VII.—VIII. razr.

Ovo je kratki prikaz »Jukića«, koji je prešao sve nevolje i nepravde, kao i svi franjevci u Bosni. Nijedno društvo ni bogoslovno ni uopće kulturno društvo nije toliko mijenjalo svoje obitavalište, niti bježalo, sad ovamo sad onamo kao Zbor »Jukić«. Ali i ovo povlačenje očeličilo ih je u progonstvu, utvrdilo ih je da ustrajno rade.

Na kraju s ponosom ističem, da je Zbor »Jukić« dao i velikana hrvatskom narodu: biskupe: presvj. g. g. fra Alojzija Mišića, fra Jozu Garića; učenjaka dra fra J. Jelenića, prvaka hrvatske katoličke književnosti pok. fra Eugena Matića (Narcisa Jenka).

Iz ovoga će svega svatko zaključiti i nehotice priznati, da je »Jukić« jedno od najstarijih kulturnih društava, koje je ustrajno radilo, i sad radi, a i radi na ostvarenju svojih ideala, sve jedino: Za slavu Boga Velikoga, na korist hrvatskog naroda, slijedeći riječi sv. Pavla: Meni je živjeti — Krist, a smrt — dobitak.

F. E. R

POKORNIK

Svaka mi je noć dosad bila i previše crna
i dopraćena s bolom ranjenih ptića u gori —
s bolom što se u dušu zarine poput trna,
da se od krvavih kapi crvena rijeka stvori.

Stoga ja svoje noći dočekujem s puno straha,
i kad nasrnu na me, ja im se nemoćno predam
kao griješnik, što mora da posut s pregršti praha
do crkvenih vrata kleči i posti godina sedam.

A pred jutro se na me saspe blagoslov u mnoštvu kapi,
dok s ushitom molim za dušu od bolova svislu . . .
O ja sam pokornik, koji dubinom pustinje vapi
i prebire sveto zrnje na blagoslovljenom čislu.

S. HRASTOVEC

RADOST U NOĆI

U oči sam danas upio daljine
A u srce radost mirisava dana
Sreću njiva naših, osmijeh neba modrog
I opojan miris bijelog jorgovana.

Lutajući poljima gdje je žito zrelo
Naklonilo glave i usnulo cvijeće
Neko dijete malo mene tad je srelo
I donijelo sreće, mnogo drage sreće.

STJEPAN BANEK

NOVI ŽIVOTNI „VADE MECUM“ KATOLIČKOG ĐAŠTVA

Usto dobrih časova odlučio je izdavač na prevođenju knjige poznavača mladosti, sveuč. profesora dra Totha. Svojim je djelima dr. Toth zahvatio u sva područja, koja zaokupljaju duh današnje omladine. To su doduše, i mnogi drugi prije njega učinili. Uza sve to, djela dra Totha, a naročito »Proljetne oluje«*), postigla su takav uspjeh, toliki publicitet, kao rijetko koja knjiga. I to, naglasujem, kao rijetko koja knjiga katoličkoga pisca. Ne samo, da je na madžarskom jeziku dr. Toth jedan od najčitanijih auktora, već se njegova djela prevode na sve velike i manje evropske jezike. To je znak, da u njima imade nešto posebna, toliko vrijedna, da postane općom duševnom svojinom kulturnih naroda. Što je, dakle, glavna karakteristika djela dra Totha?

Mislim, da je sva kritika složna u priznavanju neobičnog poznavanja mladenačke psihologije, kojom dr. Toth prožima sva svoja djela. Tu leži tajna njegovog uspjeha. Njegove knjige ne nastaju u zatvorenoj sobi teoretičara, koji u tančine poznaje svoj predmet iz knjiga, a život mu je knjiga zatvorena teškim pečatima. U djelima dra Totha ključa i vrije život, pravi, istinski onako, kako se ga može zapažati u školskim prostorijama, na ulici, u sobici studenta, a najviše kako ga mladost proživljava u časovima najintenzivnijeg saopćavanja vještom i iskusnom vođu njezinih borba, poraza i pobjeda. Eto, taj život poznaje dr. Toth u tančine. Taj život toliko zanimljiv, toliko raznolik, toliko zagonetan, toliko bujan on iznosi vjerno, mladenačkim stilom, divnom pjesničkom dikcijom, a u isti mah suverenim poznavanjem vjekovima prokušanih zasada katoličkoga morala. Tako on sretno, poput evanđeoskog dobrog oca obitelji, spaja »nova et vetera«. Zato se djela dra Totha čitaju, zato upravo omladina širi i guta svako njegovo djelo. I dobro čini, jer ta su djela zapravo njezina, dokumenat njezinih poteškoća, nastojanja, žalosnih pada, ali u podjednako dokumenat njezinog idealizma, požrtvovnosti i velikodušnosti.

Sa svim tim velikim sposobnostima prišao je dr. Toth k rješavanju jednoga od najtežih problema mladosti: kako očuvati dušu čistu u prelaznoj dobi od dječaka do mladića, u dobi puberteta? Star, kao što je ljudski rod star, kompliciran kao što može biti kompliciran mladi još nedozreli život, taj problem tvori jednu od najsudbonosnijih faza ljudskoga života, i zato je on jedna od najdelikatnijih zadaća pedagogije. Samo najbolji među ponajboljima mogu da na tom problemu s uspjehom okušaju visinu svoje sposobnosti, toplinu i finesu svoje duše, majstorsku spretnost svoga pera, pa da dadu mladeži pouzdani rukovod u vrtlogu strasti, koje u toj dobi započinju svoje sudbonosno djelovanje. Među tako rijetke spada dr. Toth. I on je da odmah rečemo, svoj zadatak potpuno ispunio, i to s velikim uspjehom.

Moderni razvoj prilika, u kojima se današnja mladež kreće, često i protiv svoje volje, zahtijeva, da mladić u pravo vrijeme bude ozbiljno. nadasve faktično upućen u veliku i odgovornu zadaću, koju je Stvoritelj namijenio mužu i ženi za uzdržavanje ljudskog pokoljenja. U posljednje vrijeme sve se više množi broj uvaženih pedagoga, koji traže, da se u ovom pitanju prihvati takozvana direktna metoda upućivanja, koja daje mladeži minimum spoznanja o spolnom životu u zakonitom braku. Najjači dokaz za tu metodu — zovu je i metodom »del buon sen-

*) Dr. Tihomir Toth: Proljetne oluje. Preveo i izdao zbor duhovne mladeži zagrebačke. Cijena broš. 24.— Din.

so« — nije u činjenici, da je ona manje zlo od onog, koje sigurno nastaje u duši mladića, ako te stvari nedozvoljenim putem dozna. Ova se metoda uzgoja čistoće upire na pozitivnu spoznaju vrijednosti čistoga života, a ne samo na nepoznavanje cijeloga kompleksa tih važnih životnih pojava. Zato ona sama po sebi daje jaču garanciju za uspjeh, nego, danas u najviše slučajeva nemoguća, metoda prešućivanja i otklanjanja svakog upoznavanja pojava spolnoga života. To je njezina jaka strana.

Ovu je metodu upotrebio dr. Toth kao podlogu svojoj knjizi o čistom životu. I upravo je dosljedno proveo cijelom knjigom misao, da je zadaća čovjeka kod uzdržavanja vrste nešto uzvišena, stvoriteljska. Stoga treba da mladić, s poštivanjem prema samom sebi, čuva tu stvaralačku snagu za vrijeme, kad će je, po Božjoj privoli moći zakonitim načinom upotrebljavati na dobro cijelog čovječanstva. Sve poteškoće, koje se same od sebe namiču u obrazlaganju ovog zadatka, dr. Toth je suverenom vještinom sretno prebrodio, i usadio u dušu osjećaj strahopočitanja pred tajnom postanka života, na kom će mladić jednom kao zreli muž, sarađivati. A sretno ih je prebrodio zato, što je delikatni materijal iznesao u obliku familijarnog razgovora, u dialogu. Upravo onako, kako je to praktično provodio u razgovorima sa svojim mladim prijateljima. Pa kao što stvarni život, najčešće, dovodi neiskusna mladića do posrtaja, do pada, tako i pisac, savršenim poznavanjem duše današnje mladosti, vodi čitatelja od poglavlja do poglavlja, postepeno, do konačnoga pada u grijeh, u duševno ropstvo, u potpunu tjelesnu i duševnu klonulost. I sve to tako zorno, da čitatelj brzo i jasno opaža, kako se na mrtvim stranicama odigrava istinska drama tolikih mladih života. Iz svakoga retka, iz svake riječi očituje se životvorna aktivnost pisca, tako velika, da je jedan srednjoškolac otvoreno priznao: »Još u meni vrije svako slovo knjige.« Pisac nije samo hladni pripovjedač, on živi sa svakim korakom, svakom boli, svakim padom mladoga čovjeka. Brojni listovi srednjoškolaca, iskreni i puni tragike, pokazuju, da je sve ono, što je pisac govorio o padu u grijeh, o teškim posljedicama grješne navike, strašna istina. Ali iz sviju snažnih slika, u kojima je ocrtana žalosna sudbina mladog nečistog grješnika, izbija jednako topla duša pisca, koji upozorava, odvraća i opominje samo zato, da u duši čitatelja nastane, gotovo neopazice, tvrda odluka: prekinuti s grijehom, obratiti se odmah, bez otezanja.

Kad je do ove odluke doveo čitatelja, tada započinje najteži zadatak pisca: da klonuloga podigne, oslabljenoga jača, bodri, te ne ostane na pola puta. U borbama oko čistoće jest to jedna od najtežih psiholoških zapreka čistom životu. I tu je pisac upotrijebio svu snagu svoje odlike, kulture, svu toplinu duše, sve bogatstvo uzvišene pjesničke dikcije, raznolikost neizbrisivih slika, kojima, nefaljeno, jača dušu mladog čovjeka u teškoj borbi protiv grijeha, okoline, navika i slabe, nepostojane volje. Nije propustio pobiti nijedne, ma kako uvijene, isprike kojom se danas na sva usta osporava mogućnost čistoga života. Slikovitim, pregnantnim odgovorima otupljuje oštricu svakog prigovora, kojem je izvrgnut mladić, koji se bori, koji želi ostati čist. Čitaocu nizom medicinskih autoriteta dokazuje mogućnost čistoće, njezin blagoslovni utjecaj na fizičko zdravlje. A nada sve ostalo, pisac je položio važnost na neposredno jačanje volje, ukazujući na bezbrojne prigode jačanja volje, te kraljevske moći mladoga čovjeka. Tako, stojeći u neprestanom živom kontaktu s čitaocem, pisac aktivno uzgaja, oplemenjuje, usađuje u dušu puno razumijevanje za ljepote čistoga života, da na koncu, u duši uskrsne radosna, životvorna zrela odluka: »Ja ostajem i nadalje na putu čistoga života« (str. 246.).

Silna aktivnost, plastičnost, neposredna uvjerljivost i upravo intimnost, kojom je pisac znao da priveže čistoću uz ovu knjigu to je ono novo, što je dr

Toth unio u obrađivanju ponajtežih pitanja uzgoja čistoće. Zato će mu biti zahvalni uzgojitelji omladine, kojima je znatno olakšao delikatni taj posao. A najviše će mu biti zahvalna omladina, kojoj je progovorio iz srca, njezinim jezikom, i kojoj je tako uspješno pružio ruku da se oslobodi teških okova grijeha. Ta omladina, koja se bori za svoju čistoću, i u toj borbi tražio iskusna savjetnika, strpljivog pomagača, ta je omladina, uistinu najzahvalnija dru Tothu za ovaj književni dar.

U našim se katoličkim đačkim redovima već dulje vremena osjećala potreba ovakvog rukovođa čistoga života. Nema sumnje, da ogromni procent otpada iz katoličkog pokreta imao jedino, ili barem glavno vrelo u slabostima na području spolnoga života. Knjigom dra Totha dobili smo jedno vanredno sredstvo koje će stotinama moći biti pouzdani pratilac u svim časovima teških duševnih borba. Treba samo da tu knjigu ponovno i ponovno pažljivo s razmišljanjem čitaju i ne će moći odoljeti, a da ne slijede tisuće i tisuće čistih mladića, kojima je ova knjiga povratila i sačuvala mir i životnu radost.

Uz djela dra Mahnića, uz »Excelsior«, uz »Katolički đak« i »Proljetne oluje« dra Totha treba da postanu životni »vade mecum« svakoga katoličkoga đaka. One to po svojoj neobičnoj vrijednosti potpuno zaslužuju. DR N. KOLAREK

MONOLOG POD MRAČNIM BOROVIMA

Borovi, čujte, što ja u sebi krijem:
U sebi nosim pune kupove zlata
I riznicu svetu alema punu
I stručak cvijeća svinutoga vrata.

U srcu nosim svu draž proljeća rana,
Toplo ljeto i vruću njegovu rimu,
Jesen u jugu i maglama gustim
I bijelim snijegom prekritu zimu.

U duši nosim čar djetinjstva svoga,
Njegovu ljepotu i zelenu boju,
Sve ushite bijele mladosti mi rane
I svu dragu mladost i svu igru moju.

Oči su moje živih krcate boja:
U njima sam krio sve velike ljepote
I sve kontraste rođenog mi kraja
I sve druge, ma gdje ih vidjeh, krasote.

Ono divno more sa svom svojom draži
Najdraže mi ipak, kada bijesno buči —
I planine gole, što se divlje ruše,
Pa i onu buru, što pomamno huči.

U njih sam skrio i masline tamne,
One su mi drage, jer vječite mole
I jer uvijek meni »Sretan put!« nazovu,
Kad silazim tužan niz puteve gole.

Sve ove blago ja u sebi krijem
I nikom ne kazah već, borovi, vama,
Vi ga kazujte u šumoru svome
Svima koji plaču i smiju se s nama.

IVO B. SUMIĆ

RED KOLUMBOVIH VITEZOVA

(KNIGHTS OF COLUMBUS).

Među brojnim današnjim izmima jedan se zove amerikanizam. Pod tim se razumijeva nešto grandiozno, neobično, izvanredno i slično. Mi Evropejci priznajemo Americi (USA) nadmoć u industriji, kapitalu, blagostanju i općenito materijalnu stranu, a i ne slutimo da bismo mi mogli od nje štogod poprimiti, što ne bi bio prosti materijalizam, nego možda visoki idealizam. Mi n. pr. ne pomišljamo, a mnogi i ne poznaje, da Amerika danas finansira potrebe sv. Stolice. Zato ovdje želim u nekoliko redaka osvijetliti jednu američku idealnu pojavu, a nama prilično nepoznatu, a ta idealna pojava jest red Kolumbovih vitezova. To je najbrojnija t a j n a organizacija u kršćanstvu, a druga na svijetu (prva je organizacija slobodnih zidara). Ne bi ni za ovima zaostali, da se nijesu ograničili samo na Ameriku, bolje reći Uniju, jer ih malo ima izvan nje. Pozivani su često, da bi prešli i na druga kopna, a oni to odbijaju pozivajući se na pravila. Oni se ne protive, da se osnuje slična organizacija i drugdje.

Termin »red« ovdje se uzima u širokome smislu, a ne u crkvenome smislu. Tri su osobite oznake ovoga reda naime: red muški, laički i tajni. Muški red jer u njega mogu stupiti samo muškarci od osamnaest godina najmanje, a djeca imaju posebnu organizaciju kao i ženske. Laički je red zato, što unutra stupaju kao obični vitezovi samo katolički svjetovnjaci i vode ga oni. Svećenik je unutra samo duhovnik i spada u vodstvo. Napokon zove se tajni red, jer se svaki vitez prima po tajnome obredniku, a tako opet, kada se podiže u viši stupanj.

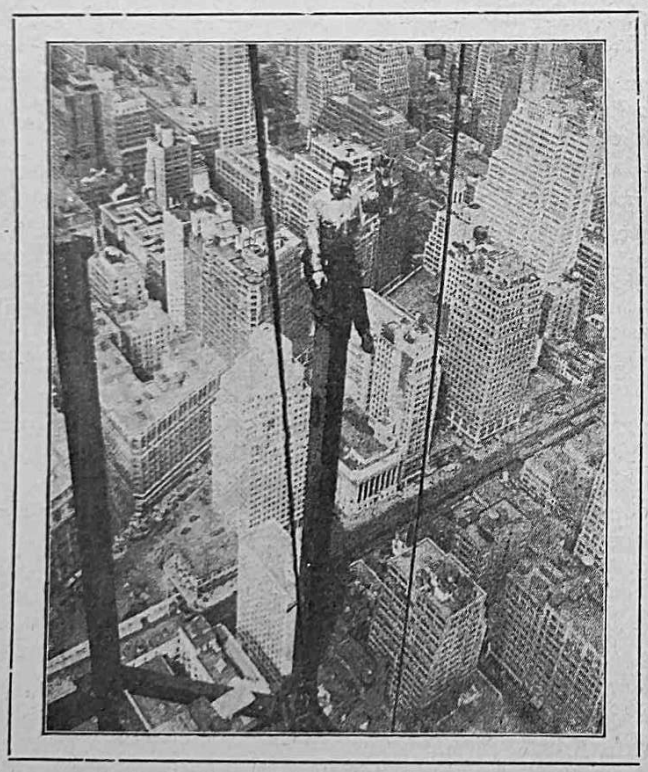

POGLED NA NEW-YORK S NOVOGRADNJE JEDNOG OBLAKODERA

Sada da vidimo nešto o postanku, razvoju i radu ovoga važnoga i zaslužnog društva, čije su članove biskupi nazvali »N o v o v j e k i K r i ž a r i« — »desna ruka Crkve« i t. d., a vidjet ćemo da su to i zaslužili.

I.

Zanimljivo je i vrijedno znati, kako su nastali Kolumbovi vitezovi. God. 1882. 16. I. u New Havenu u državi Conecticut (St. Amerika) oštrovidni mjesni

župnik Rev. Mihael Mc Givney pozvao je na razgovor nekoliko svojih prijatelja i župljana. On je otprije opažao posebni utjecaj nekih tajnih društava na vjernike njegove župe. Na ovome sastanku on je to uzvanicima izložio. No on nije ostao samo na konstatiranju činjenice nego je odmah predložio svome društvu, da bi se osnovalo jedno onako zatvoreno društvo na kat. bazi. To je uvjereno slušateljstvo usvojilo, i to da se zamoli vodstvo već osnovanoga društva t. z. »Katoličkih boraca', da bi u Havenu osnovalo podružnicu. Vodstvo im spomenutog društva nije to dopustilo. Trebalo je stoga iznaći novi način rada, iznaći novi tip organizacije, koji bi odvratio katolike od zloglasnih masonskih udruženja. Zato g. Mihael Mc. Givney dođe na misao, da osnuje posve novu organizaciju i dadne joj sam nacrt pravila i rada. To odmah svojim istim prijateljima saopći, a oni mu odobre. To je rođendan novoga društva, kojega prozovu »Red Kolumbovih vitezova«. Odmah je izabran privremeni odbor, da napiše konačna pravila i prima članove. Kod primanja su se držali one: malo ali dobro. Kad se javilo dosta vitetezova, sazvana je skupština, koja je izabrala posebni odbor za uređenje tajnoga obrednika, koji je sastavljen nakon cijele godine dana. Po tome su dali stvar na potvrdu državnoj i crkvenoj vlasti, a tada su stupili javno u život i rad. U početku su se širili po spomenutoj državi, a kasnije po svim sjedinjenim državama. Već g. 1904. bile su samo četiri sjedinjene bržave bez Kolumbovih vitezova, a danas ih ima po svoj Sjevernoj Americi.

II.

Za Boga i domovinu! S ovim su geslom počeli i sada Kolumbovi vitezovi. Tu je izražena njihova zadaća i smjer rada. Često su ovakve fraze ostale samo kod toga, da se govori i nazdravice s njima počnu i dovrše.

Kolumbovi su vitezovi u pravome smislu Kristovi, jer nastoje da unesu Krista svuda. Bog pa domovina! Bogu božje — caru carevo! Ovoga se oni drže u pravilima i u svome radu. U red primaju samo praktične katolike. Zanemari li vitez svoje kršćanske dužnosti, opomene ga se, ne posluša li istjeraju ga. Oni su desna ruka svećeniku, kojega uzorno poštuju... Ko-

POGLED NA SKUPINU OBLAKODERA PRAMA CENTRUMU NEW-YORKA

lumbovi vitezovi ljube svoje domovinu ljubavlju svijesnoga i odgojenoga katolika, što je mogao od učitelja naučiti. Mnogo su ih napadali radi rodoljublja, osobito protestantski pastori raznoseći glasove, da će predati Ameriku Papi i slične nezgrapnosti. Oni su najposlije otvorili državnoj vlasti sve i najtajnije spise. To je posebna komisija pregledala i došla do uvjerenja, da Kolumbovi Vitezovi u svome nastojanju gaje pravo i duboko rodoljublje. To im je u parlamentu priznato.

Red je Kolumbovih Vitezova razdijeljen u manje jedinice, u viteške zborove, da bude rad olakšan. Osobito se red odlikuje u dobročinstvu, jedinstvu i bratskoj ljubavi. Ako se gdje poduzme kakova dobrovoljna katolička akcija, bilo to u gradnji prinosima za siromahe, u pridizanju nastradalih, Kolumbovi Vitezovi nikada ne ostaju gluhi nego redovito oni to i započnu. Ne može li pojedini viteški zbor sam u pomoć dostatno priteći, javi se vrhovnome vodstvu, koje onda naredi sveopće sabiranje, a ujedno koliko će se najmanje pridonositi. Uzmimo, da svaki vitez dadne po dolar, odmah se dobije svota od sedamsto hiljada (700.000), a s time se može pridići najviša nevolja i ukloniti potreba. Naravno je, da se u ovakvim slučajevima najviše pazi na vitezove same. Za njih ima posebna svota kod vrhovne blagajne za osiguranje, a tu neki vitezovi ulažu za života, da osiguraju svoju starost ili rodbinu po smrti, a neki samo za slučaj nesreće i to ulažu kod svoga pokrajinskog zbora.

U redu vlada uzorno jedinstvo. Nijesu ni Kolumbovi vitezovi sveci, ali ipak činjenica je, da ih ne cijepa svaka sitnica ni političke trzavice. Drži ih onaj viteški ponos, i eventualne sporove viteški riješe. Ovo opet jedinstvo izvire iz spomenute bratske ljubavi, kojom se odlikuju Kolumbovi vitezovi. Vani se Kolumbovi vitezovi poznaju vanjskim znakom, to je dosta, da odmah nastupi poznanstvo i srdačni razgovor. Vitez može svagdje naći braće i posebno viteško svratište. Na ove vrline i na opće dostojno vladanje pravi svaki vitez, koliko na sebi, toliko na svakome vitezu, a osobito im to vrhovni vitez preporučuje u svojim poslanicama, koje se štampaju u glasilu reda.

III.

Nutarnja organizacija ili ustrojstvo reda slično je ustrojstvu Sjedinjenih Država. Ovome demokratskome društvu na čelu je vrhovni viteški zbor od osam lica i to: vrhovni vitez, njegov zamjenik, tajnik, blagajnik, odvjetnik, liječnik, nadzornik, duhovnik. Ovi se izabiru od najzaslužnijih vitezova. U vodstvo još spadaju vitezovi starješine, zastupnici pojedinih država, viteških velikih zborova. Ovakvo slično vodstvo ima svaka država.

Vrhovni viteški zbor ima potpunu vlast raditi u duhu pravila i na godišnjim sjednicama što god odrediti, promijeniti i t. d., ali sa dvotrećinskom većinom glasova. Nadalje red se dijeli na četiri stupnja. U zadnji stupanj može stupiti svestrano ustaljeni vitez. Oni imaju posebnu uniformu sa sabljom, a i značka im je vanjska različita od nižih. To su neke sredovječne pojave.

Ovdje valja da nešto rečemo o primanju vitezova u red. Kandidat najprije zamoli zagovor kojeg viteza zbora, u koji misli ući. Po tome zbor preda posebnome odboru na pretres njegovo vladanje. Ako kandidat poznaje više vitezova, to je onda lako, inače se pita njegov župnik. Zatim se sve preda odboru od sedam lica, pa koji kandidat dobije pet povoljnih glasova, prima se. Napokon se sve preda velikom vitezu, on na plenumu predloži opće glasovanje. Sad koji ne dobije više od četiri protivna glasa, prima se. Na dan primanja vitez mora primiti Svete Sakramente. Po tome slijede tajni obredi, koji su

nepoznati. Tu mu se očituje tajni znak. Svaki je vitez dužan čuvati tu tajnu, dobar glas lični i opći. Na tajnu se Kolumbov vitez ne kune nego zada časnu riječ.

IV.

Sada ćemo vidjeti pobliže u nekoliko poteza, koliko su i što učinili Kolumbovi vitezovi prema svome geslu: za Boga i domovinu. Sam red Kolumbovih vitezova jest po sebi veliko blago za Boga i domovinu. Tu ima već preko 700.000 praktičnih katolika, a to su većinom oci obitelji. Ali podimo dalje. Nama su žrtve i borbe američkih katolika prilično nepoznate, osim zloglasnoga Meksika, gdje je grubo nasilje tipa Neronova, Donicijanova i Dioklecijanova. No bilo je, ima ih i sada i bit će borba lukavih, zakulisnih i opreznih. Sjetimo se samo, što se pisalo, govorilo i podvaljivalo s protestantske strane prigodom zadnjega izbora predsjednika Unije! Za utvrđenje naše tvrdnje spomenut ćemo i jednu stariju stvar, a to je bilo u državi Oregon. Tu je bila uvedena bezbožna škola, samo se je još očekivala potvrda od vrhovne vlasti. To je sva katolička Amerika sa strahom očekivala. Biskupi i svećenstvo pozovu u pomoć Kolumbove vitezove, da svi skupa dokažu protuzakonitost i nepravdu te akcije. Tada su Kolumbovi vitezovi otvorili svoju bogatu kasu, te su s govorima, štampom i letacima dokazivali protuustavnost te akcije, da su izazvali smjele proteste katoličkog puka sa pastirima na čelu i omeli tu namjeru. Sva je katolička Amerika na to klicala. Kolumbovi vitezovi budno uvijek paze na sloboštine i prava katolicizma. U tu svrhu šire i drže jaku katoličku štampu. Oni podržavaju katoličku enciklopediju, jer raspačavaju sami do 30.000 primjeraka, a to je dostatno za njezin rad. Preko godine oni održe silu predavanja i na milijone letaka tiskaju, da pučanstvo upoznaju s katolicizmom. Tko bi izbrojio koliko još toga Kolumbovi vitezovi učine u pojedinim državama, pokrajinama i t. d., a koliko uzdržavaju sirotišta, skloništa i igrališta! Oni su za ljubav sv. Oca tu svoju akciju i u Evropu prenijeli. U Rimu su, da spase katoličku mladež od utjecaja metodističkoga, sagradili kazalište po američkom uzoru, kako su to već bili metodisti učinili. To su učinili, kad su došli papi Benediktu XV. na poklon 1920. godine. To i sada oni uzdržavaju. Kolumbovi su vitezovi prvi podigli protest protiv Calles-ovih progona i svakoga su nastojali upoznati s tom nepravdom. Oni su mu omeli pothvat, da dobije veze sa Savezom američkih radnika.

U potrebama domovine Kolumbovi su vitezovi prvi na obrani. Tako godine 1914., kad je Unija podigla vojsku na meksičku granicu radi osiguranja mira, Kolumbovi su vitezovi na svoj trošak uzdržavali šesnaest vojnih skloništa. U svjetskom ratu bilo je sto hiljada vitezova, za koje su braća skupila petnaest milijona dolara. Po ratu su oni prvi pomogli invalidima i pobrinuli se za njih 39.200. Za invalidski dom darovali su 75.000 dolara. Propisali su posebnu nagradu za onoga tko napiše najbolju povijest Sjedinjenih Država, a đacima za najbolju radnju iz toga područja. Da mladež odgoje, osnovali su red »malih Kolumbovih vitezova«, a njihovi su odgojitelji dobro plaćeni. — Današnje je stanje reda Kolumbovih vitezova vrlo dobro. Na broj ih ima oko 700.000, imetak samo kod vrhovne blagajne iznosi do 26 milijona dolara, a koliko ima kod nižih jedinica, osobito u nekretninama! Službeno glasilo reda »Columbia« izlazi mjesečno na 52 strane u 750.000 primjeraka u vlastitoj tiskari.

F. I. M

RAZMATRANJA O KATOLIČKOJ KNJIŽEVNOSTI

II.

God. 1912 bio sam kao urednik »Luči« uvrstio u prvi broj kritiku »Našega Kola«, napisanu od saradnika, koji danas nije katolik. Ne znam, jesam li kritiku uvrstio rado ili nerado. Svakako sam kasnije došao do uvjerenja, da je moram popratiti nekom primjedbom. Ne hoteći da izazivam jače trzavice napisao sam odmah u drugom broju jedno fingirano (mea culpa!) pismo u kojem sam pored ostaloga rekao:

»Ta ono nije ocjena, nego puko uspoređivanje. I još kakvo uspoređivanje! Arcibašev, Zola, Maupassant, Matoš, Wilde, Branko Radičević, Ivo Kozarac, Begović, Capponi — to su imena, kojima pisac kiti svoje razlaganje. A od pravih naših ljudi spominje tek nekolicinu. To je znak, da on proučava samo modernističku literaturu, a naše da ne pozna. Ja mislim, da prava katolička kritika mora imati posebnu instrumentaciju, instrumentaciju iz čisto naše literature. Doduše, puno je lakše ponavljati ono, što su u nas već rekli Matoš, Marjanović i drugi njima slični, to je puno lakše nego sakupljati naučnim trudom uzorna djela, citate, pa makar i samo imena iz katoličke umjetnosti, koja je danas potisnuta iz javnosti. Ali i do toga moramo doći. Pa ako nemamo mi sami sada uzornih djela, a ono pozivajmo se na prošlost i na moderne konvertite. Mene silno uznemiruje, kad nalazim onakav način rada u našim redovima, kao što se to vidi na priliku u spomenutoj kritici«.

Taj odlomak mojega pisma žestoko je bio uznemirio cijelu jednu grupu suradnika »Luči«. Umalo da nije došlo do bojkota glasila i do preloma u đačkoj organizaciji. Uviđao sam svoj slabi položaj prvo zato, jer sam pismo uvrstio anonimno, umjesto da sam ga potpisao potpunim imenom, a drugo i zato, jer bi se iz mojih rečenica doista dalo zaključiti, da je kritik »Našega Kola« spominjao s pohvalom Arcibaševa, Zolu i druge nabrojene moderniste. Napokon osjećao sam i svoju naučnu nespremnost za rješavanje načetih problema. Zato sam se uklonio borbi i zamjerkama na taj način, što sam u narednom dvobroju dao izjavu, da »uredništvu nije bilo na umu prikazati koga iz naših redova kao čovjeka, koji ne bi bio dovoljno naš, ili možda čak kao modernistu«.

Danas mi je žao, što se sve to tako svršilo. Moj uzmak nije s taktičke strane donio nikakva ploda, jer smo kasnije i onako izgubili gotovo sve one, koji su nam prijetili istupom. A osim toga ostavili smo otvoreno polje jednoj praksi, koja nam se ljuto osvetila. I ako je u mojim supozicijama bilo kojekakvih netačnosti, ipak je njihova jezgra bila opravdana. Na dnu svega ležao je jedan problem, koji nije trebalo odgađati. No kako đaci nijesu bili dorasli za taj posao, a drugih katoličkih teoretika za beletristiku nijesmo imali, događaji su i dalje tekli svojim tokom. Neki su se članovi našega pokreta upuštali i dalje u borbu s modernističkim autoritetima preuzetno, bez dovoljne pozitivne spreme. Na ustima im je bio neprestano Brandes, Taine, Croce, Popović, Skerlić, Ibsen, Tolstoj, Dostojevski, Hamsun, Maeterlinck, Marinetti, D Annunzio i t. .d Oni su doduše redovito grdili te ljude, ali budući da protiv bujnoga negativnoga života svojih protivnika nijesu stavljali još snažnijega pozitivnoga sadržaja, izgubili su brzo duševnu ravnotežu. Kada su jednoga dana uvidjeli svoju duševnu neizgrađenost, tada se više puta dogodila strašna peripetija ili čak katastrofa: držali su, da je i katolicizam isto tako siromašan kao njihova duša, zato su se

njihove dotadašnje negacije pretvorile u afirmacije, i gdjekoji se borac za katoličku književnost našao najedamput u redovima njezinih protivnika.

Svijesno ili besvijesno, direktno ili indirektno povođenje za protivnicima zadalo nam je mnogo udaraca ne samo na polju kritike, nego i na polju pjesničkoga stvaranja. U početku našega pokreta najsnažniji je hrvatski pjesnik bio Kranjčević. On je među ostalima utjecao prekomjerno i na našega Izidora Poljaka. Zato razmjerno velik dio Poljakova pjesništva moramo izlučiti iz knji-

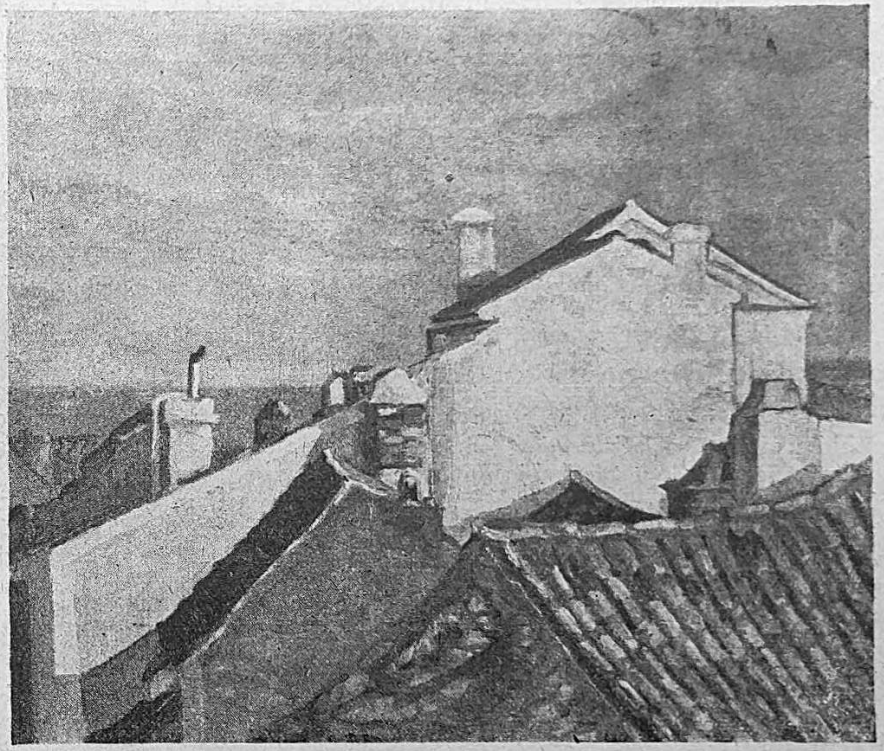

IZLOŽBA KLUBA LIKOVNIH UMJETNICA U ZAGREBU:
„KROVOVI" OD ZORE PEXIDR SRIĆE

ževnosti, gotovo kao da ga i nema. To je najprije jedno dvadeset pjesama u »Vrhbosni«, koje su izašle prije godine 1909. A i dobar dio Poljakove prve zbirke, koja je štampana te godine, stoji u sjeni Kranjčevića. Istom zbirka »Sa Bijelog Brda« značila je oslobođenje od Kranjčevićeva načina čuvstvovanja i plastičnog modeliranja.

Iza Kranjčevića pojavili su se: Nazor, Vidrić, Domjanić i pjesnici Popovićeve »Antologije srpske lirike«. Njima su se pridružili kao majstori proze prije rata Matoš i Nikolaj Velimirović, a poslije rata Krleža, Cesarec i drugi. I oni su našli svoje žrtve kod nas. Kao što se više puta događa, da drvo, koje raste na oranici, spriječi snažniji razvoj svemu usjevu, na koji pada njegova sjena, tako i veći književnici znadu ugušiti ili barem prigušiti individualnost svojih

mlađih kolega i učenika. Narcis Jenko nije sve do smrti našao u svakom svojem djelu potpuno sama sebe. A isto se može reći i o Đuri Sudeti. Kad bismo pak tražili primjera među živima, došli bismo mnogo puta do konstatacija, koje ne bi glasile nimalo povoljnije.

Nijesmo bili dovoljno snažni, da obradimo u prvom redu one probleme, kojima smo se diferencirali od drugih, nego smo hodali periferijom pazeći strašljivo, šta će »oni tamo« reći o nama, ili smo čak dopuštali, da nam sav program rada nameću drugi. Kada su drugi rješavali pitanje nacionalizma u književnosti, trebalo je dakako da i mi prema tomu zauzmemo svoje stanovište. Kad je cijela Evropa govorila o kubizmu, futurizmu, ekspresionizmu i nadrealizmu, naravno, da ni mi nijesmo smjeli zatiskivati oči pred modom, koja je tada vladala, ili koja danas vlada. Ali kad je Marakovć štampao svoj »Nov Život«, kad je dr. Velimir Deželić mlađi zajedno s drom Marakovićem i Milanom Pavelićem pokrenuo pitanje nestručne pozornice i obnavljanja naših starih drama ili kad su radnici u »Društvu sv. Jeronima« započeli dizati tako zvanu »pučku književnost« na razinu prave umjetnosti i solidne popularne nauke, trebalo je ipak jače da se zainteresujemo i za te probleme i potrebe. Osim toga načeli smo i mnoge druge samostalne probleme, ali smo ih ostavili, kad smo opazili, da je »duh vremena« protiv nas.

Ne imajući dovoljno svijesti o svojoj golemoj zadaći mi smo katkada i u teorijama bili premalo svoji. Služili smo više puta onim idolima, koje bi Bacon nazvao idola fori. Sjećam se nekih krilatica, koje su se u posljednjih dvadeset godina najčešće izvikivale u hrvatskoj književnoj kritici. Govorilo se na primjer i pisalo: Beletristika je impresija. Ili: Beletristika je intuicija. Ili: Beletristika je ekspresija. Ili: Beletristika je doživljaj. A mi smo ponavljali te riječi s najvećim zanosom bacajući se poput neozbiljne djece kamenjem poruge na stare estetske teoretike. No kad smo potanje analizirali svoje omiljele riječi, uvjerili smo se, da su to bile više puta fraze, koje su imale sakriti nestašicu pravih pojmova.

Beletristika je doživljaj!

Jest, istina je, da je beletristika doživljaj, ali kakva nam korist od te neodređene definicije? Zar igranje partije šaha nije također doživljaj? Zar u doživljaje ne ubrajamo i naše sanje i rješavanje matematičkih problema i borbu za vršenje dužnosti, koje su nam možda neugodne? Zar i dobar ili loš ručak nije također doživljaj? Pa gdje je tu beletristika?

Utvarali smo sebi, da smo tačnije odredili bit književnosti, nego što su je bili odredili stari, a dogodilo nam se nešto slično, što se bilo dogodilo, kako kaže priča, onomu starinskomu mudracu, koji je bio rastegnuo preširoko pojam čovjeka. Homo est animal bipes, — čovjek je dvonožno živo biće — tako je glasila prema angedoti definicija toga mudraca. Neki su se njegovi učenici zadovoljili tom definicijom, no jedan je bio malo kritičniji i oštroumniji, pa je drugi dan donio u predavaonicu kokoš i pustio je da sjedi na klupi pred njime. Pitali su ga saučenici: »Što si budalo, donio danas tu kokoš ovamo?« — »Vidjet ćete«, odgovorio im je njihov drug. Došao je u predavaonicu i učitelj, pa je upitao i on: »Šta će ta kokoš ovdje?« — Uslijed najveće napetosti cijeloga razreda ustao je učenik i progovorio: »Gospodine učitelju, ovo je vaš čovjek, jer je to dvonožno živo biće, zato neka i ono ide u školu!« — Učitelj je pokušao da spase svoj ugled na taj način, što je definiciju nešto suzio rekavši: »Čovjek je živo dvonožno biće, ali bez perja«. No zlobni je učenik drugi dan očerupao

kokoš i donio je opet u razred govoreći: »Neka i ova kokoš sluša predavanja našega učitelja barem dotle, dok joj ne naraste perje!«

Koliki bi današnji recenzenti i kritici zaslužili, da im čovjek načini lakrdiju, sličnu ovoj, koju je taj učenik iz priče načinio svojemu učitelju! Šta li se sve danas ne šara u ime kritike! Najneodređenije se riječi prodaju kao potpuno jasni pojmovi, samo da se dobije što veće područje za igranje skrivača i za utrkivanje u brbljanju. Baš oni hrvatski književni listovi, koji se vole

IZLOŽBA KLUBA LIKOVNIH UMJETNICA: PASTIR I PASTIRICA OD E. BANDUR

nazivati »jedinim« ili »najboljim« ili »sveopćim« literarnim glasilima, upadaju najčešće u ovakvo frazerstvo. Spomenite piscima tih listova samo izdaleka psihologiju, logiku, metafiziku, etiku, oni će vam reći, da je sve to zastarjelo.

Ne bi se trebalo mnogo obazirati na ovakve neodređene izraze, kad se iz njih ne bi izvlačile konsekvencije, koje su uperene protiv osnova svake književničke pedagogije i odgovornosti. Svako zanimanje traži vježbe i voljnog naprezanja. Svako zanimanje povlači za sobom i neku odgovornost. Samo beletrista ne bi trebao po mišljenju nekih teoretika nikakva odgoja. Sve u njega niče samo od sebe kao drveće i bilje u džungli. Možete se pozvati na tisuću pjesnika, koji su priznavali, da su samo ozbiljnim i ustrajnim radom usavršili svoj prirođeni dar. Možete citirati riječi Bena Jonsona, koji je o svojem nešto starijem suvremeniku Shakespeareu pjevao: »I tko hoće poput tebe stvarati retke pune života, — taj mora mnogo snovati, kovati, turpijati, —

taj mora stajati uz nakovanj muza kao ti — obrazujući forme, obrazujući i sam sebe... Pjesnik se isto tako obrazuje, kao što se i rađa«. Sve to ne vrijedi ništa, jer se protivi apriornoj tvrdnji gdjekojega teoretika, koji veli, da pjesnički dar ne poznaje usavršavanja. Umjesto da samovoljne teorije padaju pred neoborivim činjenicama, morale bi se činjenice natezati prema samovoljnim teorijama.

Neki mudraci idu tako daleko, te beletrističko stvaranje drže besvijesnim djelovanjem. Naravno, da je tu onda a limine isključena svaka odgovornost. Tu imamo onda posla s literarnim manihejstvom, koje pretpostavlja da u nama djeluje neka tajinstvena sila, kojoj ne možemo biti gospodari. Odjeci takvoga vjerovanja očituju se katkada i u člancima katoličkih kritika. Beletristika je intuicija, beletristika je doživljaj, koji se određuje čisto deterministički, a mi — veli se — ne možemo da se tomu doživljaju otmemo ili da njime vladamo.

Istina je, da pravi književnik može više puta reći o sebi poput Tolstoja: »Ne mogu šutjeti!« Ali ta »nužda govorenja«, ta nemogućnost šutnje nije takva, da ne bismo bili za književno djelo odgovorni. Premda nas kod samoga stvaranja može koji put zgrabiti pravi »furor poeticus«, prava pjesnička mahnitost, ipak smo prije stvaranja, poslije stvaranja, a redovito i u samom stvaranju gospodari svih svojih moći tako, te ne možemo nikako reći, da naš književni produkat nije teza onoga, što mi hoćemo. Nije teza možda onoga, što mi razumom i savješću odobravamo, jer često u životu moramo reći o sebi: »Video meliora proboque, deteriora sequor — vidim, što je bolje, i odobravam to, a radim ono, što je gore«. Ali pjesničko stvaranje ide u one naše čine, kod kojih odlučuje i naša volja.

Beletrističko je djelo doživljaj, i to svijestan doživljaj, za koji moramo nositi potpunu odgovornost. To je izraz naše osjećajne, spoznajne i moralne ličnosti.

Prema tomu ne će nam biti teško odrediti ni svoje držanje prema nauci o slobodi beletrističkoga stvaranja. Ta sloboda imade se kretati u onim granicama, u kojima se kreće i sloboda ostaloga djelovanja, za koje smo odgovorni. Kad bi sloboda značila neodgovornost, onda mi ne bismo mogli pristati uza nju. Mi smo protivnici takve slobode. Beletrista može da upotrebljava svoj dar, kako je njega volja, on je u tom slobodan, ali mi ne damo oteti sebi pravo i dužnost, da na njegove proizvode primjenjujemo ista moralna, vjerska i filozofijska pravila, koja primjenjujemo na sve ljudske slobodne čine. Ako on u ime slobode hoće da se otme tim pravilima, mi ne ćemo ići na lijepak njegovoj sofisteriji i sljeparstvu.

Tko ne poznaje cijele filozofije, za toga može biti kojiput opasno operirati pojedinim filozofijskim pojmom. Uzak pogled rađa više puta svakojakim zastranjivanjem od istine. No ako hoćemo upoznati odnošaj beletristike prema vjeri i ćudorednosti, nije nam ni potrebito obuhvatiti cijelu filozofiju. Upitajmo za savjet svoju nenatrunjenu moralnu svijest, pa će nam odgovor biti sam po sebi jasan.

U običnom životu velimo, da u beletristici naročito djeluju mašta i srce. No zar je nama dopušteno uživati u svakojakim pomislima, predodžbama, zorovima i čuvstvima? Znamo, da nije. Naša je dužnost čuvati čistoću srca i neokaljanost mašte. Ta dužnost ne izlazi samo odatle, što je beletristika društvena djelatnost. Pjesnik bi bio ćudoredno odgovoran za svoje djelo i onda, kad ga ne bi nikada izdavao na svijet, već bi ga ostavio u svojoj ladici ili bi ga čak bacio u vatru.

Ako je koji pripovjedač izrekao u svojoj pripovijesti hulu na Boga, njegova je hula postala ćudoredno zlo onim časom, kada je nastala, a ne istom onda, kada je došla pred druge ljude. Ako je tkogod u svojem književnom djelu opisao s nasladom ili sablažnjivo čine protiv šeste ili devete zapovijedi Božje, on je počinio grijeh bez obzira na to, da li je njegov opis došao u javnost ili je ostao tek u rukopisu. Ako tkogod širi svojim beletrističkim djelima međunarodnu mržnju, ljubav prema samoubijstvu, divljenje atentatima, odvratnost prema kršćanskim krepostima, slavljenje pijanstva, onda je to grijeh ne samo prema društvu, nego i prema sebi, a nada sve prema Bogu. Ako tkogod opisuje najjednostavniji pejzaž ili veličanstveni svemir s panteističkim supozicijama, on je i tu prekršitelj vjerskih i ćudorednih zakona, pa makar njegovo djelo ne bilo nikada štampano.

»Idola fori« mogla bi se kod nas očitovati ne samo u krivim kritičkim načelima, nego i u zapostavljanju onih vrijednosti, koje moramo stavljati uvijek na prvo mjesto. Koliko li puta vidimo, da je gdjekoji recenzenat u neprilici, kako će osuditi gdjekoju nemoralnu sliku, pjesmu, dramu, pripovijest. Tu se onda govori o nesavremenosti, nespontanosti, neplastičnosti, lošoj kompoziciji kao glavnim manama, a vjerski se i ćudoredni momenat posve prešućuje ili se ističe tek na pola usta. Tobože na taj se način zadaje protivniku jači udarac. A zaboravlja se kod toga, da mi tim ponajprije prema protivnicima degradiramo svoje vjersko i ćudoredno stanovište i da ih još više utvrđujemo u obescjenjivanju glavnih vrednota u životu, budući da se bojimo izaći protiv njih u borbu s najjačim svojim kartama, a s druge strane nastaje još i teža posljedica, jer mi i samo svoje općinstvo privikujemo na to da jednu hulu, besramnost ili uvijenu protuvjersku sugestiju drži manjim zlom od šepava stiha ili blijeda opisa. Kada pak pitate recenzenta ili kritika, zašto nije upozorio i na moralne zablude djela, možda ćete čuti superioran odgovor: »To nije literaran posao«! ili: »O tom neka govore moralisti!«

S time u vezi dolazi i prekomjerno posvećivanje pažnje protivničkim edicijama u našim časopisima. I tu se navodi kao razlog, da moramo biti objektivni i svestrani. No umjesto objektivnosti i svestranosti mi često pravimo samo reklamu onim osobama i institucijama, koje guše svaki rad za katoličku književnost.

PETAR GRGEC

SNIJEG

Tiho pahulje lepršе,
leptiri mali bijeli,
jedna do druge i plahta
zamota svijet cijeli.

Sve je nježno i meko,
ko slatka djetinja sanja...
Bijelo se cvijeće smiješka
sa usnuloga granja.

I smiješak pada, pada
sve deblji veo bijeli;
u dašku nevinosti
kupa se svijet cijeli...

IVO D. BALENTOVIĆ

AMERIKA I TONFILM

IZ HISTORIJE TONFILMA

Misao, da se nijemoj filmskoj slici dade ton, gotovo je isto toliko stara kao i kinematografija. Već na početku dvadesetog stoljeća bilo je javnih priredbi, na kojima su se pokazivale »govoreće fotografije«. Te prve priredbe bile su gotovo sasvim neuspjele i prirodna posljedica toga bila je ta, da je nastala stanka od kojih dvadeset godina, u kojoj se o tim eksperimentima nije gotovo ništa čulo u javnosti. Učenjaci i istraživači ipak nisu mirovali, i u mnogim laboratorijima pravili su se neprestano eksperimenti, koji su, kako danas znamo, doveli do konačnog cilja.

Ova laboratorijska i učenjačka istraživanja ograničila su se u glavnom na Evropu i specijalno na Njemačku i s njima su spojena imena mnogih ljudi, koji su vjerovali u budućnost ovih pokusa. Spominjem Nijemca Oskara Messtera, koji je sa svojim »tonskim« eksperimentima počeo već godine 1896., dakle godinu dana nakon što je Lumiere prikazao svoje prve žive slike na Boulevardu des Capucines. Zatim trebamo da spomenemo Edisona, pa Gaumonta, W. Paulsena, Duskesa, Seilera, Francuza Laustera, Ernsta Ruhmena i t. d. Svi su ti učenjaci ili poduzetnici doprinijeli svoj obol razvoju i pronalasku tonfilma i da nije bilo njihovog mara i napora možda još dugo vremena nebi oživjelo filmsko platno.

SNIMANJE JEDNOG TONFILMA
(FOTO M. G. MAYER)

Pa ipak usprkos toga, što su se eksperimenti za tonfilm, — ako tako uopće možemo nazvati te prve pokuse — obavljali i izvodili u Evropi, bila je Amerika ona zemlja, koja je omogućila praktičnu upotrebu svih tih izuma i patenata, i koja je producirala prve uspjele i barem donekle savršene tonfilmove, koji su revolucionirali čitavu filmsku umjetnost. Bilo je to g. 1925., kad se je tvrtka W. Bross zainteresirala za mogućnost snimanja tonfilmova po sistemu Vitaphone, čije je patente imao elektro trust Western Electric Comp. Ovaj sistem, koji je bio već u tolikome razvoju, da su se pomoću njega već mogli snimati potpuno sinkroni kratki tonfilmovi, bio je ponuđen i drugim filmskim kompanijama, ali sve su ga one odbile, jer se nisu htjele upuštati u nesigurne poslove. 7. augusta 1926. ime Vitaphone bilo je uvedeno kao zaštitna marka tog novog aparata za snimanje i istoga dana, bilo je prvo tonfilmsko prikazivanje u jednom kinematografu u New-Yorku. Program se sastojao iz više točaka i u prvoj točki nastupio je poznati američki kinematografski stručnjak Will Heys, koji je pozdravio publiku i izrazio nadu, da će tonfilm revolucionirati filmsku industriju. Nakon toga slijedila je jedna tačka pjevanja sa slavnim pjevačem Martinellijem i na koncu jedan film sa sinkroniziranom muzikom. Publika je na tom prvom prikazivanju bila upravo očarana, ali poslovni uspjesi nakon toga nisu zadovoljavali iz jednostavnog razloga, što nije bilo dovoljno kinematografa, koji su imali montiranu aparaturu za reprodukciju tonfilma. I možda bi sudbina tonfilma radi tih poslovnih neuspjeha bila zapečaćena, da nije nakon kratkog vremena izašao film »Jazz pjevač« sa slavnim pjevačem Al Jolsonom, koji je doživio fenomenalan uspjeh i osigurao tonfilmu budućnost.

VRPCA TON-FILMA NA KOJOJ SE S LIJEVE STRANE VIDI FOTOGRAFIRAN ZVUK — (FOTO M. G. MAYER)

Sistem Vitaphone temelji se na principu ploča, t. j. ton, koji se potpuno podudara sa slikom uhvaćen je na pločama, koje su potpuno slične gramofonskima, samo što su mnogo veće od njih. U isto vrijeme međutim, razvijao se i usavršavao sistem poznat pod imenom »Movietone«, kod kojega je ton uhvaćen na samu filmsku vrpcu. Izumilac ovoga sistema zove se Teodor Chase, koji je uz financijalnu pomoć g. Williama Foxa usavršio ovaj sistem. U januaru 1927. izašao je prvi kratki film s pjevačicom Raquel Meller sniman po tom sistemu i stručnjaci su priznali taj sistem

Sve su te međutim tonfilmove u to vrijeme producirali tt. Warner Bross, Fox i First National i istom kad su u maju 1928. Metro Goldwyn Mayer, Paramount i druga velika poduzeća odlučila da se sasvim prebace na tonfilm, osigurana je zapravo tonfilmu budućnost i opstanak.

Metro Goldwyn Mayer se već dosta dugo vremena pripravljao za tonfilm, ali direkcija nije htjela da radi jednoga nesigurnoga pronalaska riskira i stavi u pitanje renome i ugled svojih nijemih filmova i zato je čekala dok vidi, kako će tonfilm biti primljen od publike. Kad se pokazalo, da je publika primila tonfilm bolje nego što se moglo i očekivati, investirane su velike sume novaca i sagrađeno je jedanaest posvema modernih studija za snimanje tonskih

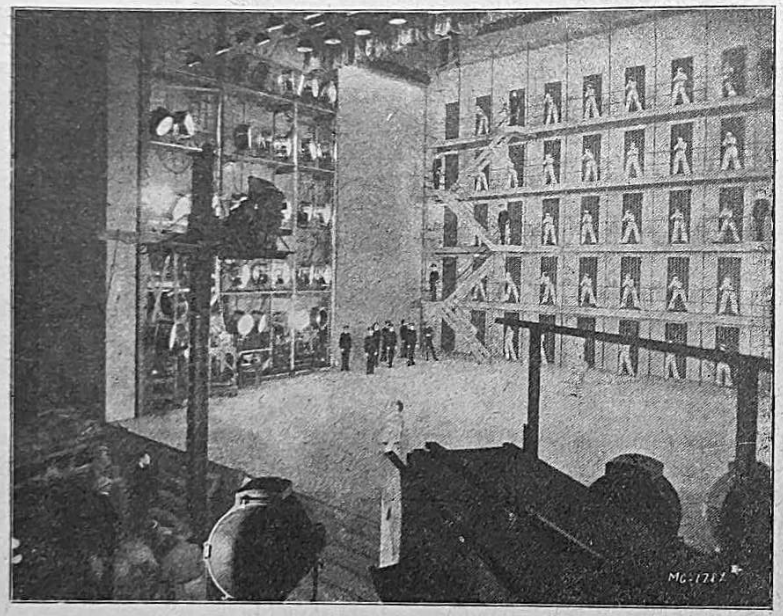

SNIMANJE SCENE IZ JEDNOG TON-FILMA U STUDIU
(FOTO M. G. MAYER)

filmova, studija, koji su opskrbljeni svim tekovinama tehnike i koji se svakim danom sve više moderniziraju i usavršuju. Nekoliko tjedana nakon spomenute odluke od maja 1928. prikazivan je već prvi Metro Goldwyn Mayerov film sa dialozima »Provala u Coastal Express Company (Allias Jimmy Valentine), koji je bio prvi tonfilm uopće i u kojem je snimljen dialog, koji govore u isto vrijeme nekoliko osoba. Nekoliko tjedana kasnije snimila je ista kompanija prvi kratki tonfilm u bojama, a nakon dva mjeseca prikazivana je u New-Yorku prva tonfilmska opereta »Broadway Melodie«, koja je u Americi nadmašila sve dosadašnje filmske i tonfilmske uspjehe. Time su bile dovršene sve diskusije i debate o sudbini i opstanku tonfilma i nijemi film je jednom za uvijek zabačen i predan historiji.

KAKO SE SNIMAJU TOFILMOVI ?

S mnogim promjenama koje je donio tonfilm promijenio se i sam izgled studija, kao i način snimanja filmova. Studiji su danas građeni na temelju iskustava, koja su stečena s modernim radio studijima. Mnogo toga moglo bi se pričati o načinu, kako se snimaju tonfilmovi, ali držim da je najbolje da opišem utiske jednog posjetioca, koji je dobio dozvolu da smije prisustvovati snimanju kakovoga filma.

Kad čovjek ulazi u studio puštaju ga najprije kroz teška vrata, koja se zatvaraju i otvaraju bez šuma. Kad posjetilac prođe kroz ta vrata, dolazi u neke vrsti široki vestibul, zatim ulazi kroz druga vrata u prostor, gdje se snima

SNIMANJE TON-FILMA U PRIRODI
(FOTO M. G. MAYER)

sam film: Prvo što zapaža posjetilac jesu mikrofoni, koji vise nad glavama glumaca, ali tako da ih ne može uhvatiti oko kamere. Ovi mikrofoni hvataju glasove glumaca i vrlo su osjetljivi, tako da im ne izmakne ni najslabiji šum. Kad glumci glume ne može nitko da uđe u studio, a također se ni pod kojim uvjetom ne puštaju unutra ni ljudi koji kašljaju, jer i najmanji kašalj može upropastiti scenu i nekoliko sati napornog rada. Kad posjetilac dođe u studio odvode ga na jedno mjesto, koje je dosta daleko od svih mikrofona i tamo mora da sjedi mirno, po mogućnosti bez ikakvog gibanja. Drugo što se odmah zapaža jesu kamere ili filmski aparati. Ovi su postavljeni u posebnim kabinama nazvanima »tank« i to iza dvostrukog stakla. Ove kabine mogu biti ili nepokretne i veliki ili male, pomične — u današnje vrijeme dominiraju u ateljerima ove male kabine iz razumljivih razloga, što se pomoću njih mogu snimati scene iz više pozicija, te se tako u film može unijeti više tempa.

Važne prostorije u svakom tonskom studiu su one u kojima se hvata ton bilo na ploče ili na sam film. Ove su prostorije od samog mjesta snimanja obično udaljene stotinu stopa i odijeljene od njega debelim zidovima, koji ne propuštaju zvuk. Usprkos toga, što su kamere odijeljene od tih aparata za hvatanje tona, ipak su ti aparati u konstantnoj sinkronizaciji — to znači, da u isto vrijeme, kad kroz kameru prolazi jedna sličica filma, također prolazi jedna sličica i kroz foto ćeliju u sobi za hvatanje tona. Kad bi se ili kamera ili aparat za hvatanje tona gibali sporije ili brže jedan od drugoga, tada se kod reprodukcije ne bi podudarao ton sa slikom.

Filmski operateri služe se kod snimanja slušalicama preko kojih primaju instrukcije i informacije od režisera i drugih tehničara. Kamere se okreću stalnom brzinom od 24 sličice u sekundi i to prirodno električnim putem.

U samom studiju nalazi se osim kabine u kojoj stoji kamera još jedna kabina — to je kabina u kojoj sjedi i radi vrlo važna ličnost kod filmskih snimanja — mikser. Iz svoje kabine ima mikser pregled preko cijelog studija i u njoj ima smješten jedan zvučnik, te tako čuje sve što se u studiu govori. Njegova je zadaća i dužnost vrlo teška. On mora da regulira i kontrolira jakost glasa ili tona i to ne samo jednoga glumca, nego sviju — više puta mora pače i kontrolirati jakost glasova glumaca s obzirom na jakost glazbene pratnje i t. d. Kako se danas kod svakog snimanja rabi više mikrofona, to je osim svega mikserova dužnost, da ukopčava i iskopčava pojedine mikrofone prema tomu. kojemu se mikrofonu glumci približuju. Mikserova je odgovornost vrlo velika i o njegovoj sposobnosti ovisi često puta razumljivost, a prema tome i uspjeh cijelog filma. Kako još akustička pitanja nisu potpuno riješena i budući da se nikada unaprijed ne može znati, kako će koja scena tonski uspjeti, to se opet u jednoj posebnoj sobi snima svaka scena na tvrdu voštanu ploču, koju si režiser odmah nakon što je scena snimljena dade po jednom posebnom sistemu odigrati, tako da odmah znade, da li je scena tonski uspjela ili nije.

U prvo vrijeme tonfilma bile su poteškoće kod snimanja vrlo velike. Glumci su morali da nauče točno svoje uloge i film se snimao onako i onim redom kako se kasnije prikazivao u kinematografu. Osim toga kamera je bila toliko ukočena i nepomična da filmovi nisu imali nikakove živahnosti i tempa. Danas je to već sasvim drugačije. Tehnike je već toliko uznapredovala, da moderni tonfilmovi s fotografske strane i s obzirom na tempo ne zaostaju ni najmanje za nijemim filmovima, te ih što više u mnogome i nadmašuju. Ukratko može se reći, da se tonska tehnika u dvije godine više usavršila, nego nijema u dvadeset godina i da su se tonski stručnjaci vrlo spretno znali poslužiti svim tekovinama i dobrim stranama nijemoga filma.

Filmski producenti vrlo dobro znadu, da publiku neobično interesira način, kako se snimaju tonfilmovi i kako se radi u filmskim ateljerima. Zato je Metro Goldwyn snimio s Busterom Keatonom komediju »Busterova karijera« u kojoj u okviru komične radnje prikazuje čitav rad i život u modernim tonfilmskim studijima.

BUDUĆNOST TONFLIMA I NJEGOV UMJETNIČKI NIVEAU

Već prema onim dijelima, koja je do sada donio tonfilm može se lahko prosuditi da je njegova budućnost velika. Već po ono nekoliko umjetničkih tonfilmova koje smo dosada vidjeli može se vidjeti, da će pravi stvaraoci zgodnom kombinacijom tona i slike stvarati djela od trajne i velike umjetničke

vrijednosti. Još treba samo kratko vrijeme, da se usavrše neki neznatni tehnički nedostatci i mogućnost umjetničkog rada bit će golema. Ako hoćemo da budemo iskreni moramo ipak da priznamo, da se još do sada nije našao ni jedan režiser, koji bi se onim mogućnostima koje pruža ton, poslužio onako kako treba. Ipak svatko tko je pratio razvoj tonfilma i koji se sjeća onih prvih tonskih filmova koje smo vidjeli, mora da prizna, da je usavršenje tonfilma i njegove tehnike uslijedilo prije nego li se je moglo očekivati. I ako se tako nastavi, te ako se doskora pronađe upotrebljivi plastični film i usavrši kolorizacija, neće trebati dugo da nastane nova umjetnost sa bezbrojnim mogućnostima za umjetničko stvaranje.

T. DABAC

JA NEĆU MAJKO . . .

Ja ne ću majko, s večeri
čeznuti strasnih sevdaha.
U mom su srcu glečeri
i brda teških uzdaha...
Pred okom mojim mrakovi
i do i brdo pokriše,
a nepoznati tatovi
sav izvor vode popiše...

Pa sada ključa lagano
ko krvca livadarice...
dok vila sniva dugi san
o sreći mlade carice.
A u snu se je smiješila
i crno oko sklopila
i nagnula se izvore,
i opet mi te popila!...

PAVLE PRAŽETINA

STARINSKA KLET

Naherena hiža stoji
par hrastov za nju je cel svet,
i vsaki se dale boji
kaj starinska leži tam klet...

Pred vnoga su ovde leta
dva starčeka držali red;
za hižom je grozdje bilo,
a v kleti vince ko med...

Pak oštro je prišla zima
i sneg je zametal im put,
gda vse su v hiži pojeli
vu kleti su stisli se v kut.

Vince črleno su pili,
a veter nanašal je sneg —
od kleti je pune vina
od snega napravil se breg...

IVAN KOVAČEVIĆ

KAD PADNU PRVI MRAZOVI

Brijegovi puni bujadi. Prvi su već mrazovi na nju pali. Sitna jesenska kiša sipi. Blago je nečisto. Ako tako ostane, izvjest će ga gnoj. Bujad je već zrela, žuta. Čim se provedri, past će što pod kosom, što pod srpom. A i lišće na bukvama ne će da padne. Ne ima štraje ni u koga. Ako padne rani snijeg i zatrpa lišće i bujad, bit će blejanja i mukanja iz podkućnih staja i ne će biti mira cijele zime.

Svakomu je dodijalo to pusto vrijeme. Nestašica je nastilja zadavala svima brige. Samo su susjedi Ivan i Josip tjerali blago na vodu ne mareći što je nosilo na stegnu kore blata. Oni se već tri godine parniče za put, koji vodi u njihove steljnike i ne popuštaju. Izišlo je sila gospode na lice mjesta, i ostalo je isto. Zja u njih ilovačasti jarak i kao da im se smije. Promjerili ga uzduž i poprijeko, spisala se hrpa papira, a put nije pripao ni Ivanu ni Josipu. Svjedoci iz najstarijih dana dolazili i odlazili i opet ništa. Odvjetnici se nadmudrivali amo i tamo, a put nije skrenuo ni za pedalj. A bujad je treperila pod zamahom vjetra i žarila se na suncu i svake je zime prospavala mirni san pod velikom naslagom snijega. Ivan i Josip morali ići s koševima u šumu po šušanj, koji se brzo smoči i opet cijela bara u staji.

I Marko je nevoljko promatrao tmurne oblake, kako se razapeli kao plahta po obzorju, a magle je držale privezanu uz vrške bregova. Očekivao je svaki dan sjevernjak, da pročisti nebo. Ali on se kao sakrio daleko i prijetio bijelim pokrivalom snijega. Od dosade si nije mogao naći mjesta, pa je podveče tumarao cestom ugibajući se kaljužama i blatu. Tek je bio prvi sumrak, kad je blago išlo na vodu. Tako je susreo Josipa, koji je tromo stupao za blagom.

— A što misli to Božje vrijeme? — nabaci Marko.

— Bog zna, dokle će ovako visjeti.

— Neka bi se već jedamput istresla kiša, da se sve spremi za zimu.

— Eto kao na prkos. Ja i Ivan smo se nagodili za put među našim steljnjacima, a ove jeseni kanda nam ne će trebati, da izvezemo bujad. Tako uvijek neprilika. Prije smetao put, a sada nevrijeme.

— No i te parnice vam je trebalo kao i treće oko u glavi. Pravo sam vam govorio, da ćete se morati nagoditi samo je došlo malo kasno.

— Uzeli smo svaki svoga odvjetnika i oni su tjerali, dok su njušili, da imademo što novaca. Kad smo prevrnuli džepove i sustali nasred puta, došlo je do nagodbe i svakomu su odletjele četiri banke sa sv. Jurjem.

— Da ste mene poslušali, svaki bi imao jednog vola više i put bi bio put, a ne jaruga i vododerina.

— I nisu nas oni toliko operušali, koliko komisije i taksene marke. Vole gospoda fine kočije i automobile. A na svaki papir nova marka i samo lijepi je i poništavaj, dok nije i nas dvoje na ništa spravilo.

— Drugo niste ni zaslužili. Vele, da, kad djeca imadu novaca, sajmari dobro pazare.

Znao je, da je taj put bio od vajkada zajednički i da sav put i sva bujad ne vrijedi ni tolikih koraka na sud ni tolikih para, ali ljudi su ubrdili po svoju i ne možeš ih odvratiti od parnica. Često ih je mirio i nagađao, a oni mu se samo rugali sa starovječnim nazorima i sa smiješnom popustljivosti. Čim je opazio, da je Josipu dosta rekao i da je prva svijeća u Petrovoj kući zasjala, svrati se k njemu.

— Dobar večer, Pero.

— Bog dao — odvrati on s klupe kraj peći.

— Ti si već zasjeo?

— A kud ću po tom gnjilom vremenu?

— Pravo veliš. Što ima nova,

— Svega, samo ništa dobra. Ti utorci su najgori dani.

— Kako misliš?

— Odabrali su ih za tužbe i sada oko suda sajam. Tu se viče i psuje. Uzletjeli se pisari i nadripisari, suci i odvjetnici, a ljudi se uzkomešali kao oblaci prije grmljavine i tuče. Bože, čemu je to?

— Ljudi su zamislili, da bi sudova nestalo, kad bi povukli svoje tužbe i mirno se nagađali. Nije čudo, da ne ima novca — reče Marko i sjede na klupu.

— Baš danas je pukla osuda Tomi. Parničio se s krčmarom Matom i izgubio. Čuo sam da je nevjerovani Toma izgubio oba konja.

— Nije trebao konjima vikati kod svake krčme: jeha, jeha!

— Mogao je znati, da će jednom i konji biti žedni, pa s njim u krčmu a ne samo do nje i kisnuti pred vratima.

— Zna Mate izrabiti priliku. Nosi litru za litrom, a onda mu dade i na put i svali svaku i najnepotrebniju robu na kola, pa se pribralo tri hiljade. Toma nije htio milom platiti ni otplaćivati, pa se dao u ruke odvjetnicima i natukli mu druge tri i odoše konji.

— Sada hržu u Matinoj štali — završi Pero. Dugo su šutjeli Marko i Pero. Grobna tišina. Kao da su obojica osjećali na duši isti teret, koji nosi sav narod a ne će da ga odbaci! Žuto se svijetlo svijeće sa stropa širilo sobom i prodiralo u zakutke. Tako su i njih dvoje htjeli zaviriti u dubinu duše i naći lijek narodnom poroku.

Napokon prekine šutnju Marko.

— Je li bilo i danas tužbi iz našeg sela?

— Bilo je. Tuže se dva brata i dvije sestre.

— Zar Jakovljevi sinovi i snahe?

— Da. Jakov smislio dobro i oženio svoje sinove za dvije sestre. Mislio je naći mir, a eto dan na dan svađa, da ne ima gore u selu. Sestre su prenijele mržnju na braću i sad se ne mogu ni gledati. Jakov samo gleda i čudi se tomu.

— Možda bi ih tko ipak izmirio?

— Tko? Zamiješali se i tuđi jezici i sada je smutnja potpuna. Ni svi ni odvjetnici ne će joj doći na kraj.

— Trebalo bi pozvati ljude iz sela, da se okane ćorava posla i ne uništavaju obitelj.

— Tko će te slušati? Teško je vatru ugasiti, kad je u plamsaju.

— Dakle ti držiš, da je nemoguće izmirenje.

— Posve nemoguće. Uvukao se đavo u kuću i ne da se iz nje.

Dugo su Marko i Pero razmišljali o svojim riječima. Kao Damoklov mač visio je nad njima. Kamo se okreneš, posjeći će te. Svijeća je potitravala. Ponestalo je petroleja i stijenja.

— Vidim, skoro će prevladati tama — reče Pero.

— Znam, a to će biti i kod našeg naroda, ako se ne opameti.

Prijatelji se rastadoše. U duši im ista bol. A lijeka joj ne nađoše.

S. PETRINOVIĆ

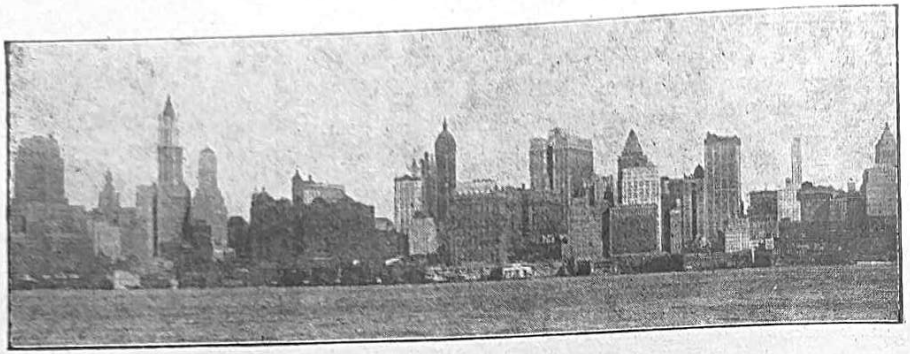

NEW-YORK

FRAGMENTI IZ KNJIGE PAULA MORANDA: NEW-YORK

PUBLIC LIBRARY

Svratimo se u onaj hram u kutu Četrdesetdruge ulice, nešto iza Pete Avenije; nije to zvjerinjak, unatoč lavovima, koji čuvaju vrata, to je glasovita Public Library, gradska biblioteka; (Nacionalna biblioteka je ona, koja pripada Kongresu u Washingtonu). Kako sam lijepe časove prošao tamo, usred četiri milijuna knjiga, koje su moji kolege objelodanili! Otvorena 1911. godine, biblioteka je napola stalna, a napola uređena za posuđivanje. Taj zadnji odio, opremljen od Carnegie-a, opskrbljuje četrdeset i četiri podružnice, za svaku gradsku četvrt po jednu, koje su vezane s maticom neprestanim automobilskim prugama. Svaka gradska četvrt dobija knjige, koje im se najviše sviđaju, n. pr. kineske knjige za Chatam Square, zatim crna literatura za Harlem. Nitko se ne brine tko može ući, niti je važno u koje se doba dana ulazi u Public Library, koja je otvorena sve do deset sati uveče svaki dan, čak i u nedjelju. Dvorana »izgubljenih koraka« puna je priručnih natpisa savršeno osvijetljenih, klasificiranih po piscima i po sadržaju; brza posluga; knjige se donose u neograničenom broju kroz manje nego pet minuta na mjesto, koje ste izabrali, a da nije potrebno da se prije opskrbite s preporukama ili da neprestano obnavljate cedulje.

Duboka tišina vlada u toj renesanskoj palači popločanoj mramornim pločicama (svi Američani nose pete od kaučuka; poplat koji škripljе znači: To je neki Evropejac!). Crnilo, papir i olovke stavljeni su blagohotno na dispoziciju publike. Mnogo lijepih žena, studentica, dekorativnih umjetnika, mnoštvo modela. Druga velika dvorana ima posebne odjele za periodične publikacije, novine, strane novine, te za umjetnost, muziku, američku historiju, hebrejski jezik, istočne jezike, političku ekonomiju, geografiju, genealogiju, znanost, rukopise pisane Braille-ovim pismom za slijepce, a nije se zaboravilo ni na biblioteku za djecu. Malo čeljadi prave bilješke, već se neposredno fotografskim aparatom snimaju pojedina mjesta u knjizi ili manuskripti, koji se žele prepisati.

KAZALIŠTE U NEW-YORKU

Možemo reći, da je 1914. američko kazalište bilo gotovo nepoznato u Francuskoj i u Evropi. Sada, šesnaest godina kasnije, Show Boat, Mary Dugan, Rosemary, Blackbirds, Hallelujah i t. d. triumfiraju u Parizu; What price glory pod naslovom Rivalen, u Berlinu, Porgy, Strange, Interlude u Londonu. Što se dogodilo kroz to vrijeme? Pođimo u New-York. Uđimo u jednu od onih kazališnih

agencija — jer prodaja je ulaznica u kazališnoj zgradi gotovo nepoznata stvar — od kojih je najglasovitija Tyson. Stotinjak telefonista poduprti laktovima govore u stotinjak telefona. »Vi želite fotelj u Ziegfeldu? ... Ništa prije osamnaest dana ... U Empire-u? Možda kroz jednu sedmicu«. Nikada mjesta u kazalištima. Jedan uspjeli komad je općenito unajmljen za deset ili dvanaest sedmica po raznim agencijama. Izuzev Operu, gdje sjedalo stoji šesnaest dolara (400 franaka), nominalna cijena za sjedalicu orkestra stoji tri ili četiri dolara (75 ili 100 franaka); ali posrednici podvostručuju ili potrostručuju potajno ovu cijenu. Kazalište je u New-Yorku skupa zabava; naprotiv nema napojnice, nema pomoćnog sjedala, ali zato se program dijeli badava.

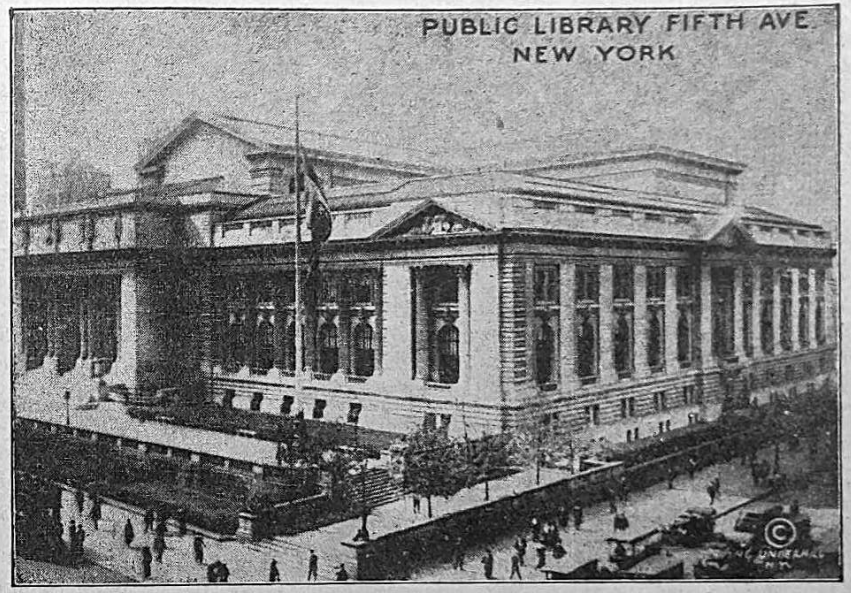

JAVNA BIBLIOTEKA U NEW-YORKU (CENTRALA)

Englezi su bili prvi, koji su Američanima dali smisao za komediju. Godine 1752. igra prva engleska družina. Igrači su išli tada od kuće do kuće dijeleći program i prodavajući ulaznice; na koncu 18. stoljeća engleski su oficiri iz njujorškog garnizona rado igrali glavne uloge, dok su plavokosi poručnici igrali ženske uloge, kao u Shakespearovo doba; godine 1775., to jest 12 godina iza Londona, davala se u New-Yorku »Škola ogovaranja«. U prvoj američkoj komediji »Contrast« od Royala Tylera osjeća se Sheridanov utjecaj. Dunlap i Payne, u romantičkoj epohi koriste se svim evropskim otpatcima. U Donjem Gradu bili su tu sve do početka XIX. stoljeća slijedeća kazališta: stari Olympic, Lyceum, Fifth Avenue Theatre, Thalia, Niblo's, Old Brodway Theatre; vjerna publika slijedila je kroz čitav svoj život svoje idole, zatrpavajući ih cvijećem; tu je bilo tipičnih glumaca za svaku vrstu igre; Davenport je tako dobro igrao tragedije, kao što se igraju u Drury Lane-u (kazalište u Londonu, op. ur.). Booth je bio najbolji Hamlet. — Ni u Kazališnom odjeljenju Columbijskog sveučilišta ni u njujorškoj biblioteci nisam otkrio niti jednu jedinu dobru knjigu o povijesti

kazališta, napose njujorškog kazališta,*) ali, čitajući romane i novine onoga doba, možemo zaključiti, da, oko 1890., New-York upire oči u London. Od čitavog kazališta 19. vijeka, što dakle preostaje? Šta je od toga spoznao stranac? Ništa.

Njujorška emancipacija koncem 19. stoljeća ima također svoj preokret na sceni. Taj počinje 1900. godine detektivskim i egzotičnim komedijama (Madamme Buterfly). To još nije velika stvar, ali bar to ne duguje ništa više Evropi. Od neposredno predratne generacije mi ne poznajemo nego samo jedno ime, a to je Edward Sheldon, auktor »Romance«. Clyde Fitch godine 1906. preuzima tradiciju karakterne komedije, u kojoj je, od 1845, Mrs. Mowatt spoznao s »Pashionom« ili »Životom u New-Yorku«, uspjeh bez budućnosti, te daje u »Dobroj partiji«, satiru braka između Američanina i visosti iz starog svijeta.

Kazalište je od Union Square došlo do današnjeg Broadwaya. Augustin Daly i Charles Frohman, prvi veliki impresariji, angažiraju pomoću dolara evropske zvijezde. »Madame« Sarah, Réjane, Irving, Calvé, Ellen Terry iskrcavaju se u New-Yorku. To je historička epoha Wildeovih i Pinerovih komedija te prvih Ibsenovih i Shawovih drama. Ono što je Frohman za komediju, to je isto Oscar Hammerstein za operu. Manhattan formira sebi ukus; stara je melodrama preživjela. Nova muzička komedija po engleskom uzoru Geishina stila: Lutka, Njujorška ljepotica, izaziva oduševljenje; tek je uspjeva detronizirati bečka opereta. Music-hall, oponašajući Empire ili Alhambru iz Leicester square razvija se u svom smjeru. Želi se imati zvijezde Pariza sve do Cléo de Mérode i do lijepe Otero. Music-hall doduše usvaja engleski način rada, ali ipak ostaje specifično njujorški. U Donjem Gradu je nastala vrsta neohebrejske »commedia dell'arte« zvane »burlesk«. Nju se još može vidjeti u nižim četvrtima, poglavito u National Winter Gardenu ili u kazalištu Irving Place. Tu nema više realističkih igrača opkoljenih sa suvjernicima poput Rembrandta, koji se valjaju po scenama od epilepsije ispod bradatog portreta Karla Marxa, obješenog na zid kao ikona, to je originalan music-hall sa svojim posjetiocima, isključivo muškarcima.

U Broadwayu »burleska« je postala već »burlesque« (njemački »k« je iščezlo između 14 i 35 ulice; nalazimo se u najelegantnijoj četvrti, koja ima pravo na francusku terminologiju); ima tu također i »vaudeville-a«, zatim raskošne »follies«, superrevije tipa Ziegfeld, nalik na naše. Još više nadolazi muzička komedija i komedija u pravom značenju riječi; nju predstavlja melodrama, vrsta veoma njujorška, inače mješavina komičnoga i tragičnoga (Broadway, Sudenje Mary Dugan, Američka tragedija), koju ne smijemo miješati sa starom melodramom, nalik našoj.

Ostavimo za jedno veče Broadway za volju dalekog predgrađa Hoboken. Hoboken je za jedno pola sata hoda udaljen od Manhattana na onoj obali New-Jerseya, na koju se dolazilo nekoć tek na skeli, dandanas prelaze rijeku kroz tunel ispod Hudsona. Hoboken je inače njemačka četvrt. Jedna grupa pisaca i umjetnika došla je na ideju ove godine da otvore pozornicu u onim predjelima, koji su još zabačeniji od našeg Odéon-a, te da tu opet uvedu u modu staru melodramu, kakva je bila pred sto godina. Tako se odmah iza rata u Londonu radilo na Hammersmith-u u Beggar's Operi. Tako je sav New-York prošle godine

*)Iza kako su napisani ovi retci, Lénie Villard je publicirao u Francuskoj odličnu knjigu o glumcima američkog kazališta.

trčao na Stari-Rialto, tim radije, što se, daleko od očiju federalne policije, tu moglo piti, a da se ne sakrivaš, izvrsnoga piva u njemačkim bierkellerima. Melodrama se zvala: »Kad padne noć« ... (After dark) s podnaslovom: Ni djevojka, ni žena, ni udovica«. Dvorana se zabavljala s glupostima, zviždala je izdajicu, sakrivenog u vinskom podrumu, i dizala se na prste, da čuje tirade glumaca sa visokim šeširom. Kad je junakinja uskliknula: »Moj muž je prije svega, i za nj ću ja dati i svoj život!« dvorana se orila od odobravanja i vikanja: »Još, još« ...

Nađosmo se vani oko jednog sata poslije ponoći u gustoj hanzeaškoj magli, gdje smo jedva razabirali sjene parobroda Holland-Amerika Linie; u onim germanskim barovima, gdje pjenušavo pivo teče preko kositrenih čaša, nismo čuli nikakav drugi govor osim njemačkoga.

POGLED NA JEDAN DIO NEW-YORKA IZ AEROPLANA

Nijedan grad ne voli toliko kazalište, koliko ga voli New-York; ovaj posjeduje više od dvije hiljade dvorana za gledanje. To je dramsko središte Sjedinjenih država (unatoč tomu, što su kroz nekoliko zadnjih mjeseci najbolji glumci otputovali u Los Angeles, privučeni od tonfilma). Skoro uvijek večere manje od osam ili deset osoba dovršavaju se u gledalištu. Najveći dio noćnih kabareta daju prave pravcate revije. Pred jednu ili dvije godine počela se davati pomalo svagdje i s najvećim uspjehom u gluho doba noći i druga kazališna predstava, koja nakon svršetka prve oko ponoći, traje sve do 3 sata ujutro.

Glasovita Metropolitain Opera (njezina predšasnica je bila Grand Opera House, koja je sada postala židovsko kazalište), nalazi se između Tridesetdevete i Četrdesete ulice. Ova će zgrada biti doskora srušena, a ona to i zaslužuje. Njujorško je društvo, kao i ono londonsko, kudikamo vjernije svom aboniranju nego naše društvo. Generacije od 1868. se izmjenjuju, rezignirane da slušaju Trouvere-a s jednakim užitkom. Među najstarija kazališta spada Knickerbocker,

gdje su igrali Coquelin, Sarah, Jane Hading, Tre, zatim Kazalište 44. ulice, Belasco, Lyceum, Astor, Kazalište 48. ulice, Ambasador, Century, Garrick, koji je preuzeo za vrijeme rata i kazalište Vieux-Colombien; sve su to ponajviše kazališta za komediju. Cameo, Broadway, Rialto, Criterion, Loew, Tivoli, Ziegfeld su kazališta-operete, od kojih su mnoga postala kinematografima. Ziegfeld posjeduje Ziegfeld Roof, New Amsterdam i Ziegfeld Theatre, koji ima najljepšu dvoranu New-Yorka. Prvo prikazivanje Show Boata, u januaru 1927. godine, bilo je jedna od najbriljantnijih premijera, koje sam ikada vidio. Kazališta Morosco, Times Square, Etlinge (i njegove divne crnačke revije), Playhouse, Shubert, Casino, Empire, Ritz, Bijou, Henry Miler's uvijek su puna. »Produkcije« daju mjesta neslućenim spekulacijama. Osim velikih impresarija, kao n. pr. jednog Gilberta Müllera, jednog Davida Belasco, osim glumaca, koji posjeduju vlastitu pozornicu (što je vrlo rijetko), na hiljade se jednodnevnih kombinacija pravi između nepoznatih poslovnih ljudi, između nestalnih spekulanata, koji su spremni da proguraju jedan kazališni komad s onoliko kapitala, koliko je potrebito, da se ovaj komad održi na pozornici, kroz jednu sedmicu. Oni tako kušaju sreću, s vjerojatnosti jedan prama hiljadu. Kazališni se komadi ne daju u New-Yorku nego ako su sasvim i očigledno na visini, te pošto su prokušani u provinciji i u predgrađima. Premijere su vrlo reklamirane.

Svi koji se bave novinarstvom, literaturom, kinematografom pozvani su, da joj prisustvuju. Jedan uspjeli komad daje se na sceni do dvije ili tri godine. Njujorčanin je vrlo zahvalna publika, on dolazi točno na vrijeme, dobro sluša i s malim se zabavlja. Glumci New-Yorka su odlični: uzalud ćete tražiti među njima jednog Duse ili Guitrya, ali ipak je kvalitativna prosječnost glumaca nad onim iz Evrope. Naši glumci igraju mlitavo. Njihovi imaju nečeg prirodnog, imaju vanrednog dinamizma, detektivi izgledaju detektivi, a gospoda izgledaju gospoda; žene su prije svega mlade i znadu odigrati najrazličitije ženske tipove; one posjeduju temperamenta, veliku komičnu snagu, malo se brinu za svoju ljepotu, ne bježe pred karikiranjem, već divno interpretiraju one nagle provale smijeha i plača, što se tako često opažaju kod američke žene.

Moderno (d'avant-garde) američko kazalište je došlo do uspjeha brže nego naše. Ono je direktnije pošlo prama velikoj popularnosti. Godine 1905. kazališta »Washington Square players« nisu davali nego Ibsena, Maeterlincka i druge slične drame: dakle dvadeset godina zakašnjenja! Čim je svršen rat »Theatre Guild« i »Provincetown Players« davaju američke komade od Dreisera i Eugena O' Neill-a. Utjecaj Hollywooda. — Prelom s konvencionalnim vrstama: kratka slika nadomješta čin; stavljaju se maske; jedan se kritičar ne usuđuje više kazati da to »nije za kazalište« iz straha, da ne izgleda starim gospodinom.

Imaginacija, koju je kinematograf oslobodio svih granica, osim granica pristojnosti, očituje se u »Caru Jones-u«, »Velikom rutavom majmunu« i t. d.... Najamerikanskije kazalište! To je, iznesena na pozornici, antievropska gluma »American Mercury-a«, po kojoj prama izjavi dramatskog kritika, a moga prijatelja g. J. Nathana, najboljeg Menckenovog učenika, London postaje prama New-Yorku tek jedan provincijski grad. Zatim dolazi Freudov utjecaj t. j. pravo slobodnog raspravljanja o seksualnim pitanjima. »Utamničenica«, prvi pokušaj, koji je našao pravu mjeru i ukus, imala je tako živ uspjeh, da je izazvala brojne američke imitacije, pa se već unaprijed mogu odrediti berlinski ispadi, koji će odmah iza ovih slijediti.

FEUILLETON

HRVATSKI ISELJENICI U U. S. A.

Prvi hrvatski iseljenici u Americi datiraju iz početka XIX. v., kad su iz čitave Evrope selile mase emigranata vučene »zlatnom groznicom« u divlji zapad Amerike. Od tada pa do dana današnjega sele se Hrvati u Ameriku, poglavito u USA toliko, da su oni najbrojnije zastupani u Americi od svih južnih Slavena. Mnogi su se Hrvati u Americi asimilirali, mnogi se pak ne ističu u društvenom i kulturnom životu američkih Hrvata, pa je vrlo teško sastaviti jednu tačniju statistiku o brojčanom stanju Hrvata u Ujedinjenim Državama Amerike, gdje ih ima najviše. Osim toga, mnogi naši iseljenici, koji su iselili za vrijeme Austro-Ugarske monarhije, a koji su izgubili kontinuitet i veze sa »starim krajem«, izjavljivali su se kao »Austriaci«, tako da je broj austrijskih emigranata prema službenim statistikama neobično porasao i mnogo prešao broj službenih statističkih podataka, koje je vodila republika Austrija o iseljenicima s područja današnje Austrije. Koliko god su USA u svakom tehničkom pogledu vrlo napredne, ipak što se tiče statistike, one su u tom pogledu vrlo liberalne, te ih se neke stvari uopće ne tiču (n. pr. statistika vjeroispovijesti). Osim toga statistički podaci o iseljenicima nisu, a i ne mogu biti ispravne, jer uvijek novi pridolaze, a još ih više u zadnje vrijeme iz USA odlazi, nego što ih dolazi. Uzevši sve ovo u obzir, možemo računati da u USA ima oko 500 000 samih Hrvata, 200 hiljada Slovenaca i oko 100 hiljada Srba. Prema službenim podacima od prije četiri godine ima u USA 350.000 Hrvata, 135 hiljada Slovenaca i 90.000 Srba, dakle ukupno 635.000 iseljenika s područja naše države. Naši su iseljenici bili tada rasijani po slijedećim državama: Pennsylvania 162.787; Ohio 93.462; Illinois 58.985; Michigan 35.376; Minnesota 32.858; New-York 32.674; Wisconsin 24.364; California 21.385; Indiana 19.269; Montana 13 hiljada 141; New Jersey 12.349; Washington 11.680; West Virginia 10.372. Od 5000 do 10.000 u državama Colorado, Jowa, Kansas, Missouri, — od 1000 do 5000 u državama: Arizona, Idaho, Luisiana, Maryland, Massachusetts, Nebraska, Nevada, New Mexico, Oregon, South Dakota, Texas, Utah, Wyoming. U ostalim državama manje od hiljade.

To bi bilo brojčano stanje naših iseljenika, koji su većinom radnici, manji trgovci i obrtnici, a neki su od njih postali i veletrgovci i ako ne u onolikom opsegu kao neki naši iseljenici u Južnoj Americi. Pa pošto se američke vlasti službeno ne brinu za osiguranje radnika, kako je to slučaj u Evropi, to su naši iseljenici, koji su u većini radnici, osnovali svoja vlastita potporna društva od kojih je najjače društvo »Hrvatska bratska zajednica« s preko 580 društava i na desetine hiljada članova. Društvo posjeduje više milijuna dolara kapitala. Drugo je po jakosti potpuno hrvatsko društvo »Hrvatska katolička zajednica«, koja ima svoja društva i članove u mnogim državama USA, a zatim dolaze regionalna hrvatska potporna društva »Hrvatska Sveza« na Pacifiku i »Hrvatsko bratstvo u Montani« Slovenci imadu također svoje jake potporne organizacije od kojih su najjače one katoličke, jer su Slovenci i u USA podijeljeni na svijesne katolike i t. zv. slobodne mislioce.

Ukupno imade hrvatskih, srpskih i slovenskih centralnih potpornih organizacija 1989 društava, sa 160.000 članova, 68.000 podmlatka i 9,700.000 dolara imovine.

Druge su važne ekonomske institucije naših iseljenika u USA t. zv. Građevne i zajmovne organizacije, kojih imade 15, s kapitalom oko 10 milijuna dolara. Ova društva posuđuju novac

svojim članovima i to većinom samo za gradnju kuća. Sve su ove organizacije kooperativne naravi. U nekim mjestima postoje i konzumna društva. Naš narod ima u svemu četiri državne banke, s kapitalom od oko 8 milijuna dolara.

Kad smo već na socijalno-ekonomskim ustanovama naših iseljenika važno je spomenuti i dva hrvatska sirotišta u Chicagu i Kansas City-u.

Uza svu borbu za opstanak nisu naši iseljenici u vrtoglavici američkog društva zanemarili ni vjerski ni kulturno-društveni život. Tako ima u USA 32 hrvatske katoličke župe (od toga 30 rimokatoličkih, a 2 grkokatoličke). Oko ovih se župa razvija bujni prosvjetni i društveni život; mnoge od ovih župa uzdržavaju i hrvatske katoličke (konfesijske) škole, kojih prema statistici pred četiri godine ima u USA 13 sa 4.612 učenika. Slovenci su u pogledu škola pred Hrvatima, jer oni imaju 16 škola, također katoličkih, koje polazi 6,606 učenika. Međutim u vjerskom i školskom pogledu treba u USA popuniti mnoge praznine, jer 32 župe i 13 škola ni izdaleka ne mogu namiriti vjerske ni školske potrebe. Tako n. pr. Pittsburg, u kojemu se računa, da žive 100 hiljada Hrvata, te ga se drži drugim Zagrebom, nema nego jednu hrvatsku katoličku župu, a škole nema ni jedne.

Oko hrvatskih katoličkih crkvi u Americi okuplja se 60 crkvenih zborova, koji vrše intenzivnu kulturnu misiju u svom smjeru.

Drugih hrvatskih pjevačkih društava ima oko 70, tamburaških društava oko 25, a dramatskih oko 25.

Na kulturno-prosvjetnom polju djeluju i već spomenute potporne organizacije. Tako n. pr. »Hrvatska bratska zajednica« ima po raznim naseobinama 48 prosvjetnih odbora. Od drugih društava djeluje u USA nekoliko jugoslovenskih i hrvatskih sokolskih društava (njih 19), zatim 30 društava Dobrovoljačke organizacije, koje su se borile u svjetskom ratu protiv Austrije, a za slobodu hrvatskog naroda, te za ostvarenje današnje naše države. Sva ova društva djeljuju u brojnim Narodnim domovima, kojih u USA ima oko stotinu, što predstavlja kapital od preko 2 milijuna dolara. Hrvati a i drugi naši iseljenici imaju i jaku štampu u Americi, te izdavaju nekoliko tjednika (katolički pravac zastupa tjednik »Naša Nada« u Chicagu), a Slovenci kojih je manje, ali koji su dobro organizirani izdavaju i svoj katolički dnevnik »Američki Slovenec«.

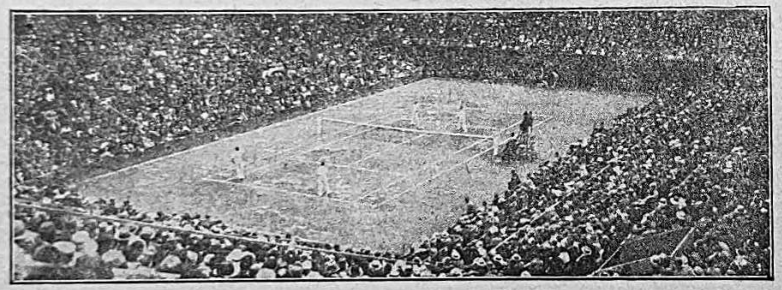

SPORT U AMERICI: KAKO IZGLEDA JEDNA TENIS-UTAKMICA

Ovo bi bili, u glavnim crtama, sumarni podaci o našim iseljenicima, koji uza sve to, što se nalaze u beskrajnom moru tuđinštine, žive, rade i bore se za svoj kruh, za svoj jezik, narodnost i vjeru. U njima živi vječiti oganj ljubavi za »stari kraj«, a i mi iz našeg bijelog Zagreba sa simpatijama, velikom ljubavlju i zahvalnosti, pratimo ovu njihovu borbu za samoodržanje u tuđini.

-Ile-

KNJIGE I LISTOVI

EGON ERVIN KISCH IMA ČAST DA PRIKAŽE RAJ AMERIKU. (Dvije knjige. Izdanje Nolit, Beograd 1930 godine. Preveo s njemačkoga V. M. Vejić. Nacrt za korice od P. Bihaly-a) O Americi smo dosad slušali samo najljepše, najbasnoslovnije vijesti. Zemlja mogućih nemogućnosti! Bogatstvo, brzina, savršenstvo i beskrajni napredak tehnike. I to ne može nitko poreći.

Ali, skoro svi oni, koji su pošli da vide taj raj na zemlji, dali su se zavarati. Oni su vidjeli napredak tehnike, goleme oblakodere, parkove, tvornice i to su konstatirali, ali nisu išli dublje, nisu promatrali čovjeka, kojemu bi sve to imalo da služi. Izvrnuli su cilj i sredstvo. Shvatili su, da je sredstvo glavno, oblakoderi, aeroplani, krasne i do umornosti dugačke ulice, vile, strojevi, koji se kao u Fordovim tvornicama blistaju od čistoće i sjaja, poput kristala, dakle sve, što bi trebalo da služi ljudima kao sredstvo za život stavili su ljudi sebi za cilj. Ali je sva težina tragike u tome, što to uživa samo nekolicina njih, a milijuni se ljudstva pate svakojako. Ipak državna vlast USA, koje su uređeno po stopostotnom kapitalističkom uređenju društva, ne mare za sve to. »Sloboda« svemu i svakome, to je sveti princip ove goleme i najbogatije države na svijetu!

Egon E. Kisch, (bijesni reporter!) uvjereni marksist, pošto je u jednoj knjizi prikazao boljševički raj — novu komunističku Rusiju, pošao je u Ameriku, da pregleda i reportira o USA, koje su nosilac poznatog amerikanizma, gospodarskog liberalizma, raj kapitalista, te potpuni antipod boljševičkom raju. Zajedničko je tek to, što je Kisch i u Rusiju i u Ameriku išao s »povećalom«. Doduše ovo njegovo »povećalo«, kao ono subjektivno, doprinaša mnogo umjetničkoj vrijednosti pojedinih otsjeka, ali zato iskrivljuje pravo, realno stanje stvari. Ovo »povećalo«, prama volji i želji g. Kischa, nekad povećaje pozitivne vrednote (Rusija), a nekad i pojedine nedostatke uređenja društva (USA). Da bi knjiga bila reporterski objektivna i bila dokumentarne važnosti kao na pr. Londonova reportaža »Ljudi sa ponora«, trebalo je Kischu, da odbaci svaku prizmu, pa da objektivno i junački pogleda, bez diktata srca, svojim vlastitim očima pravo stanje stvari. Međutim stvar bi bila previše mrtva, hladna i dokumentarna u tom slučaju. Da je to Kisch učinio, knjiga bi pala u zaborav, a ovako se knjiga čita, i ako joj moramo odreći objektivnu pravednost prosuđivanja.

Kisch svugdje i svaku stvar neće da promotri s vanjske blještave strane, on silazi dublje, traži sjene i smiri se tek onda kad ih pronađe. Kako je samo sretan kad te sjene nađe i u filmskim ateljerima, o kojima se pričaju naročite veličanstvenosti, sjaj i raskošnost! Ima on i simpatija u Americi, a to su Upton Sinclair, Charlie Chaplin i — kvekeri! O svima ovima govori s oduševljenjem. Stil teče kao bujica. Ubrzani tempo, u kojem krvavi sarkazam dostiže vrhunac, nastaje, kad se nalazi u Fordovim tvornicama ili u tvornicama šešira, Sing-Singu, među deportircima na Long Islandu. Uza svu nespretnost (da se najblaže izrazim) prevodioca probija temperamenat i posebni stil E. E. Kischa. A to nije mala stvar.

Ovo uporno traženje sjena u svim najkarakterističnijim pojavama američkog života, u politici (interesantni prikaz izbora predsjednika USA, u kojem se dodirnuo bjesomučne protestanske kampanje protiv katolika Smitha. Protestantski su pastori u toj kampanji zloupotrebljavali i crkvene govornice, međutim priznaje lojalnost katoličkog svećenstva i vjernika u toj borbi), u sportu, u filmu, u banci, u tvornici, na burzi, u tamnici, u pošti, kazalištu zavelo je Kischa, da je previdio mnoge svijetle i korisne strane svih tih institucija i manifestacija. Ono njegovo tjeranje do apsurda svake manifestacije društvenog uređenja tog »kapitalističkog raja« umanjuje, u koliko je to neumjetnički izraženo, vrijednost ove reportaže u opće.

Ipak je dobro, unatoč svim prigovorima i rezervama, da se Kisch zaletio u Ameriku, da nam prikaže i sjene svih mogućih manifestacija američkog života.

i društva, koje su nam dosad bile predstavljene samo sa svijetle strane.

Kontrasti dakle! Svijetla i sjene! Kako ćemo doznati istinu o Americi? Pokušajmo šematski (ovaj prijedlog ne mora nitko prihvatiti!) stvoriti taj sud. Nađimo i prihvatimo neki »zlatni« srednji put, kompromis između ovih ekstremnih osvijetljenja Amerike. Možda ćemo biti tako najbliže istini. Jer mora se vjerovati i Kischu! — Deset milijuna besposlenih radnika u raju Americi, najbogatijoj zemlji na svijetu! -Ile-

SELO I GRAD. Almanah 1931. III. godište. Uređuje Petar Grgec. Naklada Hrvatskoga književnoga društva Sv. Jeronima, Zagreb.

Koncem prošle godine 1930 izašlo je u Zagrebu nekoliko knjiga, koje predstavljaju nekoliko grupa. Imamo tu najprije III. godište almanaha »Selo i grad«, koji predstavlja grupu hrvatskih katoličkih književnika, koji se uglavnom sakupljaju oko »Hrvatske Prosvjete«, »Luči« i Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima, »Kolo« Matice Hrvatske, u kojem su predstavljeni književnici bliski Matici, ali bez zajedničkog idejnog stajališta ili programa, koji bi ih stvarno vezao u jednu grupu, zatim »Lirika šestorice«, u kojoj su zastupani najmlađi pjesnici sa socijalno-marksističkim temama, koje sva šestorica pjesnika u raznim kombinacijama i permutacijama prelijevaju u stihove, te konačno knjiga »Savremena hrvatska proza«, u kojoj nalazimo novele nekolicine poznatijih hrvatskih i nehrvatskih pisaca, također sa jako istaknutom socijalnom tendencijom.

Promatrajući sa punom objektivnošću sve ove četiri knjige, u kojima se nalaze radovi kojih 40 hrvatskih književnika, moramo prvo mjesto dati »Selu i Gradu«. Prvo mjesto radi solidnosti njegove. Svi prilozi, bili oni beletristički ili čisto naučni, rađeni su rijetkom savjesnošću. Nema tu prepotentnog fraziranja impotentnih mozgova, čija je karakteristika neki lažni, namješteni, neukusni patos i bunt, kojima ovi pokušavaju maskirati svoju literarnu mizeriju. Sve što je uvršteno u »Selo i Grad« rađeno je s mnogo truda, koji je dao nekoliko pozitivnih rezultata hrvatskoj kulturi. To su u prvom redu članci. Članak je prof. P. Grgca: »Hrvatsko euharistijsko pjesništvo«, stvar dosada neobrađivana u povjesti hrvatske literature. Iz članka doznajemo, koliko je truda u ovu kratku studijicu uložio pisac, čitajući stare naše manuskripte i prevrćući po izdanjima Jugoslovenske akademije i po bezbrojnim knjigama naših novijih književnika. Dolaze članci: dra Boškovića: Katolički umjetnik, pisan s potpunim poznavanjem predmeta, Urbana Talije: Sv. Augustin, pisan u jednoj sretno pogođenoj sintezi, sredini između naučnog i popularnog načina prikazivanja života rada i nauke velikog crkvenog naučitelja i filozofa. Ne manje su vrijedni članci Božidara Širole (Veliki zagrebački kantual 18. vijeka) dra Ljubomira Đurića (Umjetno bratstvo kod starih Hrvata), dra Ivana Delalle »Katedrala u Trogiru i Radovanov portal« (s ilustrovanim prilozima na kraju knjige), te dra Otona Knezovića »Frate Francesco«. Svi se ovi članci odlikuju puninom obradbe ljudi, čija je sprema poznata u pitanjima, koje ovi obrađuju, te stoga i imaju svoju vrijednost i zaslužuju punu pažnju i priznanje.

Obilni su beletristički prilozi u slici i prozi. Lirikom je zastupan od starijih Đuro Arnold (Baka krajiškinja, Jesenski dojmovi). Tu su zastupani svojim prilozima i priznati katolički pjesnici Milan Pavelić, Marko Soljačić, Cvjetko Škarpa, seljački pjesnik Nikola J. Kordić, a od mlađih fra Gašpar Bujas, Mate Meštrović, Vladimir Vrana, Mato Paljug, Srećko Karaman, Pere Dulčić (čakavska pjesma) Š. V. Borovski, Stjepan Devčić i Ivan Kozarčanin. Karakteristiku svih mlađih pjesnika teško bi bilo dati, jer se gotovo svi nalaze u razvitku. Jedino stalniji i staloženiji izraz ima Fra Gašpar Bujas. Ipak iz ovih pjesama možemo naslutiti nekoliko talenata. Tako se od mlađih ističu pjesme Š. Vučetića-Borovskoga (Prvo grožđe) i Devčićeva: Povratak iz kravarskih vinograda. Novelama su zastupani: Nedeljko Subotić i Valtazar Vijolić. Obje su iz pelješkog života, koji su eto oni prvi počeli obrađivati u našoj književnosti. Obojica su iznijeli nekoliko izrazitih tipova. Jedan je od najboljih priloga i novela g. Ilije Jakovljevića: »Vijenac od lovora«, pisana neposredno, sugestivno, u formi pisama. S nešto istaknutom, ali ipak umjetnički apsorbiranom socijalnom notom, napisana je krasna noveleta g. Štefe Jurkića »Briga«, a i »Kreševo« je pisano njezinim poznatim lirskim stilom. S manje umjetničkih pretenzija, ali zato vrlo zanimljivo je ispričana pripovijest g. Luja Plepela: Pregažen život. Istinita i zdrava osnovica ove pripovijesti, zatim pravo gledanje života (što se danas toliko ističe od onih, koji život fotografski promatraju kroz krive naočari, a da ne znadu dati čitavom ovom životu pravo produbljenje) daju ovoj pripovijesti onu vrijednost, koju nemaju oni »realisti« doduše sa snažnijom plastikom izraza, ali koja ne proističe iz krute istine života. Od mlađih novelista su zastupani Ton Smerdel (Čudan dijamant) i Željko F. Džaja (Sestra).

U »Listku« dr. Marije Matulić kritizira poznatu knjigu Henria Massisa »Défense de l' Occident«, Ljubomir Đurić uspješno brani mišljenje o postojanju starohrvatske umjetnosti. Dr. Hijacint Bošković toplim zanosom tumači značenje bl. Hosane za hrvatski narod. Petar Grgec se osvrće na Marakovićev »Novi Život«, prigodom 20-godišnjice što je ova knjiga štampana. U ovom članku iznosi »en miniature« književnu bilansu hrvatskog katoličkog pokreta za vrijeme od 20 godina otkako se pojavilo ovo programatsko Marakovićevo djelo. Na koncu se nalazi nešto narodnih pjesama i priča, koje po mom subjektivnom mišljenju ne bi spadale u jedan književni almanah, ali dobro je, da se i ovdje to neobavljeno narodno blago sačuva, dok se ne stvore preduvjeti, gdje će se to narodno blago štampati, i stručno obrađivati (ideal bi bio da se pokrene naročiti časopis u tu svrhu).

Drago mi je konstatirati činjenicu, da »Selo i Grad« ide napred jakim usponima. Treće tek godište nadmašilo je sva druga reprezentativna izdanja u suvremenoj hrvatskoj literaturi, a nadamo se, da će i dalje napredovati započetim tempom i dati mnogo hrvatskoj knjizi i hrvatskoj kulturi. Ovaj almanah ima lijepu budućnost.

J. J.

SAVREMENA HRVATSKA PROZA. Odabrane novele. (Izdanje Biblioteke savremenih pisaca br. 1—2. Uređuje redakcioni odbor. Naslovni list i fotomontažu izradio profesor Ljubo Babić. — Izdavač i odgovorni urednik Josip Svećenski, Zagreb, Mošinskoga ulica broj 39. Cijena 30 dinara. (Trebalo bi najprije izvan beletristike napraviti sudar osnovnih ideja nazora o svijetu i raskrinkati svu laž i apsurdnost »moderne« stvarnosti — moderne

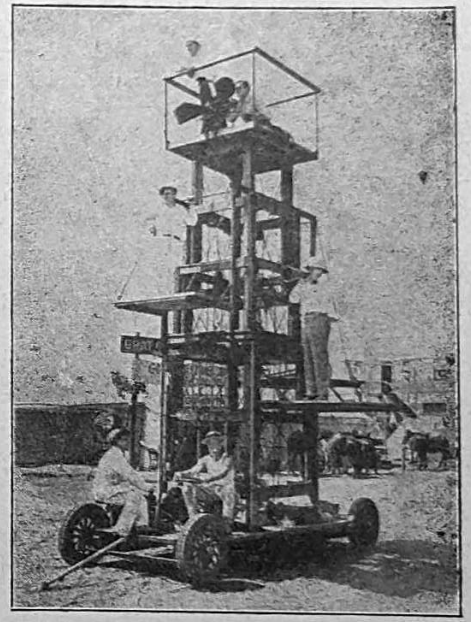

POMIČNI TORANJ U AMERIČKIM FILMSKIM ATELIERIMA ZA OPERATERE

i nerazumljive mistike, materijalizma i materijalističkog nazora na svijet. Ovu kulturnu borbu, koja je kod kulturnih naroda već davno svršila porazom materijalističke filozofije, a u koliko nalazi još odjeka, nalazi ga samo u poluobrazovanim stadima marksističkih agitatora i novinara, moraju kod nas započeti hrvatski katolici čim se za to pruži prilika, kad se i protivnici budu jasnije izražavali, a ne, maskirano, u beletrističkom ruhu. Ne ću, ne mogu i ne smijem poreći svim ljudima, koji su zastupnici u ovoj »antologiji« suvreme-

ne hrvatske novele književni talenat. Tu se nalaze ljudi, kao n. pr. g. Miroslav Krleža i August Cesarec, koji posjeduju sigurni umjetnički izraz i svoj posebni stil. Od mladih pak Luka Perković pokazuje već sada tragove i odlike dobrog pripovijedača. Ali ipak dignemo li Krleži i Cesarcu njihovu borbenost — dignut ćemo im sve! ... A baš ova njihova borbenost bazira se na materijalističkoj osnovici naziranja na svijet, koja je iz temelja neistinita i kriva. A. gosp. Krleža tako često cvrkuće o historijskim lažima ...

Njegova novela »Bitka kod Bistrice Lesne« besumnje je umjetnički jaka — da li je ona i istinita, pravi odraz života, pravi odraz onih ljudi koje g. Krleža prikazuje — u to sumnjam. Držim da gosp. Krleža ima krive premise, njegova je fantazija proradila na neistinitim osnovicama. Zar je istina, da seljak onako jasno i glasno misli: financi, žandari, lugari, oficijali, kapelani, učitelji, svi oni nose i kradu. — To ne misli seljak, te misli mu je podmetnuo glavom g. Krleža. Svi su staleži potrebiti društvu, koje im mora omogućiti život i uzdržavanje, da oni mogu njemu koristiti. Ali njihove prihode za život — nazvati jednostavno krađom — to je, u najmanju ruku, neistina, koja nije nimalo pravedna.

Interesantna bi bila i ta »istina«, da su naime nekakvi vojnici pod papinskim zastavama palili i pustošili hrvatske krajeve. Kad je to bilo?

I ono svršavanje svega u kloaci grada!... Zar mora baš sve svršiti tamo? Zar ne postoje duševne vrednote, koje ne umiru s čovjekom? Zar baš mora sve u posljednjoj konsekvenciji iz svih patnja i ideja poteći jedan crni i blatni kanal? A što misli, g. Krleža, da li će i ispisane stranice njegovih novela, svršiti u blatnom kanalu?... »Oh! Kanal! Sve je to blatan kanal!« ...

Toliko samo par misli na neliterarnom polju, jer se na tom terenu vrlo često nalazi g. Krleža u svojim literadnim djelima.

S prosječnim radovima su zastupani Cesarec (Srce Žige Sporiša) i Galogaža (Ona žena sa sela). Svi imaju umjetnički snažnijih i uspjelijih novela od ovih Slabije su stvari g. Đure Vilovića (Žena bez Božića), g. Slavka Batušića (Zbilo se čudo u gradu), g. Hasana Kikića te gđice Ljerke Premužićeve. Uz Krležinu novelu artistički je vrijedan prilog g. Luke Perkovića »Iz tamnih dana«. On je kroz čitavu novelu prosuo mnoštvo lirskih, neobično svježih detalja. I uspio je baš u tim dotjeranim detaljima. Sadržaj i obradba novele kao cjelina manje je uspjela, dapače je prilično oskudna. Novela g. Novaka Simića »Proljeće«, osim očitih nelogičnosti, koje sretamo pri početku novele, sjeća nas svojim nasilnim razvodnjivanjem te mehaniziranim i dosadnim psihologiziranjem na predratnu t. zv. »psihološku novelu«. Novela ipak ima nekoliko sugestivnih detalja. Pa ako baš g. Novak Simić na silu želi postati književnik, onda neka se i dalje okušava u noveli, jer mu od čitavog njegovog rada to najbolje uspjeva.

Još nešto: Kako se to dogodilo da gosp. Novak Simić i Stevan Galogaža predstavlja hrvatsku prozu. J.

EPIGONSKA LIRIKA. Lirika šestorice. Vlastita naklada. Zagreb 1931. Cijena 15 dinara. Naslovni list izradio profesor Jeronim Miše.

Šest najmlađih nadobudnih pjesnika i to gg. Olinko Delorko, Ivo Frol, Vladimir Kovačić (Marinko), Marijan Matijašević, Branko Perović, Dragutin Tadijanović, izdali su zajedničku zbirku stihova u 1000 primjeraka na vlastiti trošak, da ih na taj način javnost zapazi, te da im dade svoje priznanje ili osudu.

Kako su se našla ova četvorica zajedno to oni pričaju u pogovoru na kraju knjige, gdje pišu da ih je »osim tehničkih razloga uzdružilo i zajedničko vrijeme literarnog nastupanja i djelovanja«, — a ograđuju se od toga, da bi ova knjiga imala biti »manifestacija neke idejne, ideološke, posebne literarne grupe«. Međutim kolikogod se ovi pošteni mladići s ovim retcima boje za svoju »individualnost«, ipak ih osim jedinstva vremena i mjesta »kolektiviše« i njihovo epigonstvo t. j. povođenje za poznatim liricima, koji su unijeli u našu literaturu t. zv. socijalne motive. Da su ovi »socijalni motivi« postali do užasa

dosadni, zasluga je onih nepreglednih krda stihotvoraca, koji ih neprestano obrađuju i to loše obrađuju, da pri toj obradbi ne dadu lično ništa svoga, ništa nova. Forma im je nemirna, često rastrgana, a u koliko bi htjeli dati pravilnih strofa i stihova, ritam i sav način izražaja vodi ih u davninu, tako da bi se većini ovih stihotvoraca (jedna im je također u najmanju mladenačku neukusnost da skoro svi pišu, doduše neoriginalno, Bog sa malim početnim slovom b), moglo odmah reći da bace pero u zapećak (g. Frol, g. Matijašević). Jedino pjesma B. Perovića (Lahor iz daljine i uspjeli stihovi Tadijanovića dadu naslutiti da Tadijanović i Perović imaju talenta. Sami pak uspjeli stihovi neka im budu putokaz kojim smjerom moraju udariti, ako hoće dati nešto svoga, nešto nova, a to znači prije svega radikalno i to odmah prekinuti dosadašnjim načinom obrađivanja i prepjevavanja »socijalnih« motiva, koji nametnuti od jačih individualiteta imponiraju mladim ljudima i od njih prave epigone!

Neki su mnogopoštovani ljudi raspravljali o krizi književnosti i bacali su pri tom svu krivnju na nakladnike, a ovi na publiku .Ja bih velik dio te krivnje bacio ina producente književnosti ...

Najmlađa je lirska generacija u krizi. U njoj epigonstvo cvate kao nikad do sada. To potvrđuje i ova knjiga.

-Ile-

MILE BUDAK: POD GOROM. (Redovno izdanje Matice Hrvatske za 1930. godinu, Zagreb.) G. Mile Budak je vrlo dobro poznat »Luči«, kad je u svoje vrijeme na hrvatskom sveučilištu prije rata vodio glavnu riječ među mladohrvatima, te kao takav i polemizirao s »Luči« i đaštvom, koje se okupilo u hrvatskom katoličkom pokretu. On se tada javljao i s beletrističkim radovima koja su onda bila prilično uspjela obzirom na njegovu dobu. Kad je stupio u javni život, bavio se pretežno politikom, tako da čitajući ovu njegovu knjigu pripovijesti iz ličkog života ne možemo zabilježiti znatnijih uspona nego samo jednu jedva primjetljivu staloženost. Ipak iz ove knjige od 7 pripovijesti (Pod gorom, Zmijar, Pravi čovjek, Privoz, U snijegu i ledu, Zemljice majko, Grgičine gusle) iznenađuju s nekom srdačnošću i nekom srdačnom neposrednošću. Pred nama živu ljudi, jaki i snažni, siromašni i gladni, ali zato, kroz svu onu surovost krije se u njihovim srcima vruće i toplo srce, koje je pristupačno i najnježnijim i najčovječanskijim osjećajima. Lička krv i lički temperamenat od česti je neosporno i plastično dan, a mjestimice opet s jakom folklorističkom natruhom. Svakako što se tiče ličkog kolorita on je tu dan, bilo to intuitivno bilo folkloristički. Ima tu i mjesta i to vrlo mnogo, koja podsjećaju na zastarjelu tehniku novele, te stereotipnu obradbu novele i sadržaja, ali ipak je g. Budak dobrim dijelom uspio da zanimivo ispriča sadržaj.

S etičke je strane djelo dobrim dijelom negativno i čudno je, da g. Budaku još imponiraju ovakve teme, s kojima je promašio, gdje god ih stavio. One su na uštrb djelu. -Ile-

HRVATSKI KALENDARI. I kod nas bi trebalo pokrenuti neke vrsti »populističku« struju u literaturi, koja je nedavno s velikom galamom pokrenuta u Francuskoj i to od priznatih književnika. Naravno trebalo bi iz tog najnovijeg literanog programa (a ti ničU u Francuskoj svako malo vremena kao nigdje na svijetu) izbaciti mnogo, ili točnije uzeti samo jedno, i to težnju da se literarni produkti, s najvećim umjetničkim pretenzijama učine što pristupačniji najširim slojevima naroda. Kod nas postoje već gotovi kanali, kojim će ova književnost za puk dolaziti u narod, samo treba da literatura, koju dajemo narodu bude takve prirode, da je i oni najprostiji seljaci mogu shvatiti i uživati u njoj, a da usto bude i prava umjetnost. Zadaća bi tog novog pravca u literaturi bila baš sintetizirati ova dva zahtjeva, uzeti ih kao conditio sine qua non pisanja za narod. Naravno da je to vrlo teška stvar. Teža nego što se u prvi mah misli. Dapače teže bi to bilo nego biti pisac i najdubljih literarnih djela, koja nisu vezana obzirima pristupačnosti ili nepristupačnosti nekome. Kad bi se za tim jedamput pošlo, otpali

bi mnogi i mnogi naši t. zv. popularni pisci, ali što bi se nakon toga stvorilo, doduše ne mnogo, približilo bi najšire narodne mase knjizi; uspjeh bi bio nevjerojatan... Samo kad bi narod osjetio zbilja drhtaj prave poezije...

Ne mislim, da bi pisci morali isključino pisati u tom »populističkom« smjeru, to ne, ali bi morali pisati uvijek u smislu ovog »populističkog principa« kad pišu za šire narodne slojeve.

Ovu misao ističem baš sada pišući o hrvatskim kalendarima, koji se godišnje u stotinama hiljada primjeraka šire u hrvatskom narodu. Ovu misao ističem s punim pravom u »Luči«, jer znam da

špara Bujasa. Krasna je priprosta pjesmica seljaka Kordića: »Život u Hercegovini«.

Žulji se krvave
Na našim dlanima,
A bijeda caruje
U našim dvorima.

Njive smo sijali
Znojem i sjemenom,
A sve je spalilo
Pod sunca plamenom.

Njive su jalove,
Prazni su torovi,
A djece nejake
Puni su domovi.

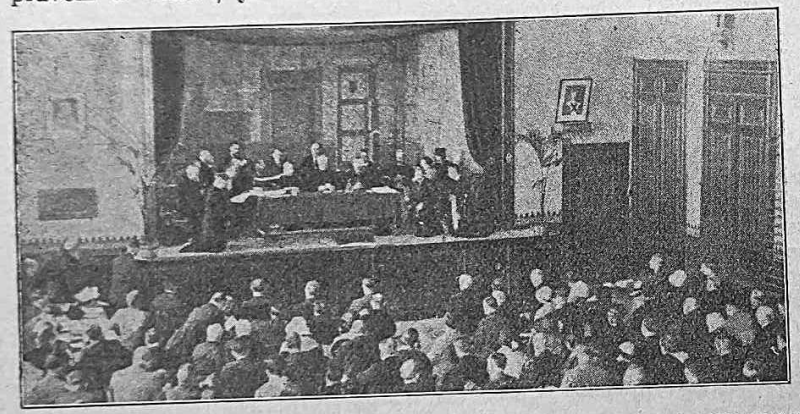

UZ NAŠ IZVJEŠTAJ U PROŠLOM BROJU: ZASJEDANJE INTERNACIONALNOG KONGRESA KATOLIČKE ŠTAMPE U BRUXELLESU

će je čitati urednici naših najraširenijih kalendara. A to su katolički kalendari, koji u golemoj većini ulaze u narod. Samih katoličkih kalendara uđe u hrvatski narod godišnje do 200.000 primjeraka. Dakle dvije trećine kalendarske naklade uopće. To je silna i velika moralna dobit, za koju su radili istaknuti hrvatski katolički radnici na desetke godina.

U zadnje doba dr. I. Andrić urednik jeronimskih kalendara, koji su najrašireniji hrvatski kalendari (oko 90.000 primjeraka), nastoji da beletrističke priloge kalendara svede u sklad sa gornjim principom. U »Danici« (60.000 primjeraka naklade) susrećemo priloge pisane za narod, tako na pr. prilozi Soljačića, Rabadana Ujevića, Jeorgensena, Matasovića, Nikole Kordića, fra Ga-

Uzevši u obzir da »Danica« zalazi ponajviše u sela, ona zaprema prvo mjesto među drugim našim kalendarima, koji mogu imati, ako hoćete i kvalitativno jače gradivo, ali koje je nepristupačno najširim slojevima (slučaj sa kalendarom »Napredak«, inače vrlo uspjelim sitnoburžujskim kalendarom).

Isto tako treba prosuditi i druga dva jeronimska kalendara: Almanah Gospe Lurdske (oko 20.000, sa prilozima prof. M. Ujevića, dra P. Lončara, A. Šimčika i drugih, te Razgovor ugodni (oko 10.000) zbirka novela stranih i domaćih auktora. Od stranih su auktora u dobrom prijevodu zastupani Wibmer-Peditova, C. M. Boesmi, N. Karpov, B. Levin, Giovanni Papini, Rabindra-Nath Tagore, A. Vasin, B. Lepkij, a od domaćih A. Matasović, Ignac Horvat hrvatski književnik iz Gradišća. D. Šulenta, Ante Padovan, Nikola Kordić i drugi. Kvalitativno su ovi literarni prilozi uspjeli, a i ilustrovani prilozi su na visini.

Drugo katoličko poduzeće »Narodna Prosvjeta« u Zagrebu izdalo je ove godine dva kalendara (oko 15.000 primjeraka naklade) i to: »Seljački Kalendar« i »Spomenicu«, kalendar grko-katolika križevačke biskupije. »Seljački kalendar« je uz lijepo uređenu »Božićnicu« kalendar one vrsti koji donosi pregled suvremenih političkih događaja, te članke iz javnog i političkog života. Vrijednih članaka

tar Grgec. Prekrasna je legenda Ksavera Meška: »Brat Franjo i maslina«, stvar prvoklasne umjetničke vrijednosti. Popularno je napisan članak O. dr. P. Harapina: Sv. Augustin. Ovaj je kalendar jedan od najsimpatičnijih naših kalendara sa ukusnom i upravo franjevačkom jednostavnošću opreme i sadržaja.

»Zadrugar« kalendar Saveza hrvatskih seljačkih zadruga donosi uglavnom stručnu suradnju i dva beletristička priloga od hrvatskog katoličkog književnika Marka Soljačića. Važan je hrvatski i katolički kalendar »Subotička Danica«, najrašireni-

UČESNICI INTERNACIONALNOG KONGRESA KATOLIČKE ŠTAMPE U BRUXELLESU IZA ZASJEDANJA

naučne i dokumentarne vrijednosti donosi »Spomenica«, koju je uredio dr. Janko Šimrak, sveučilišni profesor.

Čisto religiozne kalendare izdaju o. o. Isusovci u Zagrebu i to »Kalendar Presv. Srca Isusova i Marijina« (oko 35.000 primjeraka) te »Misijski Kalendar« (20.000 primjeraka). Kalendar Presv. Srca Isusova i Marijina je iza »Danice« najobljubljeniji hrvatski kalendar, dok »Misijski kalendar«, donosi od hrvatskih misionara iz daleke Indije, Kine, i Afrike, nekoliko dopisa umjetničke vrijednosti.

Osmi vrlo rašireni katolički hrvatski kalendar izdaje Savez trećeg reda Sv. Franje u Zagrebu, a to je »Kalendar Sv. Franje«, koji je uredio trećeredac i poznati hrvatski književnik prof. Peji kalendar hrvatskih Bunjevaca u Vojvodini. Kalendar je sa zabavnim i poučnim sadržajem uredio poznati bunjevački hrvatski kulturni radnik i književnik Miško Prčić. Od ostalih hrvatskih kalendara, koji izlaze izvan Zagreba vrijedni su spomena i puni pažnje sarajevski kalendari i to »Napredak« i »Kalendar Sv. Ante«. Kalendar »Napredak« je izdalo poznato istoimeno hrvatsko kulturno društvo, te je svojim prilozima i po općem sudu kritike jedan od najboljih hrvatskih kalendara. Suradnici su mu mahom sve poznati hrvatski pisci: Domjanić, nadbiskup Šarić, I. Esih, Alija Nametak, Dr. Bjelovučić, A. Šimčik, dr. Čelik, S. Ilijić, dr. Safvetbeg Bašagić, Husejin Giogo, Fehim Spaho i drugi Kalendar Sv. Ante izdaje zbor franjeva-

čkih bogoslova: Jukić, a uređuje ga dr. fra Eduard Žilić. Kalendar je uređen u vidu proslave 700 godišnjice simpatičnog franjevačkog sveca Sv. Ante Padovanskoga. Beletrističnim su prilozima zastupani Frédéric Mistral, Štefa Jurkić, A. Matasović, fra G. Bujas, Gorazd Golla i drugi. Članci su od dra Protulipca, O. prof. Vlašića, prof. U. Talije i dr. Kalendar je osim toga tehnički prvorazredno opremljen.

Moglo bi se doduše svim našim kalendarima i mnogo toga prigovoriti, ali moramo priznati, da se urednici i izdavači trude, da kalendare kvalitativno što više podignu. To poboljšanje vidimo kod jeronimskih kalendara, koji su iz godine u godinu sve bolji. Svi hrvatski intelektualci moraju pripomoći urednike u njihovom teškom kulturnom radu za najšire slojeve. -Ile-

JACK LONDON: LJUDI SA PONORA. (Izdanje Biblioteke Novinarske Zadruge, Zagreb, 1930.) Londonova knjiga: Ljudi sa ponora, nije nikakvi roman, one su dokumenat svoga vremena. Nije roman jer nema ni njegove tehnike, ni glavnih ni sporednih lica, ni jedinstvenog umjetničkog doživljaja. Sve ljude, koje on spominje u ovih dvadesetišest poglavlja, sve one mutne i tupe kolone ljudstva, bijednika svih vrsti s dna života, s dna ponora, koji su prešli ispred naših očiju, on susreta sa jednakom pažnjom, s jednakom ljubavi, s jednakim kritičkim stavom.

On sam kaže: »Doživljaje, koje sam iznio u ovoj knjizi, doživio sam u ljetu 1902. Učinio sam to s osjećajem, da će biti najbolje da sidem u podneblje Londona, da bih mogao kontrolirati otkrića« . . .

I sam pisac prikazuje abnormalnost vremena u kojem je on došao iz Amerike, da vidi najveći evropski grad London, zatim goleme radničke predjele zvane East End, da sazna, kako ljudi tamo žive, zašto žive i od čega žive. Ono ljeto, kad je on preobučen u prnjama doživio onaj niz doživljaja i potresnih impresija, bilo je uvod u golemu besposlicu 1903. godine, kad je došlo baš usred zime do groznih scena na londonskim ulicama. Ali ipak te potresne scene se redovito i stalno ponavljaju, sve tamo od 1815. godine pa do danas, kad radništvo uslijed »kraha« kojekakvih burza ili t. zv. »ekonomskih kriza« biva redovito u masama bačeno na ulicu bez ikakvih skrupula, i sa svim onim beskrajno jadnim posljedicama do devet koljena. Svim ovim rasutim impresijama, koje vrve mnogostranošću i mnoštvom opažanja zajednička je ličnost auktorova, a od ove naročito izbija temperamenat i neumoljivi kriticizam, koji dominira u čitavoj knjizi. Ovaj kriticizam na koncu kad pročitamo knjigu protegne, te od ovog krvavog čisla vizija pravi ne umjetninu — već fotografiju — dokumenat.

Njegovo kritičko oko obilazi najbolnija mjesta, njegova ruka napipa ranu, napipa mjesto gdje boli, uživi se u tu bol i hladnokrvno je s izvjesnim sarkazmom, čisto reporterski, na oko novinarski površno, iznese. Glavna je odlika ove knjige, što konstatira probleme, i iznosi te probleme kao nepobitne činjenice. London ih ne riješava ili bar to ozbiljno ne misli. -Ile-

PREGLED REVIJA I LISTOVA. Nova Revija vjeri i nauci, uređuje o. P. Grabić, prof. bogoslovije, izlazi u Makarskoj, a izdaju je franjevci provincije Presv. Otkupitelja. Prošli broj 6. ima 125 stranica, donosi obilno gradivo većinom filozofskog sadržaja. Osobito su vrijedne studije dra Kržanića o glavnim idejama Augustinove filozofije, te dra Šimraka: Sv. Stolica i Franjevci prema pravoslavnoj crkvi u primorskim krajevima. Obilan je književni i kulturni pregled na hrvatskom, latinskom i francuskom jeziku. Ovo je naša najbolja hrvatsko-katolička znanstvena revija. Croatia Sacra donosi u svom prvom broju studiju hrvatskog isusovca Sakača »Ugovor pape Agatona i Hrvata protiv navalnom ratu«.

Ova studija ima veliku dokumentarnu važnost, te na nju upozorujemo sve naše prijatelje i čitatelje.

»Život« u prvom ovogodišnjem broju donosi uz ostalo gradivo aktuelne radnje Stj. P. Poglajena D. I.: Delirij boljševičkih bezbožaca, i Fr. Šanca D. I: Kršćanska vjera u borbi s panteizmom. Hrvatska Prosvjeta je s jednim vrlo uspjelim brojem nastupila u novu godinu izlaženja. S dobrim su prilozima zastupani Domjanić, Š. Jurkić, Truhelka, Rimarić-Volinski, dr. Maraković i drugi. Književne Novine, ne uređuje više dr. Zdenko Vernić, već g. Stanko Tomašić. List je u istinu sad bolje uređivan, ali kvalitativno još uvijek zaostaje. Savremenik poznato glasilo Društva hrvatskih književnika, opet je počeo da izlazi i to tjedno, u novinskom formatu. Oko njega se sakupljaju, izuzev Krležu, uglavnom modernistički dekadenti pod direkcijom glavnog dekadenta Milana Begovića. — Ovaj list ima zagrebačku i beogradsku redakciju. Beogradsku redakciju vodi pjesnik Krklec. Zanimljivo je da D. H. Književnika na zadnjoj glavnoj skupštini odreklo ovog lista. Književnik u januar. broju donosi uspjelu novelu Augusta Cesarca: Malograđani među sobom, neuspjeli članak M. Durmana o književnoj kritici. Ovaj je broj prilično zanimljiv. Duhovni život, asketsko mistička revija, donosi u najnovijem broju dobre članke dra H. Boškovića, O. I. Radića, dra P. Ivanišića, dra Č. Novaka, dra Đ. Budrovića, dra D. Čepulića, L. Bajića, te obilne i uspjele rubrike: Na izvorima, Ideje i pokreti, Književnost. Omladina donosi i dalje đačku suradnju. Šteta da ovaj inače simpatičan list ima oskudni feuilleton. Jadranska vila iz Omiša donosi u prošlom broju isključivo beletrističku suradnju. Kranjčević, književno-omladinski mjesečnik u Šibeniku u čednom opsegu donosi prosječnu beletrističku suradnju i neke »filozofske« članke, koji više škode listu nego što mu koriste. Napredak glasilo hrvatskog kulturnog društva »Napredak« u Sarajevu, donosi uz društvene vijesti i ostalo, pretežno naučno gradivo. Dobro bi bilo, kad bi se ovaj list pretvorio u književno-naučnu reviju bosanskih Hrvata. Pregled, izlazi u Sarajevu, te daje utisak serioznog lista. List se štampa latinicom i ćirilicom. Dobar je članak Čedomira Stefanovića: O potrebi prečišćavanja u našoj književnosti. Srpski književni glasnik izlazi u Beogradu ćirilicom dvaput mjesečno, a uređuje ga M. Bogdanović. U broju od 16. januara o. g. donosi odlomak iz romana Iskušenje g. Svetislava Stefanovića, te nastavak romana Miloša Crnjanskoga: Lažljiv svijet. Život i rad, Beograd, uređuje Milan L. Rajić. 37. sveska ovoga časopisa donosi završetak studije dra H, Tresića Pavičića o poeziji Petra Preradovića. Donosi više beletrističkih priloga i dosta dobrih prijevoda iz strane književnosti. Feuilleton obilat, ali oštar i subjektivan. Šta bi ostalo od »Života i rada«, kad bi ga se prorešetalo onom istom metodom, kojom oni kritiziraju druge? Ne bi ostalo ništa. List je inače osrednji, a štampa se ćirilicom i latinicom. Venac, književni omladinski list u Beogradu. urednik i vlasnik Jeremija Živanović. donosi u prošlom dvobroju na 143 stranice mnoštvo beletrističkih priloga. Ozbiljniji je članak Boška Novakovića o poeziji R. Dragutinovića. Ne znam, zašto je uvrštena priča »Div Triglav«, stopostotna metafora s aluzijama i drugim milotama, kod kojih bi uredništvo »Venca« najpametnije učinilo, da je poštedilo svoj list i čitaoce od ove loše priče. Dobro bi bilo, kad bi »Venac« bio nešto više pregledniji i sistematiziraniji. Čas, slovenski znanstveni katolički list, stupa u 25 godišnjicu svoga izlaženja. Historija je »Časa« časna. Ovaj je list učinio mnogo usluga crkvi i kulturi slovenskog naroda. U prvom ovogodišnjem dvobroju se nalaze dva vrlo važna članka i to Sv. Augustin in moderni človek, od dra J. Hohnjeca, te »Moderna karakterologija in krščanska vzgoja« od dra A L. Usto se u listu nalaze zanimive rubrike Obzor, beležke i Ocene.

NAŠI I SREDNJOŠKOLSKI LISTOVI Žar. G. VIII. Br. 1. Izdaje podmladak Apostolata Sv. Ćirila i Metoda, Dubrovnik 1930. U prošlom broju »Luči« napisao sam člančić o srednjoškolskim listovima i požalio sam između ostaloga prestanak izlaženja dubrovačkog srednjoškolskog »Žara«. Međutim sam ovih dana, baš pri završetku redakcije ovog dvobroja »Luči«, bio najugodnije iznenađen, kad sam primio Žar, godina VIII. broj 1! Dakle ipak naši Dubrovčani rade!

Stanka od čitave godine dana nije bila slučajna, nije bila skrivljena nemarom ili neaktivnošću našeg dubrovačkog đaštva. Razlog je bio mnogo dublji. Ona prva generacija, koja se bila oku-

pila oko »Žara« (Zorić, Perinić, Bogdan i drugi) pošla je iz Dubrovnika na daljnje studije, a »Žar« je došao, sasvim prirodno, u ruke mlađe, posve mlađe i nove generacije, koja nije toliko bila vezana s onom prvom generacijom, osim tek kao podmladak organizacije, koji je nadolazio, bio za se jedan, da se tako izrazim, zaokruženi svijet sa svojim međusobnim vezama, interesom i studijem, ali koji nije nastavio pedantno s tradicijama urednika »Žara« starije generacije. Ovi novi nisu nastavili ondje, gdje su oni prvi stali, već su počeli iznova, svijesni što mogu i što ne mogu, i prema tome s odmjerenim nastupom, koji odaje zrelost u tom pogledu. »Žar«, koji je nekada u pjesmama imao prvenstvo, sada ga nema. Ali zato uvodnik: U radu za narod, te ocjene i prikazi pokazuju solidniju obradbu i jaču stranu »Žara«. Feuilleton je još ostao najjača njegova domena. Tako je ocjenjeno više naših edicija, zatim čitavo godište »Luči«, »Hrvatske prosvjete«, »Mladost« i »Cvijet«.

Neobično je neposredno u detaljima dana noveleta »Robert« od nedavno preminulog Frana Meda. On je tu dao nekoliko dirljivo proćućenih doživljaja. Dao je sebe.

U samim pjesmama ima uspjelih mjesta u pjesmi »Bdijenje« od Smiljke Sučić i »Uspomena« od Stipkovića.

Dubrovačko đaštvo neka nastavi i dalje s radom. Poznavajući urednika I. Stipkovića, koji zna, može i hoće izvršiti ono što poduzme, nadam se ocijeniti bar još jedan broj »Žara« do konca ove školske godine. -Ile-

GLAZBENI PREGLED

GLAZBENI ŽIVOT ZAGREBA. Zagrebačka Filharmonija. — Jean Dennery. — Bronislav Huberman. — Moritz Rosenthal. — Oskar Nedbal. — Zagreb kao kulturni, a prema tome i glazbeni centar naše države — a mogli bismo reći i Balkana, koliko ga neki ovamo uvršćuju — ne može se dovinuti, usprkos očevidnim naprezanjima mnogih, do onoga stepena koncertnoga života, koji bi ga bez sumnje pripadao. Možda uistinu postoji neki napredak u relaciji s prošlom sezonom, ali se ne možemo oteti pomisli, da to nije ono, što bi u punom smislu riječi bilo dostojno Zagreba. Pokušamo li barem navesti uzroke tome slabome zanimanju za ozbiljnu kako klasičnu tako i modernu glazbu, valja nam u prvom redu navesti ova dva uzroka: snažan razvitak tonfilma, ne toliko kao tehničkog izuma, nego upravo kao već zasebne umjetnosti, i drugo: neimaštinu novaca, barem po suvremenom poimanju za ovakvo čisto umjetničko-odgojno uživanje.

Na glazbeno-koncertni život u polovici ovogodišnje sezone, to jest od rujna prošle godine pa do početka 1931., osvrćem se ovdje koliko dopušta prostor.

Zagrebačka filharmonija održala je potporom Hrvatskog Filharmonijskog društva sredinom kolovoza prvi i početkom studenoga drugi svoj koncerat. Najsjajnija točka programa prvoga koncerta bila je bez sumnje u Zagrebu prva izvedba kompozicije ruskoga skladatelja Musorgskoga. »Slike s jedne izložbe« u instrumentaciji jednog od najboljih suvremenih francuskih skladatelja Mauricea Ravela. Cijela skladba sastoji se od deset kraćih glazbenih pijeca, kojima skladatelj karakterizira pojedine izložene slike na izložbi svoga prijatelja slikara Hartmana. Između jedne i slijedeće karakterizacije nalaze se t. zv. promenade; i to su također malene kompozicije, kojima je dužnost, koliko je moguće, povezati obje susjedne kompozicije ili u eventualnu jednoličnost ritma i motiva unijeti promjenu. Zagrepčani Boris Papandopulo u svojem »Previranju«, hoće tehnikom najmodernije orkestralne kontrapunkcije prikazati buđenje prirode u rano proljeće. Sama riječ »buđenje« donekle sputava izricanje objektivnoga suda u ovoj kompoziciji, jer je zaista u tome buđenju bilo čuti svakojakih tonova, ponajviše disonantnih. No jer je to moderna i za mnoge nedokučiva glazba, neka je sude oni, koji se u nju potpuno razumiju. Četvrta simfonija Johanesa Brahmsa djelo je snažnih akorada i odraz hladne, ali opet osjećajima to-

ple i bujne nutrine ovoga rodom Hamburžanina. Dosta je, ako za to, kao jedno od najboljih Brahmsovih djela, kažemo, da je pravi i nepatvoreni odraz čistoga i u glazbi dotjeranoga genija. Koncertom je dirigirao spremno ravnatelj zagrebačke opere g. Krešimir Baranović. — Drugi koncert je za nas još važniji od prvoga, jer smo na njemu upoznali zrelu kompoziciju Luje Šafraneka Kavića »Guslar«, koja je pisana za violinu solo uz pratnju orkestra. Četiri dijela ovoga djela razlikuju se jedan od drugoga načinom upletanja motiva i u svakom je stavku skladatelj dao nešto nova i karakteristična. Ovo je uspjela simfonijska obradba narodnog kola. Deveta simfonija Antona Brucknera veličanstveno je djelo, koje tek za niansu zaostaje za glasovitim Beethovenovim simfonijama, napose za Devetom kao krunom sveukupne simfonijske glazbene literature. U ovom nedovršenom Brucknerovom djelu snaga kompozitora izražavanja upravo zanosi, ona nas pod oblikom dotjerane svirke uzdiže u eterične visine i kao da nas taj glas glazbe unosi do Stvoriteljeva prijestolja. Ravelova preradba jednoga Straussova valcera. U toj preradbi i ako nešto sputana bečka melodika, ipak je došla do onolikoga izražaja, koji je potreban za potpuni uspjeh. Ovaj put je dirigirao g. Milan Sachs poznatim svojim dotjeranim umjetničkim načinom. Oba su koncerta priređena u velikoj dvorani Europa Palace tonkina, koja zbog svoje akustike najbolje odgovara orkestralnim glazbenim priredbama.

U dvorani Hrvatskog glazbenog zavoda priredio je 28. studenoga klavirni koncerat francuski pijanista Jean Dennery. Već sam uvid na stručno odabrani program dao je naslućivati, da je Dennery solidan umjetnik, o čemu smo se uistinu na koncertu i uvjerili. Partita u b-duru J. S. Bacha i Beethovenova sonata as-dur (opus 26.) djela su klasika, kojima je Dennery svojom proćućenom interpretacijom potpunoma dorasao. Naročito je treći stavak (Marche funebre) Beethovenove sonate odsvirao sa svom potrebnom tragičnom veličanstvenosti, koja je ovaj možda jednostavan, ali svakako snažan stavak uvrstila u red ponajboljih djela neumrloga genija. Paradiesovu »Toccatu«, koje je tipično djelce melodike zajedno s omanjim kompozicijama Debussya, Philippa, Delibesa i de Severaca zajedno s četiri melodiozne Chopinove balade odsvirao je Dennery načinom, koji mu daje svjedodžbu zrela umjetnika.

Događaj svoje vrste bio je koncerat Bronislava Hubermana, jednog od najvećih violinista sadašnjosti, koji je 29. studenoga održan u dupko punoj dvorani Zagrebačkoga Zbora. Huberman je odsvirao ove kompozicije: Beethoven, Sonata a-dur (opus 47. Kreutzerova); J. S. Bach, Sonata u g-molu (adaggio i fuga za violinu solo); P. I. Čajkovski, Violinski koncerat d-dur (opus 35.) i po jednu kompoziciju Elgara (La Capriccieuse), Brahmsa (Walzer) i Sarasate (Habanera). Prve tri kompozicije su čista klasična muzika, dok su posljednje omanje imale dužnost da Hubermana pokažu u malom, ali duboko osjećajnom poletu. Huberman svojom tehnikom zadivljuje, on vlada svima slušaocima nekom fascinacijom, koja ih čini bližima njegovoj svirci. Ona sveta tišina, što vlada golemom dvoranom za vrijeme Hubermanova muziciranja, dovodi nas u neposrednu blizini svirke slavnoga umjetnika. Mi osjećamo nesamo veličinu sjajno i savršeno interpretiranih djela, nego mi instinktivno čutimo, da do naših ušiju dopire zvuk ne možda prosječnog guslača, nego da je tosad tiha i umiljata, sad bučna i strastvena pjesma skupocjenog instrumenta u rukama majstora. Svi oni motivi, koji se u Beethovenovoj Kreutzerovoj sonati ponavljaju, svaki put su drukčije na posebni način Hubermanove umjetnosti predani nama, i time nam postaju i zanimljiviji i svježiji. Sa svojim pratiocem na klaviru Siegfriedom Schultzeom tvori Huberman jednu nerazdruživu cjelinu, koja što dalje muzicira sve bolje i bolje, dok svršetak koncerta — nakon puna tri sata — ne postani najzanimljiviji. I tada publika prisili velikog umjetnika, da dade još koju stvarcu, da se još za čas ponovi ono ugodno čuvstvo velike umjetnosti.

Moritz Rosenthal svirao je u Hrvatskom glazbenom zavodu 10. pro-

sinca zanimiv program, sastavljen od kompozicije Beethovena (Sonata c-mol, opus 111), Chopina (Sonata h-mol, opus 58; Mazurka, dvije Etude i Valse opus 42, koji je poznat pod imenom »Grande«), Liszta i svoje varijacije na teme Johana Straussa. I ako iz svirke Rosenthala, koji je u poodmakloj dobi, ne provejava mladenački elan, žar čuvstva i mnogo onih elemenata, za koje se u ostalom često prigovara mlađim i mladim klaviristima, ipak Rosenthal zapanjuje svojom tehnikom, rutinom i razumijevanjem kako kompozicija koje svira, tako i svih mogućih modulacija, što ih sa klavira može izvesti Chopinov Valse opus 42. svirao je savršeno: prelijevanje tonova pa jasno a opet nenametljivo označivanje melodije i na tehnički najtežim mjestima, ona preciznost i snaga udara na tipke, a kratko zatim jedva čujni drhtaj Chopinove gotovo i premelodiozne ljupke svirke pokazuje Rosenthalovu svestranost pri obradbi i vlastitom shvaćanju priznatih djela klavirske literature. Dobro posjećena dvorana prisilila je umjetnika srdačnim pljeskom na podosta dodataka.

Oskar Nedbal posljednji je put muzicirao u Zagrebu. Mi smo na tu činjenicu ponosni i to žato, jer nam je dana dužnost, da čuvamo zemne ostatke toga bez sumnje velikog i genijalnog muzičara. Nedbal je 18. prosinca dirigirao Zagrebačkom Filharmonijom. Mozartovu Simfoniju g-mol dirigirao je briljantno. Takav tempo i tako neposredno proživljavanje rijetko se može čuti. Finale (allegro assai) bio je savršena sinteza tempa, ritma i preciznosti. Slovačku suitu Viteslava Novaka (sastoji se iz pet dijelova: U crkvi, Među djecom, Zaljubljeni, Na plesu, U noći) i opet je dirigirao Nedbal s potpunim razumijevanjem svoje nacionalne glazbe. I tu se vidjelo, koliko mu je bliza slovačka melodika. Poznatu »Ouverturu 1812« P. J. Čajkovskoga iznio je Nedbal uz marno i predano sudjelovanje filharmoničara veličanstveno, pompozno. Tri odsjeka ove kompozicije (uvod, allegro i coda) prikazuju nam alegorijski nevolju, borbu i pobjedu. Dvorana Europa Palacea bila je puna otmjene publike, koja je oduševljeno pljeskala starome znancu Oskaru Nedbalu ne znajući, da je ovo oproštaj sa slavnim komponistom i dirigentom. Tek pet dana nakon toga Nedbal je tragično u jednom obnormalnom duševnom stanju završio svoj ovozemski život.

Svi ovi koncerti osim Denneryjevog bili su odlično posjećeni. No kako su aranžeri materijalno uspjeli, i da li su pokrili režijske troškove, druga je stvar A da su koncerti bili češći sumnjamo, da bi posjet bio i ovakav. Bez sumnje je to žalosno, i Zagrebu n e služi baš na čast.

Zlatko Dujmović.

KAZALIŠTE I UMJETNOST

DRAMSKE PREMIJERE ZAGREBAČKOG KAZALIŠTA.

Zanimiv bi bio prikaz dramskih noviteta sa svih naših gradskih pozornica, napose pak onih, koje su iznijele seoske i varoške diletantske družine ili grupe ad hoc udešene, jer bi se tako dobio općenit pojam o našoj dramskoj djelatnosti i nastojanju, a iz toga bi se moglo izvesti mnogo korisnih praktičnih zaključaka za rad oko katoličke drame i oko sistematskog odgajanja i izgrađivanja, a isto tako i oko organiziranja pučke pozornice, koja je u životu naših đačkih i omladinskih društava jedan od vrlo važnih faktora. No o tom će biti zgodnije govoriti koncem sezone, kad se skupi više aktuelnih podataka. Jer još nije vrijeme da se govori o kazališnom djelovanju kao i nekoj zaobljenoj cjelini, kad se nalazimo tek pri polovici sezone. Osvrnut ćemo se samo na dosadašnje premijere Zagrebačkog Kazališta na polju drame; kad se nije moglo to učiniti neposredno iza datuma, u kojima smo ih po prvi put vidjeli.

Običaj je, i to razložiti običaj, da publika, a s njom i kritičari promatraju drame pod vidom neke vrijednosti; to se nameće pogotovu, ako promatramo i uspoređujemo više dramskih priredaba. No da se uspješno odgovori na pitanje vrijednosti, treba biti na čistu s mnogim okolnostima, koje uvjetuju veći dio uspjeha, a s kojima jedno ili drugo

kazalište raspolaže. Tu u prvom redu dolaze u obzir glumačke (a s njima i režiserske sile), jer je dramska umjetnost svu važnost postavila u intepretaciju, uživljavanje i izražavanje.

Naše zagrebačko kazalište sa glumačkim silama stoji dosta visoko, ako ih usporedimo sa silama ostalih naših kazališta, a i mnogih inozemnih. Neke su njihove kreacije upravo nenadmašive. Ženske su sile jedna osobitost. To treba zahvaliti između ostalim odličnoj tradiciji, koja je za mlađe najbolja škola. S takvim silama dade se nešto učiniti, a ako se nije učinilo onoliko, koliko se moglo, krivi su odgovarajući faktori, koji te sile nisu znali dovoljno iskoristiti i koji im nisu dali mogućnost izražaja s prikladnim izborom drama i racionalnom raspodjelom uloga. Odavle upravo i započinje pravi razlog mnogih neuspjeha naše drame, pa odavle treba i da krene svaka kritika. Raspodjela uloga teče manje više pravim putem, ali najvažnije pitanje izbora kazališnih komada zaslužuje oštru kritiku. Izgleda kao da ni nema jednog kriterija, po kojemu se biraju kazališni komadi; izgleda, da se nitko ne brine da iskopa iz naše stare i nove dramatske književnosti, a isto tako iz stranih književnosti, one prave vrednote, za koje je pozornica i stvorena. Ljudi kao da ne vole, da traže, da ispravljaju, i da kazališnim odgovarajućim stvarima dadu dostojan oblik i realizaciju. Grabi se tu i tamo iz tuđine, jedan ili drugi komad, koji je bio reklamiran ili koji je na jednoj ili drugoj pozornici doživio »kolosalan« uspjeh. Za mjerilo kazališnih komada uzima se njihov momentani uspjeh u jednoj sredini, koja je sasvim drukčija od naše, pa se opravdano treba bojati za njegov uspjeh kod nas. Dosta kazalište ne mora svu svoju pažnju posvetiti ukusu publike, nego taj ukus mora ono samo odgajati i stvarati. Ali je kud i kamo pogrešnije oslanjati se na ukus publike strane, tuđe i »prefine« (ne toliko u umjetničkom smislu, koliko u kompliciranosti života, životnog shvaćanja i osjećanja), pa na taj ukus htjeti naučiti našu publiku. Pogrešno je gledanje u daleke daljine i upravljati svoje vladanje prema dalekom »uzoru«, a pri tom ne vidjeti niti dva koraka ispred sebe, jer u tom slučaju čovjek može lako da sebi i drugima skrha vrat. Ovo sve ne znači, da se moramo ograditi od cijeloga svijeta i zakukuljiti u svoju mizeriju. Naprotiv, nama su potrebni plodovi tuđih kultu-

SCENA IZ SHERIFFOVE DRAME: NA KRAJU PUTA

ra i stečevina stranih nacija, ali pravi pozitivni plodovi i pozitivne stečevine, koje će nas obogatiti i podignuti, a ne poremetiti ekvilibrij naših raspoloženja i shvaćanja i pokvariti i ono malo ukusa, što u nama živi. Velika svjetska djela treba da svi mi vidimo, pa da zatim stvorimo još veća djela. No eto baš je nedostatak izbora kazališnih komada kod nas u tome, što takve velike komade nismo vidjeli. Ne moraju ti komadi biti »moderni« ni hipermoderni, u kojima će se vratolomno nizati slike i nejasna raspoloženja bez produbljivanja i osjećaja, nego treba da budu umjetnine. Ali ako ni to nisu, neka barem obrađuju jedan problem nama blizak i na način ispravan i realan, jer bi tad imali praktične koristi i zadovoljstvo, ako ne bismo doživljeli umjetničkih užitaka. No uglavnom umjetnička vrijednost kazališnih dosad iznesenih djela ni njihov stav prema problemima, koje obrađuju, ne mogu da zadovolje.

S druge strane odmah upada u oko, da među ovosezonskim dramskim novitetima nema niti jedno djelo iz domaće dramske literature. Nije međutim moguće, da mi nemamo dramski vrijednih stvari, treba ih samo pronaći! I u staroj našoj literaturi našlo bi se dobrih kazališnih igrokaza, koji uz kakvu modifikaciju mogu da postanu vrlo efektni i jaki. (Za primjer neka nam posluži gostovanje osječke kazališne družine sa »Rodoljubcima«, koje je preradio i režirao dr. Gavella!).

Da nabrojimo ovosezonske premijere: Vautel »Naš župnik kod bogatih« (7. studenoga), S. Maugham »Sveti plamen« (12. studenoga), V. Katajev »Kvadratura kruga« (19. studenog), Z. Nalkowska »Kuća žena« (prikazano dne 1. listopada), Moliere »Škrtac« (21. listopada. Nanovo uvježbano), Wedekind-Falkenberg »Lulu« (25. studenoga), E. Boudet »Slabi spol« ... Englezi i Francuzi! Jedan Rus, jedna Poljakinja, jedan Nijemac. — Molierov »Škrtac« u novoj podjeli uloga sa Cilićem u naslovnoj ulozi jedina je klasična stvar. Za njim se žuri »Naš župnik kod bogatih«, koji od novih igrokaza ima najviše uspjelih scena i dosljedno ocrtanih karaktera: župnik Pellegrin, biskup Libuer i kardinal uspjeli su pozorišni likovi. Karakterni i primitivni župnik staroga kova, tu i tamo karikiran kao i ostala lica zbog komične pozadine čitavog komada, našao je vrlog interpretatora u A. Ciliću. Komedija je doživjela i među publikom priličan uspjeh. — »Sveti plamen« je drama, u kojoj se raspravlja omiljeli problem nekih psihologa: ubistvo iz ljubavi i samilosti. Ovdje majka otruje sina, a taj njezin očajni gest odobrava auktor zajedno sa svim licima, koji u drami igraju, pa treba i njih i auktorovu tezu osuditi. — »Kvadratura kruga« prikazuje apsurd »registrovanog braka« (kakav se provodi u Rusiji), koji nije shvaćen kao sakramenat, nego kao združenje bića srodnog karaktera, iste političke platforme i radnog kontakta. Radnju i osobe simetrijski postavljene upravlja auktor kao mehaničke lutke suhim razumom, da može izvesti ironičku komediju o Rusiji. — »Kuća žena«; osam tipova ženskih, od kojih svaka nosi poseban svijet u svojoj duši, povezuje auktorica u jedinstvenu cjelinu kidajući tkiva njihova mozga i srca i razotkrivajući mračne kuteve ženske duše, koje neispravno generalizira. »Svršetak puta« je zgoda sa bojnog polja iz godine 1918. (»Kuća muškaraca«!), u kojoj se ipak prilično diskretno prikazuje bijeda i jad rata. — »Lulu« je kombinacija od dvije drame, a prikazuje uspinjanje i propadanje žene-zvijeri, zbog koje se ubijaju na pozornici, ništa manje nego četvorica. — »Slabi spol« je ležerna komedija, u kojoj se nastoji izrugati slabi spol — muškarce, koji se žene na bogato, a u isto vrijeme i sam brak koji je sklopljen zbog novca.

Istaknuti nam treba kao jednu od odličnih gluma i stvari dobru izvedbu već spomenute Sheriffove drame.

Trebalo bi potanje analizirati svaku dramu posebice, istaknuti ono nešto pozitivna, što se tuitamo zablista, procijeniti umjetničke vrednoste i nedostatke, a isto tako razglobiti teze, koje auktori direkte ili indirekte tretiraju. No i to bi imalo smisla i značenja tek za one, koji su sve te drame gledali i koji ih poznaju. Zaključit ćemo sa nadom, da će nam drugi dio sezone donijeti nešto boljega i vrijednijega.

L. P.

IDEJE I POKRETI

KATOLIČKA OBNOVA U FRANCUSKOJ. Pod naslovom »Povratak vjerovanju« objavila je friburška »Liberte« nedavno članak, povodom konference biskupa msgra Baudrillart-a u Genevi, o katoličkoj obnovi u Francuskoj i intelektualnoj eliti. U svom predavanju na internacijonalnoj katoličkoj sedmici u Genevi msgr. Baurdrillart iznio je objektivno i trijezno, bez ikakvih iluzija, religioznu obnovu u francuskom intelektualnom društvu. U literaturi, kraj mnoštva blata, postoji jaka katolička struja, koja, doduše, ne stvara prvorazredna klasična djela, ali čija je misao i ideja proistekla iz najčišćih izvora kršćanstva. Na visokim katedrama znanosti i umjetnosti predavaju učenjaci, koji se ni najmanje ne ustručavaju da priznadu svoje vjersko uvjerenje, kao na pr. glasoviti profesori i najbolji pravni stručnjaci Francuske Le Fur na pravnom fakultetu u Parizu, te Georges Renard na pravnom fakultetu sveučilišta u Nancy-u; najugledniji predstavnici historičkih nauka su katolici; vrlo su brojni dobri vjernici učenjaci u području fizike i drugih prirodnih nauka; veliki i priznati filozofi rehabilitiraju filozofiju sv. Tome Akvinskoga; glasovite revije, koje su nekoć propagirale racijonalizam i t. zv. slobodnu misao, otvorene su sada piscima, koji u vjerskom pogledu besprijekorno pišu. Ateizam i skeptički diletantizam ne prodire tako lako u suvremenu generaciju kao nekad. Oni, koji čitaju živote svetaca i koji se bave proučavanjem i produbljivanjem vjerskih dogmi, ne izazivaju onog »sažalnog« smiješka ili prezira kao nekad; katolički liječnici nisu više nikakva rijetkost, a lurdska se čudesa više ne poriču i sve ih se više nazivlje njihovim pravim imenom.

Previranje je u suvremenoj misli u korist katolicizma postalo stalni i neumoljivi fenomen, koji se blagotvorno odsijeva u onom mnoštvu vjernih duša, kojima treba suvremenih primjera, da se učvrste u svojoj privrženosti i odanosti objavljenoj istini.

Kada je Napoleon iza bezboštva, koje je vladalo u Francuskoj pod konac 18. vijeka te iza grozota revolucije, sklopio s Vatikanom konkordat, ovaj nije ni najmanje rekristijanizirao Francusku, nego samo stvorio preduvjet za to. On je samo otvorio crkve, u koje zatim skoro nitko nije zalazio. Visoki krugovi, prožeti do srži liberalizmom, bili su zaprepašteni ovim Napoleonovim aktom. General Murat, jedan od šefova francuske pobjedonosne vojske, usudio se da javno prigovori: »Napoleon stavlja kukuljicu na glavu«. Revolucija je istjerala vjeru, a konkordat je nije povratio natrag. Chautebriand je u svojoj glasovitoj knjizi: »Le genie du christianisme« povukao zaključke, koji ne odgovaraju stvarnosti o stanju duševnosti na početku devetnaestoga stoljeća. Kršćanski prizori, koje nam on tako krasno prikazuje, nijesu ono, što je on u istinu vidio, nego što je on želio da vidi. Njegove su divne slike tek jedan proglas; on je htio privući javnost k vjeri, prikazujući ljepotu kršćanstva. Njegova knjiga doduše nije bila bez efekta, ali ona nije ni proizvod svoga vremena.

Povratak Bourbonaca nije mnogo poboljšao situaciju u religioznom pogledu. Katolicizam je postao doduše državna vjera, ali je samo to i ostao. Vjerskim ceremonijama prisustvovale su redovito sve svjetovne vlasti, ali su mnogi visoki funkcijoneri nosili na usnama Voltairov smiješak. Službena vjera nije prodrla u duše Francuza. To se najbolje vidi po tome, što je poprečno na 400 slušača visokih škola u Francuskoj pristupalo o Uskrsu na sv. pričest tek njih 15-20 i to kriomice. Tek pobjedom romanticizma, kad je smisao i interes za spiritualnost u Francuskoj porasao, javljaju se u razdoblju od g. 1830.-1848. tri velika borca za religioznu misao i to: Lamennais, Lacordaire i Montalembert. Lamennais je na pr. bio za cijelog svog života borac za religioznost, samo što je tek u nekim prvim svojim djelima ortodoksan, dok je u kasnijim svojim djelima nakon sukoba sa hijerarhijom zabludio, ili je ipak uvijek ostao na stanovištu pozitivne religioznosti. Lacordaire je pak neumorno radio i grmio sa propovjedaonice katedrale Notre Dame, a Montalembert

sa parlamentarne govornice. Ipak ovi golemi napori nisu mogli da slome nevjeru, koja je bila duboko prodrla u francusku dušu.

Prava je religiozna renesansa započela u Francuskoj tek koncem devetnaestoga stoljeća i nastavilo se u dvadesetom vijeku sve do danas, možda nešto laganim tempom, ali zato sigurno, osvajući sva područja misli. Sa svih su se strana mladi i svijetli umovi obraćali na praktični katolicizam, a u isto je vrijeme nevjera diskreditirana u onim istim krugovima, gdje je prije neograničeno vladala. Filozofija se Voltair-a i Enciklopedije napušta, a oni, koji su u svom liberalizmu najokorjeliji, moraju priznati snažno jačanje religiozne misli, naročito među omladinom. Neki je ateist čak javno ustvrdio, da je većina pisaca u Francuskoj evidentno spiritualističkog smjera, i da nijedna važnija francuska revija ne bi uvrstila članka, gdje bi kategorički bila osporena egzistencija Boga i spiritualnost našega duha. Ovaj protivnik je završio sa slijedećim priznanjem:

»Veliki uspjeh književnosti zasluga je braniča vjere. Literatura se antiklerikalaca ne prodaje. Velike filozofske smotre su katoličke. Elita je katolička!« Ove su konstatacije veoma utješne, a mora im se nadodati to, da ovaj katolicizam nije površan. Oni, koje smatraju katolicima, stvarno prakticiraju svoju vjeru. Na velikim se školama broj studenata, koji vrše svoju uskršnju dužnost iz godine u godinu povećaje. Pa ako za sad broj slušača medicine nije u tom pogledu velik, zato je zamjeran broj na pravnom (Ecole de droit), politehničkom (Ecole pohytehnique) agronomskom (l' Institut agronomique) fakultetu itd. Dapače je većina slušača u Saint-Cyr-u pristupila o Uskrsu na sv. ispovijed i pričest. Plemstvo je gotovo u cjelini katoličko a visoka je buržoazija predobivena za praktično kršćanstvo. Srednja je buržoazija, osobito ona, koja proistječe iz oficirskih, magistratskih i advokatskih krugova, također u većini religiozno praktična. Sitna je trgovačka buržoazija dobrim dijelom, osobito ona u provinciji, katolička, manji je dio slobodno-mislilačka, dok je u većini indiferentna prema vjeri. Antiklerikalci također počinju bivati u manjini u svim kategorijama nižega činovništva.

Ali velike mase proletarijata, osobito onog u pariškim predgrađima, kao da se ne mogu trgnuti naprijed u tom pogledu, te kao da izbjegavaju svaku ideju religiozne obnove. Međutim, posebni apostoli vrše goleme napore, i to, hvala Bogu, ne bez uspjeha, među tim poganima moderne civilizacije. Religiozna se geografija u departmanima doduše nije osjetljivo promijenila, jer se baš svuda još ne osjeća dosta jako utjecaj katoličke renesanse intelektualnih krugova. Ipak, osobito iza rata, uklonjene su u većini departmana mnoge antiklerikalne predrasude, te je svećenstvu u tom pogledu mnogo olakšan trud u njihovom vjerskom apostolatu, koji je, naročito u zadnje vrijeme, kod inače uzornog katoličkog francuskog svećenstva, vrlo mnogo porasao.

Katolička je obnova francuske elite tek prva etapa potpune vjerske obnove čitave Francuske. Ona kao svaki veliki događaj u historiji Francuske, dolazi odozgor, a to je dobar znak sigurnog uspjeha. Msgr. Baudrillart je završio svoja predavanja sa izjavom, da je cilj generacije u 1931. godini — ponovno osvojiti mase ...! Francuska se u religioznom pogledu nalazi na jednoj svijetloj stranici svoje povijesti.

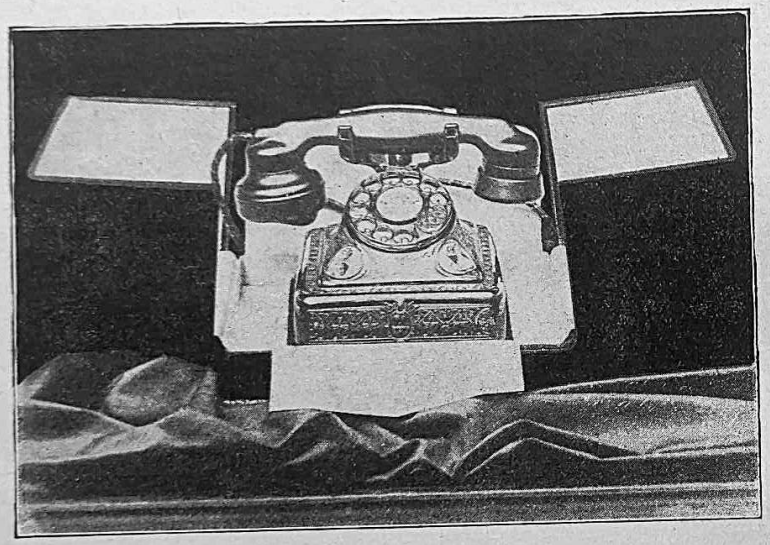

DAR AMERIKANSKIH KATOLIKA NJ. SV. PAPI: TELEFON OD ZLATA

SOCIJALNO GOSPODARSKI PREGLED

KARAKTERISTIKA DANAŠNJEG GOSPODARSTVA SJEDINJENIH DRŽAVA (U. S. A.) U ovome broju »Luči« nalazimo par članaka, koji će u čitatelja bez sumnje pobuditi interes za Ameriku, bolje Sjedinjene Države Američke, zemlju, koja nam je danas unatoč napretku tehnike još uvijek tako daleko, da pričanje o njoj zvuči kao priče o nekoj učaranoj zemlji preko sedam mora i preko sedam planina. Kako je urednik želio dati po mogućnosti što relijefniju sliku te goleme zemlje, zaželio je da se nešto napiše i o ekonomskim mogućnostima te velike države, da bi tako i ostali članci dobili potrebnu pozadinu.

Kada je pao na mene izbor, da izvršim tu namisao urednika, odmah sam bio svijestan, da je presmiono bez prethodnog opširnijeg studija pisati o tako složenom gospodarstvu i još k tome u samih stotinjak redaka. Ali kad je baš urednik htio (valjda potaknut jednom dobronamjernom kritikom) da bude i »gospodarstvo«, ja ću u par kratkih poteza pokušati, da upozorim nekoliko važnijih momenata, koji američkom gospodarstvu daju posebno mjesto u svjetskoj privredi.

*

Ako hoćemo govoriti o gospodarstvu Unije u prvom redu moramo misliti, rekao bih na neizmjerne prirodne mogućnosti. Ta država obuhvaća skoro 10 milijuna četvornih kilometara (dakle 40 puta više nego Jugoslavija) zemlje pod takovim klimatskim prilikama, koje su vrlo pogodne za gospodarstvo. Na toj golemoj površini susrećemo bezbrojne radnike, te nalazišta korisnih ulja i plinova. Tu zemlju sa dvije strane oplakuju oceani, a ispresijecana je golemim rijekama i šumovitim brdima, kao i golemim plodnim ravnicama. Njezina unutrašnjost krije goleme količine svih ruda, pa i onih najskupocjenijih. Dakako, da su svi ti uvjeti pogodovali razvitku snažnog gospodarstva. Pučanstvo se množilo iz dana u dan i kada je pred nekoliko godina doseglo 100 milijona ljudi, koji dođoše sa svih strana svijeta, ta je država predstavljala ideal ekonomske samostalnosti ili t. zv. autarhije, što znači da su se u zemlji u dovoljnoj količini proizvađali svi produkti, koji su potrebni za život i da je zemlja mogla udovoljiti svoje potrebe bez pomoći stranih zemalja. Već u to doba broje Sjedinjene Države do 300 hiljada poduzeća, sa desetak milijona radnika. Ali nije to bila još kulminacija razvoja Sjedinjenih Država. U vrijeme svjetskog rata u Evropi nastaje kriza produkcije. Radna snaga nalazi se na ratištu, a dosada kovinske industrije pretvorene su u tvornice materijala za ubijanje ljudi. Svježa i bogata Amerika dolazi u zavidan položaj. Njezinoj industriji se otvaraju bogata tržišta i produkcija se silno diže. Sjedinjene Države se industrijaliziraju i postaje pretežno industrijska zemlja. Zlata su Sjedinjene Države uvijek imale dosta, ali sad je u Ameriku došlo i evropsko zlato, koje je svadljiva Evropa dala u zamjenu ne sa-

mo za kruh i odijelo, nego i za oružje. Poslije rata u Sjedinjenim Državama postoji veliko obilje i stvara se krilatica o »vječnom prosperitetu«.

Međutim se već u to doba nadoše stručnjaci, koji su tvrdili da je kapacitet američke industrije veći nego što je konzumna snaga američkog tržišta. Vrijeme je pokazalo da su ti zloguki proroci ovaj put imali pravo. Sjedinjene Države su proizvodile strašno mnogo. Kupovalo se također mnogo, ali su skladišta postala pretijesna i najednom se industrijalci nađoše pred dilemom: ili i dalje gomilati robu, koja će stajanjem gubiti i na kvalitetu ili reducirati dio radnika. Industrija i kapital nemaju srca za bijedu otpuštenog radnika, jer su se tako u Sjedinjenim Državama najednom našli milijoni nezaposlenih radnika. Ali i taj put nije bez opasnosti. To se odmah pokazalo na djelu. Otpušteni radnik nema plaće i on ne može da kupuje i troši. To su odmah osjetili i tvorničari, jer se njihova roba i dalje neprodana gomilala na skladištima. Nastupilo je novo otpuštanje radnika i još veća kriza tržišta. Počeo je nagli pad niz strminu i taj pad se i danas nastavlja. Rezultat je oko 10,000.000 besposlenih radnika. Ako računamo da jedan radnik uzdržava trojicu ili četvoricu ljudi, tada je slika još poraznija.

Međutim to ni izdaleka nije cjelokupna slika razvoja gospodarskih prilika Amerike. Ima još mnogo uzroka teškoj gospodarskoj krizi, koju danas preživljavaju Sjedinjene Države.

*

Kad bi htjeli dublje istraživati uzroke ove krize morali bi okriviti i američki gospodarski sistem. Amerika je kapitalistička zemlja. Tamo vrijedi princip slobodne konkurencije u čitavoj njegovoj oštrini, a briga za neuposlene uopće ne postoji. Čak država o tome i ne vodi računa.

Tipične pojave kapitalističkog sistema su američki karteli i trustovi. Kartel poznamo i mi u Evropi, dok su trustovi našli najbolji teren u Americi. Tamo trust stvara u većini slučajeva sposoban pojedinac. On podigne recimo tvornicu, koja mu dobro nosi. Udruži se sa drugim tvorničarom, trećim, četvrtim, petim i šestim, sve dok u jednome kraju ne dobije većinu proizvodnje u svoje ruke i ne samo da se bavi proizvodnjom, recimo strojeva, nego kupuje i rudnike i željeznice, osniva banku, i talione željeza, i tako postaje gospodar situacije. Kad vidi da je dovoljno jak tada se sa svom snagom baca na uništenje svih drugih poduzeća njegove struke. Pri tome se ne pozna milosrđa. Pljačka se obavlja do kraja bez obzira na poteškoće. Klasičan je primjer, da jedno željezničko društvo u svome području uništava drugo slabije društvo na taj način, što svu robu prevozi besplatno. Ako se protivnik još drži, tada se još plaćaju premije onima, koji hoće da kod jačeg prevoze robu. Jasno je da onome drugome ne preostaje nego da se pridruži jačemu ili ako je prezadužen hitac u glavu. Trust iza toga povisuje cijene prevoza i kroz par mjeseci su bogato naplaćeni svi oni izdaci za one dane dok se vozilo badava.

I tako to pljačkanje ide u beskonačnost.

*

Malo više smo govorili o tome kako današnje američko gospodarstvo stupa skliskim stazama. Možda se ipak tko propitao, kako Amerikanci kane slati na put tome zlu?

Američanin nije puno razmišljao. Njemu je u krvi konkurencija. Borba o svjetska tržišta konkurencijom. Da uzmogne konkurirati on sprovodi skrajnju mehanizaciju posla i time snizuje proizvodne troškove, pa na evropsko tržište baca robu sa kojom ruši dosadašnje cijene. Samo da iznesemo slučaj sa žitom. Strojevi su pomogli da se za žitnu kulturu osvoje goleme prerije, koje se prostiru od srca Sjedinjenih Država, pa do velikog Tihog oceana, stotine tisuća kilometara četvornih! Ti golemi prostori su prava tvornica žita. 100 kilograma žita američkog farmera (nisu to više oni stari farmeri sa malom farmom to su danas zakupnici koji obrađuju u svojoj režiji stotine i tisuće kilometara četvornih) ne stoji više od 100 dinara. Zar mi možemo konkurirati tim cijenama? Zar ima izgleda da ćemo sa svojim primitivnim gospodarenjem to ikada smoći!

Kazali smo: danas je Američko gospodarstvo bolesno. Ali kazali smo i to, da su bogatstva te zemlje golema. Samo nekoliko brojeva.

Godišnji prihod svakog stanovnika Sjedinjenih Država je dinara 106.408, Engleza dinara 19.500, Nijemca dinara 18.000, Francuza 17.000, državljanina Jugoslavije samo dinara 7.020.

U banke ulaže 53 milijona ljudi, a uložaka ima 28 miljardi dolara (dolar danas vrijedi preko 56 dinara) — 67 milijona ljudi je osigurano na 103 miljarde dolara. — Inozemstvo Sjedinjenim Državama duguje 17 miljardi dolara. — U. S. A. imaju preko 30 milijuna automobila, 20 milijona telefonskih aparata, troši se godišnje stotinjak miljardi kilovata električne struje, a električne naprave vrijede 11 miljardi dolara. — Godišnje Amerikanci potroše milijardu dolara za kino ulaznice, za slatkiše, za knjige, za kozmetiku.

Cjelokupni narodni imetak U. S. A. cijeni se na 300 miljardi dolara ili 20.340 miljardi dinara.

I. B.

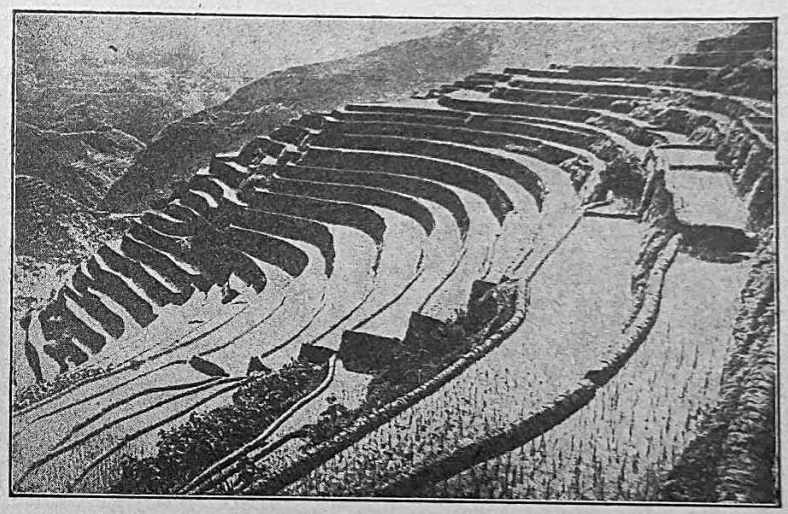

BOGATSTVO AMERIČKIH KOLONIJA: TERASE RIŽE NA FILIPINIMA

ZADRUŽNA SVIJEST, GODINA I. Početkom 1930. godine ponijela je željeznica diljem naše lijepe domovine prvi broj »Zadružne Svijesti«.*

Zadružna Sveza, koja je svojim desetgodišnjim radom (osnovana je 1920. godine) prikupila u svoje krilo preko 100 zadruga s više tisuća članova, osjetila je potrebu življe veze sa svojim zadrugarima. Tako je eto došlo do izdavanja ovog časopisa, otmjenog formata, kao i naslovne stranice, dobro uređivanog i po sadržaju vrlo raznolikog, da udovolji svojoj zadaći.

»U prvom redu ima naše glasilo zadatak, da kod zadrugara budi pravu zadružnu svijest«, uvodne su riječi Z. S. Tome je zadatku dovoljno udovoljeno, donoseći u svakom broju članke o zadrugarstvu. Navest ću ih nekoliko: Z.: Rochdalski pioniri; Z.: Osnivač seljačkog kreditnog zadrugarstva; Pakaci: Zadrugarstvo kao temeljna oznaka poljoprivredne djelatnosti u Danskoj i još drugi članci iz pera dra Juretića, M. Ujevića i dr.

»... Ovaj naš list ima zadaću da donosi pouku iz svih grana gospodarstva...« veli se dalje u uvodniku. Ali vidimo da je s te strane šire polje: uz posve stručne članke (dr. Gračanin: O umjetnim gnojivima, veterinarski član-

*) Uprava i uredništvo »Zadružne Svijesti« je na Trgu Kralja Tomislava broj 21. Zagreb II.

ci iz pera S. Šštitića i dr.) ostali članci: dr. Argil: Može li Hercegovina živjeti od zemljoradnje; pa Podlistak (Sizif: Što je nekad Relković pisao o Slavoniji); M. Ujević: Knjiga temelj narodne prosvjete); Prosvjetni kutić i t. d. zasijecaju u razna područja.

Vidimo da je sadržaj bogat i raznolik, te po sadržaju, kao i po stilu pisanja, takav da Z. S. može čitati i da Z. S. može zanimati i ostale, a ne samo zadrugare. Što više, mi, koji se spremamo za našu budućnost i kojih će se djelovanje najviše kretati na selu i među seoskim svijetom, i dužni smo da pratimo literaturu koja zalazi među seljaštvo, da tako budemo u vezi jedan sa drugim te složnim silama poradimo oko podizanja sela.

O. P.

ĐAČKI SVIJET

NAREDNI KONGRES U BRATISLAVI. (Mi i međunarodno gibanje katoličkih đaka). U današnje vrijeme osjeća se sve više potreba internacionalnog saobraćaja, koliko zbog kulturnih tečevina i napretka civilizacije, toliko i zbog socijalnih, političkih, ekonomskih i religioznih aktivnosti. Pojedine nacije, koje su težile da se riješe od utisaka i podložnosti drugih nacija, sada kad su zadobile (bar teritorijalnu) slobodu i autonomiju, osjećaju da za pravi napredak na bilo kakvom polju i za pravo ostvarenje misije, koju im povijesni razvoj i položaj određuje, potrebuju što življu kolaboraciju sa što većim brojem drugih nacija, pa ako je moguće i sa čitavim svijetom. Ta izmjenična suradnja i sporazum potrebit je i za rješenje mnogih općenitih problema, da bi se tako po mogućnosti otklonio ili bar ublažio sraz, koji konkurencija i pretencioznost pojedinih narodnih grupa kao i njihove političke, socijalne i kulturne okolnosti neminovno za sobom nose. Na taj način vidimo danas na svakom polju težnju međunarodne suradnje i međunarodnih regulacija i garancija. Mnoga moderna sredstva, koja je novo vrijeme za sobom donijelo, omogućuju to kao i samo duhovno raspoloženje, koje je veliki svjetski rat zajedno s velikim socijalnim i političkim trzavicama u ljudima stvorio. Mnogi narodi u tom međunarodnom radu morali su silom prilika da zaostanu, jer su im preča bila rješenja mnogih dnevnih pitanja čisto interne naravi, koja su bila vitalna i ticala se samog opstanka njihovog. A tek nutarnje sređenje prilika daje kuražu i mogućnosti da se čovjek baci u vrtlog općenitog stremljenja, da podigne svoj glas pred međunarodnim forumom nastojeći općoj ljudskoj zajednici i njezinoj duhovnoj izgradnji utisnuti pečat svojih individualnih stečevina i duhovnog i moralnog bogatstva.

Kao što je u pitanju pojedinih nacija i država, isto je tako i u pitanju pojedinih organizacija. Zato je upravo i u našim internim prilikama preokupiranosti razlog slabog interesa naše đačke organizacije za međunarodnu saradnju. U Pax Romani, glavnoj centrali katoličkih akademskih udruženja, bili smo doista odavna upisani i učlanjeni, ali više kao pasivni posmatrači nego kao aktivni članovi s velikim namjerama i pretenzijama. Primali smo pisma iz centrale, dopisivali smo se čak i sa mnogim ostalim udruženjima katoličkih studenata kod raznih naroda, ali bez specijalnih želja i namjera. Ali novije prilike i u tom pogledu idu na bolje, pojačavaju naš interes i iza mnogih nutarnjih kristalizacija traže da se naša aktivnost i na tom polju pojača. Kao naravna potreba suvremenih prilika među internacionalnim katoličkim đaštvom, nikla je upravo od naših predstavnika na jednom kongresu Pax Romane ideja o formiranju posebne grupe slavenskih katoličkih studenata, kojima položaj, kulturni razvoj stvari, a napose vjersko stanje nalaže posebnu ulogu i posebne smjernice djelovanja. U toj slavenskoj kolaboraciji nameće se i nama posebna zadaća, a naš interes postaje intenzivniji, jer u rješenju mnogih problema opće slavenskih, napose problema vjerskih: pitanje unije i odnosa katolika i pravoslavnih, koje se pitanje može smatrati pitanje katolika Slavena par exellence, leži početak rješenja i mnogih čisto naših problema. Stoga je i naša centrala osobitu pažnju posvetila prvom sastanku slavenskih akademičara u Krakovu u Poljskoj, gdje je politički i

formirano međuslavensko studentsko udruženje i gdje su udareni prvi temelji i prve smjernice za rad. Drugi kongres, koji je prošlih ferija održan u Ljubljani i koji je upotpunio i detaljnije opredijelio ulogu i cilj tog međuslavenskog rada za Crkvu i Slavenstvo, posjetilo je dvadesetak Hrvata, koji su i u predavanjima i u radu kongresa cjelokupnoj zajednici pridonijeli i svoj kamičak. Što dalje. to jači mora da bude taj rad: to traže opće prilike, a u prvome redu to moramo nastojati i tražiti sami. Eto će valjda već na godinu biti kongres slavenskih katoličkih akademičara kod nas tu u Zagrebu! Ove godine u srpnju održat će se treći kongres u Bratislavi u Slovačkoj, koji će biti još jedan korak naprijed u općem slavenskom radu, a koji treba da znači i korak naprijed u našem interesovanju, našem htijenju i aktivnosti.

Još prije samog kongresa u Bratislavi trebalo je riješiti mnogo pitanja organizacijske i ideološke naravi, zato je »Sekretarijat Slavenskih Katoličkih Akademskih Organizacija« sazvao konferenciju delegata pojedinih organizacija učlanjenih u njemu, koji su se sastali u Bratislavi dne 1. veljače ove godine. Konferenciju je vodio prof. Tone Krošl, koji je ujedno bio i delegat slovenskih udruženja iz Ljubljane; od Poljaka su prisustvovali Ignacij Krušinski, negdašnji glavni sekretar, Karol Pienjkovski, sadašnji internacionalni sekretar poljskog udruženja »Odrodzenie«, i Silvestar Karalus; Čehe je zastupao Karel Fiala, predsjednik udruženja katoličkih čehoslovačkih studenata i predsjednik Češke Akademske Lige; Slovaka je bilo više, dr. K. Klinovski, F. Galan, J. Cicker, dr. Đurčanski i t. d., a delegat Đačke Lige iz Zagreba bio je Luka Perinić. (Ukrajinci nisu mogli prisustvovati konferenciji, pa su zato poslali pismeno svoje želje i mišljenja).

Svi su delegati izvijestili o suvremenom stanju organizacija, koje zastupaju što je bilo od osobitog zanimanja, jer se tako upoznava rad drugih udruženja. vide se njihove metode i uspjesi, kao i vlastite nedostatke i potrebe novih oblika i novih nastojanja, koja su već kod drugih realizovana. No najveći dio konferencije obuhvatila je debeta okolo statuta Sekretarijata, jer ta dvogodišnja međuslavenska organizacija još do danas nije imala fiksiranih pravila. Upotrijebila su se dosadašnja iskustva i nastojale eliminirati sve zapreke, koje bi smetale budućem zajedničkom radu. Nacrt pravila izradio je profesor Kuret N. i dr. Stele. Po pravilima se sekretarijat sastoji od glavnog sekretara, duhovnika i delegata iz svih narodnosti učlanjenih u njemu, a on prelazi od jednoga naroda k drugomu jednim uobičajenim redom i prema potrebama. Sekretarijat stvara od vremena na vrijeme razne komisije, kojima povjerava studiranje i riješavanje raznih aktuelnih pitanja. Pravila prikazuju kompetenciju i način odnosa raznih organizacija međusobno, koju stvar zbog mnogih najrazličitijih komponenata i motiva i različitih prilika nije bilo tako lako udesiti. Tekst statuta donijet ćemo u jednom od narednih brojeva »Luči«.

Drugo važno organizacijsko pitanje ticalo se zajedničkog glasila. Novopokrenuto glasilo jednostavno zbog financijalnih razloga ne bi moglo tako lako da prosperira, zato se došlo na sretnu ideju, da službeno glasilo Sekretarijata bude đački list one narodnosti, koja za dotičnu godinu ima Sekretarijat u svojim rukama. U tom glasilu će se rezervirati ili priložiti stalni dio prostora za službene vijesti iz Sekretarijata, a bit će po mogućnosti (tiskarske tehnike) štampane na jezicima, kojima su pisane. Jer je ove godine Sekretarijat u rukama Slovenaca, službeno će glasilo biti njihov đački list »Rast«, do godine kad Sekretarijat bude u Slovačkoj, bit će »Rozvoj«, a kad bude kod nas, bit će naša »Luč«. Na taj će način međusobno upoznavanje preko listova biti vrlo mnogo olakšano, a isto tako i upoznavanje ostalih slavenskih jezika. Svi ostali đački listovi uvijek će imati stalnu rubriku za vijesti iz Sekretarijata, koji će im ih od vremena do vremena dostavljati.

Druga edicija Sekretarijata je godišnjak, u kojemu se nalazi detaljni izvještaj o kongresu i predavanja štampana jezikom, kojim su održana. Nedavno je u Varšavi izašao izvještaj o prvome kongresu Sekretarijata u Poljskoj, a koncem veljače izlazi u Ljubljani izvještaj o drugom kongresu. Tko se zanima za to, može da kod internacionalnog se-

kretara naše Đačke Lige naruči jedan ili drugi ili jedan i drugi godišnji izvještaj. Isto bi tako idealno bilo, kad bi se što veći broj naših akademičara, akademičarki, teologa i đaka pretplatio svake godine na mjesečno službeno glasilo Sekretarijata. Sporazumom je određeno, da će svi ti dobivati list u onoj cijeni, u kojoj ga primaju đaci one zemlje, u kojoj list izlazi. I tu pretplatu mogu da izvrše preko Liginog internacionalnog sekretara.

Da izmjenično upoznavanje bude što življe i intenzivnije, govorilo se o što većoj »izmjeni đaštva«. Taj rad u praksi već provode neke organizacije. Mi na tom polju još nažalost nemamo ništa. Slovaci na primjer imaju poseban odbor i poseban fond, koji omogućuje svojim đacima, da studiraju u drugim slavenskim zemljama i da tako uče njihov jezik, običaje, kulturu. Zbog toga je Slovacima stavljeno u dužnost, da izrade praktičan nacrt o jednom općeslavenskom fondu za izmjenu đaka i da ga podnesu narednoj sjednici Sekretarijata. Oni u Bratislavi izdržavaju dva poljska đaka. I kod nas bi se u tom smislu moralo poraditi i tu akciju spojiti možda s akcijom Domagojskog konvikta.

O položaju ženskih organizacija u Sekretarijatu, o pitanju skautskih katoličkih udruženja kod pojedinih naroda i o njihovoj zajedničkoj suradnji, o odnosu Sekretarijata prema eventualnoj interslavenskoj organizaciji seniora i t. d. sve su bila aktuelna pitanja, koje je morala konferencija delegata da pretrese. Posebnu se pažnju posvetilo nekim suvremenim pitanjima, koja interesuju sve slavenske narode, i raspravljalo se o osnutku znanstvenih komisija za stručno njihovo proučavanje. Tu je u prvome redu došlo pitanje ćirilo-metodsko, a zatim proučavanje suvremenih socijalnih strujanja među Slavenstvom s osobitim obzirom na glasovitu bulu »Rerum novarum« i uopće na katoličku ideologiju o socijalnim pitanjima.

Naredni, treći, kongres Sekretarijata u Bratislavi bio je posebice raspravljan. Tehnički odbor već marno radi; na čelu mu je agilni dr. Filkorn. Kao datum njegova početka fiksiran je 4. srpnia (navečer), a kao svršetak 11. srpnja. Učesnici će imati prilike da pređu sve znamenitosti i ljepote u Slovačkoj, zaustavit će se posebice u Djevinu, Bratislavi, Nitri, Trenčinu, Ružomberku i poći na izlet na planine Tatra. Baš zbog što boljeg upoznavanja zemlje i naroda slovačkog trebalo bi da što veći broj učesnika iz naših krajeva pođe na taj kongres. (Izgleda, da će sva opskrba i putovanje u Slovačkoj iznositi okolo 400 čeških kruna). — Kongres će imati veliko značenje i zbog toga, što će njemu prisustvovati i ostali Slaveni, koji još nisu bili u Sekretarijatu organizovani, t. j. Rusi, Lužički Srbi, Burgenlandski Hrvati, Srbi iz Jugoslavije i Bugari. — Treba od nas da na taj kongres pođe što veći broj, da se mi sami u mnogošta uputimo, jer ćemo valjda već na godinu morati takav jedan kongres priređivati. Svi oni, koji se zanimaju za taj kongres, neka traže od Lige detaljnije informacije, a mi ćemo u »Luči« od vremena na vrijeme o tome naše čitatelje obavijestiti o svim potankostima.

Ako želimo da dademo nešto općenitosti roda ljudskoga, ako hoćemo da doprinesemo Crkvi svoj kamen, koji će imati opću vrijednost, treba da mnogo pazimo na međunarodna kretanja i na rad drugih naroda na polju katoličanstva i da ispitavši svoje mogućnosti i svoje poslanstvo poradimo paralelno i u zajednici s ostalim narodima dobre volje na njivi Gospodnjoj i na njivi opće kulture. Izgleda, da je Providnost nama Slavenima namijenila posebnu ulogu i posebnu misiju i to baš nama, koji živimo sada, pa nam je dužnost da to svoje poslanstvo korisnim radom što bolje izvršimo.

L. P.

NOVI ODBOR KRŠĆANSKO-SOCIJALNOG AKADEMSKOG DRUŠTVA »BORBA« U LJUBLJANI. Na glavnoj skupštini kršćansko socijalnog akademskog društva »Borba« u Ljubljani izabran je slijedeći odbor: predsjednik Žen. France, stud. phil.; podpreds. Kužnik Henrik, stud. phil.; tajnik: Kranjec Miško, stud. phil.; blag: Dolničar Matevž, cand. jur.; knjižničar: Kopriva Silvo, stud. phil.; gospodar: Založnik Lojze, cand. jur.; revizori: Kuković Kazimir, stud. jur.; Suhač Joško cand. jur.

SADRŽAJ

Dr. Ljubomir Maraković: Americana. — Dr. Hijacint Bošković O. P: Američki pragmatizam. — Đuro Baloković: Doletješe ptice. — Nikola Barić: Himna Gospodu. — F. E. R.: Odiseja bosanskih franjevačkih bogoslova od 1735.—1908. — S. Hrastovec: Pokornik. — Stjepan Banek: Radost u noći. — Dr. N. Kolarek: Novi životni »Vade mecum« katoličkog đaštva. — Ivo B. Šumić: Monolog pod mračnim borovima. — F. I. M.: Red Kolumbovih vitezova. — Petar Grgec: Razmatranja o katoličkoj književnosti. — Ivo D. Balentović: Snijeg. — T. Dabac: Amerika i tonfilm. — Pavle Pražetina: Ja neću majko ... — Ivan Kovačević: Starinska klet. — S. Petrinović: Kad padnu prvi mrazovi ... — New-York, ulomci iz knjige Paula Moranda. — Feuilleton. — Hrvatski iseljenici u U. S. A. — Knjige i časopisi. — Glazbeni pregled. — Kazalište i umjetnost. — Ideje i pokreti. — Socijalno gospodarski pregled. — Đački svijet. — Urednikova pošta. — Zatim brojne ilustracije.

Kupujte i širite Ligine edicije

Knjigu života, Almanah Luči

i

Euharistija život i duša naša

JEDINO VRELO ZA

NABAVU KNJIGA

za katoličke đake i katoličku inteligenciju je

KNJIŽARA NARODNE PROSVJETE

ZAGREB, KAPTOL 29

Sve knjige katoličke literature, kao i knjige drugih izdavača strane i domaće književnosti uz najsolidnije cijene možete dobiti od ove naše knjižare, koja je zamišljena i osnovana po pok. dru. P. Rogulji, a ima da služi za propagandu katoličke literature. Svaki inteligent se može sa pouzdanjem obratiti na tu knjižaru koja brzo i za najpovoljnije uvjete nabavlja ne samo knjige već i sav kancelarijski pribor.

Dobrim i stalnim mušterijama dajemo kredit na dva mjeseca, a naša izdanja na otplatu. Radi toga odmah danas zatražite cijenik knjiga koje dajemo na otplatu.

Slika biskupa Mahnića u krasnoj izradbi i uokvirena dobije se uz cijenu od 100.— Din. — Na Raskršću dvaju doba Din 10.—